KU LEUVEN
FACULTEIT LETTEREN
BLIJDE INKOMSTRAAT 21 BUS 3301
3000 LEUVEN, BELGIË

Lovanium: bezield of vergeten?

Contacten tussen de universiteiten van Leuven en Kinshasa, 1960-2010

Itsert Akkermans

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de Geschiedenis

Promotor: prof. dr. Idesbald Goddeeris

Academiejaar 2023-2024

248 427 tekens

KU LEUVEN
FACULTEIT LETTEREN
BLIJDE INKOMSTRAAT 21 BUS 3301
3000 LEUVEN, BELGIË

Ik verklaar me akkoord met de code of conduct van de faculteit Letteren voor geloofwaardig auteurschap.

Inhoud

1 Afkortingen, tabellen en figuur ... 4
1.1 Afkortingen ... 4
1.2 Tabellen en figuur ... 5
2 Dankwoord ... 6
3 Inleiding ... 7
3.1 Dekolonisering en postkoloniale universitaire samenwerking ... 8
3.2 Leuven en Kinshasa: een gedeelde postkoloniale geschiedenis? ... 14
3.3 Leuvense archieven en *Oral History* ... 15
4 1960-1971: Van Belgisch-Congo naar "Leuvens-Congo" ... 20
4.1 Leuven, Congo en kolonialisme ... 20
4.2 Van kolonialisme naar ontwikkelingssamenwerking ... 22
4.2.1 Van Leuven naar Kinshasa ... 22
4.2.2 Van Kinshasa naar Leuven ... 28
4.3 Afrikanisering en dissidente stemmen ... 29
4.3.1 Bestuur en beleid ... 30
4.3.2 Personeel ... 32
4.3.3 Studenten ... 35
4.4 De splitsing en de nationalisering ... 38
4.4.1 De Leuvense splitsing ... 38
4.4.2 Lovaniums nationalisering ... 41
4.5 Besluit ... 43
5 1971-2010: Uit het oog, uit het hart? ... 45
5.1 Kinshasa na 1971: een universiteit in crisis? ... 45
5.2 Tussen individuele en institutionele initiatieven ... 46
5.2.1 Van Leuven naar Kinshasa ... 47
5.2.2 Van Kinshasa naar Leuven ... 55
5.3 Case: medische contacten ... 57
5.3.1 Jumelage-akkoorden en de vzw Ontwikkelingssamenwerking ... 57
5.3.2 Leuvense genetica in Kinshasa ... 59
5.4 Tussen herinnering en stimulering ... 62
5.5 Besluit ... 66
6 1960-2010: Dekolonisering ... 68
6.1 Individuele dekolonisering ... 68
6.2 Institutionele dekolonisering ... 74
6.2.1 Dekolonisering van de Leuvense erfenis ... 74
6.2.2 Dekolonisering van de samenwerking ... 79
6.2.3 Dekolonisering van de motieven ... 81
6.3 Besluit ... 84
7 Besluit ... 86

8 Bibliografie 91
8.1 Bronnen 91
8.1.1 Archivalische bronnen 91
8.1.2 Gedrukte bronnen en periodieken 91
8.1.3 Mondelinge bronnen 92
8.2 Werken 92
8.3 Digitale informatie 97

1 Afkortingen, tabellen en figuur

1.1 Afkortingen

ABOS	*Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking*
AGEL	*Assemblée générale des étudiants de Lovanium*
AUCAM	*Association universitaire catholique pour l'aide aux missions*
AVRUG	*Afrikavereniging van de Rijksuniversiteit Gent*
BTB	*Belgische Technische Bijstand*
CADULAC	*Centre agronomique de l'Université de Louvain au Congo*
DOS	*Dienst Ontwikkelingssamenwerking*
FCK	*Facultés Catholiques de Kinshasa*
FORMULAC	*Fondation médicale de l'Université de Louvain au Congo*
FUL	*Fondation Université Lovanium*
IR(M)O	*Interfacultaire Raad voor Ontwikkelingssamenwerking* (nu: *Mondiale Ontwikkeling*)
KOLUC	*Koloniaal universitair centrum*
NODASA	*Paroisse Universitaire Notre Dame de la Sagesse*
PASCOL	*Personnel académique et scientifique congolais de Lovanium*
UCB	*Université Catholique de Bukavu*
UCC	*Université Catholique du Congo*
UNACO	*Université Nationale du Congo*
UNAZA	*Université Nationale du Zaïre*
UNIKIN	*Université de Kinshasa*
UNIKIS	*Université de Kisangani*
UNILU	*Université de Lubumbashi*
UP	*Universitaire Parochie*
UTS	*Universitaire Technische Samenwerking*
VLIR	*Vlaamse Interuniversitaire Raad*
VLIR-UOS	*Vlaamse Interuniversitaire Raad – Universitaire Ontwikkelingssamenwerking*

1.2 Tabellen en figuur

H1. 1960-1971: Van Belgisch-Congo naar "Leuvens-Congo"

Tabel 1.	*Samenstelling personeel Lovanium volgens nationaliteit (1960-1965, 1967-1971)*	p. 25
Tabel 2.	*Aantal Congolese gediplomeerden aan Lovanium (1960-1968)*	p. 34
Tabel 3.	*Samenstelling studentenpopulatie Lovanium (1960-1971)*	p. 36
Tabel 4.	*Groei Congolees en Belgisch academisch en wetenschappelijk personeel Lovanium (1960-1971)*	p. 39
Figuur 1.	*Verhouding personeel Lovanium volgens nationaliteit (1971)*	p. 33

H2. 1971-2010: Uit het oog, uit het hart?

Tabel 5.	*Projectaanvragen universiteiten Gent, Antwerpen, Brussel en Leuven voor projecten met Congolese universiteiten bij VLIR-UOS (2001-2010)*	p. 50
Tabel 6.	*Projectaanvragen KU Leuven voor projecten met Congolese universiteiten bij VLIR-UOS (2001-2010)*	p. 51

2 Dankwoord

Toen ik me een jaar geleden begon in te lezen in dit weinig gekende stukje universiteitsgeschiedenis, had ik me niet kunnen inbeelden wat voor een ervaring zo'n thesisjaar zou zijn. Het was dan ook bijzonder om onderzoek te mogen doen naar de geschiedenis van de universiteit waaraan ik toch al vier jaar aan het studeren ben. Zonder een aantal mensen zou deze masterproef echter nooit het licht hebben gezien, zij verdienen daarom een speciale vermelding.

In de eerste plaats wil ik mijn promotor prof. dr. Idesbald Goddeeris bedanken voor zijn enthousiasme, vertrouwen, kritische opmerkingen en waardevolle antwoorden op mijn vele vragen. Verder wil ik ook iedereen bedanken die ik dit jaar ontmoette in het kader van mijn onderzoek en de tijd nam om me over hun eigen ervaringen in Leuven en/of Congo te vertellen. In gedachten maakte ik geregeld de reis van Leuven naar Kinshasa en omgekeerd, net zoals jullie en zovele anderen in deze masterproef dat hebben gedaan. Doorheen dit jaar groeide mijn interesse in Congo en zijn geschiedenis en cultuur dan ook enorm.

Verder wil ik graag mijn vrienden van Geschiedenis, de Chiro, Kaat, Lisanne en Michiel bedanken voor hun oprechte interesse, steun en vooral voor de zeer welkome afleiding tijdens de lange schrijfdagen. Die vele zalige momenten zal ik nooit vergeten! De laatste woorden van dit dankwoord gaan meer dan terecht naar mijn familie, en dan vooral naar mijn ouders en zus. Bedankt om me steeds te steunen en in me te geloven.

3 Inleiding

"S'il est un besoin que le monde entier reconnaît au Congo, c'est le besoin de ce pays en hommes qualifiés. S'il est des institutions que tous considèrent comme vitales à l'heure actuelle, ce sont les institutions d'enseignement et en particulier l'université."[1]

Rector Luc Gillon, oktober 1960

In oktober 1960 opende rector Luc Gillon met zijn speech niet enkel het nieuwe academiejaar aan de Congolese universiteit Lovanium, hij luidde hiermee ook een nieuw postkoloniaal hoofdstuk in van haar gedeelde geschiedenis met de Katholieke Universiteit van Leuven. Zes jaar eerder, in 1954, had het toen nog unitaire Leuven zijn vertegenwoordiging in Belgisch-Congo verzekerd met de oprichting van een eigen dochteruniversiteit net buiten het toenmalige Leopoldstad.[2] Sindsdien bouwde Leuven Lovanium in de koloniale periode uit tot een volwaardige academische instelling. De onmiskenbare verwijzing in zijn naam was echter niet het enige bewijs van de intense band met Leuven. Een professorenkorps dat uit Leuvense alumni bestond, gedeelde universitaire tradities en een bestuurlijke verstrengeling, zorgden ervoor dat Leuven en Lovanium onlosmakelijk verbonden waren.[3] De Congolese onafhankelijkheid op 30 juni 1960 stelde beide universiteiten echter voor nieuwe uitdagingen. De aanwezigheid van het Belgische Leuven aan het postkoloniale Congolese Lovanium was immers niet meer zo vanzelfsprekend als dat het in de koloniale periode was geweest. Zoals Gillon in zijn openingsspeech al duidelijk maakte, waren de Congolese universiteiten immers voorbestemd om een cruciale rol te spelen in de uitbouw van de jonge Democratische Republiek Congo. In de jaren die volgden zou Leuven zijn plaats als voornaamste partner snel terug zekerstellen door de overstap naar ontwikkelingssamenwerking te maken.[4]

In deze masterproef staat deze postkoloniale dynamiek centraal, die tot op vandaag de banden tussen de universiteiten van Leuven en Kinshasa bepaalt. Deze laatste maakte in de postkoloniale periode immers verschillende transformaties door. In 1971 nationaliseerde president Mobutu het Congolees hoger onderwijs naar aanleiding van zijn authenticiteitspolitiek en aanhoudende studentenprotesten doorheen de jaren 1960.[5] In een poging om de Congolese studentenbeweging te breken, bracht hij de

[1] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW*, 12730: *Discours inaugural prononcé par Monseigneur L. Gillon*, 25 oktober 1960.
[2] Ruben Mantels, *Geleerd in de tropen: Leuven, Congo & de wetenschap, 1885 - 1960.* (Leuven: Universitaire pers Leuven, 2007), 15–19.
[3] Mantels, *Geleerd in de tropen,* 16.
[4] Mantels, *Geleerd in de tropen,* 277.
[5] Pedro Monaville, *Students of the World: Global 1968 and Decolonization in the Congo*, Theory in Forms (Durham: Duke University Press, 2022), 179–205.

drie universiteiten van Congo – Lovanium, Kisangani en Lubumbashi – samen in de Université Nationale du Congo (UNACO) waarvan de naam enkele maanden later definitief veranderde naar de Université Nationale du Zaïre (UNAZA). De negatieve impact van deze centralisatie werd tegen de achtergrond van een algemene economische en sociale achteruitgang echter al snel duidelijk.[6] In 1981 volgde dan ook een decentralisering van de UNAZA waarmee de huidige Université de Kinshasa (UNIKIN) het licht zag.

De structuur van deze inleiding is als volgt: eerst komen de historiografische debatten rond dekolonisering en postkoloniale universitaire samenwerking aan bod. De analyse hiervan gebeurt vanuit een internationaal, een nationaal (België en Congo) en een lokaal (Leuven en Kinshasa) perspectief. Daarna verschuift de focus naar de concrete bijdrage van deze masterproef binnen deze onderzoeksvelden. Het laatste deel reflecteert ten slotte over de verschillende bronnen en methodes die voor dit onderzoek zijn gebruikt.

3.1 Dekolonisering en postkoloniale universitaire samenwerking

Hoewel Gillon tijdens zijn openingsspeech het woord dekoloniseren niet expliciet in de mond nam of wou nemen, was dit wel de grootste uitdaging waar Lovanium, en bij uitbreiding heel Congo, in 1960 voor stonden. Het concept dekolonisering neemt dan ook een belangrijke plaats in deze masterproef in. Hoewel ook postkoloniale auteurs zoals Edward Said, Homi Bhabha of Gayatri Spivak belangrijke bijdrages leverden in de benadering van de koloniale periode en haar impact, komen zij in dit overzicht niet expliciet aan bod. Omdat deze masterproef vooral op een actieve dekolonisering van de universitaire contacten tussen Leuven en Kinshasa focust, is een bespreking van de 'activistische' dekoloniale stroming meer op zijn plaats.[7]

Een concrete dekoloniale onderzoekstraditie begon in 1998 toen enkele Latijns-Amerikaanse academici zich tegen de Postkoloniale Studies afzetten en het onderzoekscollectief Moderniteit/Kolonialiteit oprichtten.[8] De centrale stelling binnen de dekoloniale school is dat kolonialiteit (van macht) integraal deel uitmaakt van moderniteit.[9] Kolonialiteit slaat hierbij op de logica en structuur die het kolonialisme vormgaven en die geworteld zijn in eurocentrisme, racisme en

[6] Gratien Mokonzi Bambanota, *Où va l'université au Congo-Kinshasa?*, Études africaines. Série Éducation (Paris: L'Harmattan, 2016), 55–56.
[7] Janne Schreurs, 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën', in *Dekolonisering in Verleden en Heden: Postkoloniale en Subalterne Perspectieven voor Geschiedenisonderwijs*, door Enrico Castro Montes e.a., Historisch Denken (Leuven: Leuven University Press, 2023), 38.
[8] Schreurs, 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën', 36.
[9] Schreurs, 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën', 47.

kapitalisme.[10] Kolonialisme zelf verwijst hierbij enkel naar specifieke historische periodes en plaatsen van imperiale overheersing, en geldt dus niet meer als het onderliggende systeem. Het onderscheid tussen beide begrippen komt van de Peruaanse socioloog Aníbal Quijano.[11] Hij werkte een kolonialiteit van macht uit, die zich op politiek en economisch vlak uitte, en een kolonialiteit van kennis, die zich in moderniteit of rationaliteit uitte.[12] Het concept dekolonialiteit moet op zijn beurt dan een alternatief bieden voor moderniteit/kolonialiteit, dat dus een blijvende invloed had.[13]

Quijano legde hiermee de basis voor verdere dekoloniale theorieën. Zo werkte de Argentijnse literatuurwetenschapper Walter Mignolo het concept dekolonialiteit verder uit. Koloniale machten zouden aan hun kolonies immers een universeel en objectief kennissysteem hebben opgelegd.[14] Om dit tegen te gaan pleit Mignolo voor een dekoloniale epistemische shift naar alternatieve, inheemse kennis.[15] Daarnaast bouwde ook de Argentijnse filosofe María Lugones verder op Quijano's moderniteit/kolonialiteit. Zij stelt dat het begrippenpaar tegelijkertijd gevormd wordt door specifieke articulaties van ras, gender en seksualiteit.[16] Hiermee introduceerde Lugones intersectionaliteit in de dekoloniale stroming.[17] Groepen of individuen kunnen immers discriminatie ondervinden op basis van verschillende overlappende factoren die in de praktijk moeilijk te onderscheiden zijn.

Een voorname criticus van de dekoloniale stroming is de Nigeriaanse filosoof Olúfẹ́mi Táíwò. In *Against Decolonisation* stelt Táíwò dat de huidige dekolonisatiebeweging Afrikaanse *agency* ontkent, in plaats van dat het deze als volwaardig beschouwt.[18] Hij maakt hiervoor een onderscheid tussen twee vormen van dekolonisering.[19] In haar oorspronkelijke betekenis sloeg dekolonisatie op het politieke en economische onafhankelijkheidsproces van voormalige kolonies. Vandaag slaat dekolonisering volgens Táíwò echter vooral op een vijandige (academische) houding ten aanzien van alles wat nog een koloniaal karakter lijkt te hebben en zo de verdere kolonisering van voormalige kolonies zou impliceren. Deze tweede opvatting van dekolonisering gaat uit van een absolutisering van het kolonialisme, terwijl veel van deze zaken volgens Táíwò terug te brengen zijn tot moderniteit.[20]

---

[10] Schreurs, 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën', 47.
[11] Gurminder K. Bhambra, 'Postcolonial and Decolonial Dialogues', *Postcolonial Studies* 17, nr. 2 (2014): 115–21.
[12] Voor een overzicht van Quijano's werk zie: Aníbal Quijano, *Aníbal Quijano: Foundational Essays on the Coloniality of Power*, onder redactie van Walter D. Mignolo, Rita Segato, en Catherine E. Walsh (Durham: Duke University Press, 2024).
[13] Schreurs, 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën', 47–48.
[14] Schreurs, 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën', 47–48.
[15] Bhambra, 'Postcolonial and Decolonial Dialogues', 118–19; Schreurs, 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën', 47.
[16] Bhambra, 'Postcolonial and Decolonial Dialogues', 118.
[17] Schreurs, 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën', 49–50.
[18] Olúfẹ́mi Táíwò, *Against Decolonisation: Taking African Agency Seriously*, African Arguments (London: Hurst, 2022), 7.
[19] Táíwò, *Against Decolonisation,* 3–4.
[20] Táíwò, *Against Decolonisation,* 7.

Kolonialisme/-teit en moderniteit zijn volgens hem dus niet onderling verbonden; en door de culturele en intellectuele erfenis van Afrikaanse academici zo te problematiseren, ontkent de huidige dekolonisatiebeweging hun *agency*. Táíwò pleit er daarom voor om terug naar de essentie van het concept te grijpen: een duidelijk onderscheid maken tussen twee staten door de focus op de onafhankelijkheidsstrijd en zijn uitkomst te leggen.[21]

Hoe verliep deze dekolonisering dan concreet, en wat voor rol was hierin weggelegd voor universiteiten? De onafhankelijkheidsgolf zorgde er niet enkel in Congo, maar ook op de rest van het Afrikaans continent voor dat universiteiten een belangrijke rol gingen spelen om de jonge Afrikaanse staten te dekoloniseren en verder uit te bouwen.[22] Het gebrek aan geschoold personeel in de administratie en andere sectoren leidde echter al snel tot nieuwe samenwerkingsverbanden tussen de voormalige kolonisatoren en gekoloniseerde staten. Vanuit een historisch perspectief lopen internationalisering en ontwikkeling hierbij dus in elkaar over. Zowel de onderzoeksvelden Internationalisation Studies of Higher Education als Development Studies belichten deze postkoloniale universitaire contacten en de daaraan verbonden ontwikkelingssamenwerking. Dit leidde echter niet direct tot een brede en gediversifieerde onderzoekstraditie. De Nigeriaanse socioloog Tade Akin Ainia stelde namelijk met het zogenaamde *Reform framework* dat in de afgelopen decennia vooral onderzoek naar crisissen en hervormingen het discours in deze onderzoeksvelden domineerden.[23] Dit speelde een rol in het feit dat een diversifiëring van het onderzoek naar postkoloniaal Afrikaans hoger onderwijs tot op heden uitbleef.[24]

Ook het debat rond de erfenis en impact van het kolonialisme op het Afrikaans hoger onderwijs neemt in deze onderzoeksvelden een centrale plaats in. Enerzijds stellen auteurs zoals de Engelse pedagoge Juliet Thondlana en de Ethiopische historicus Sintayeh Kassaye Alemu sterke koloniale continuïteiten vast.[25] Zo zouden de huidige uitdagingen van het Afrikaans hoger onderwijs 'kopieën' zijn van die in de koloniale periode. Volgens de Engelse historische geografe Ruth Craggs zijn de koloniale en

---

[21] Táíwò, *Against Decolonisation,* 4.
[22] Damiano Matasci, Miguel Bandeira Jerónimo, en Hugo Gonçalves Dores, *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa: Policies, Paradigms, and Entanglements, 1890s–1980s*, 2020, Global Histories of Education (Cham: Springer International Publishing, 2020), 16–17.
[23] Tade Akin Aina, 'Beyond Reforms: The Politics of Higher Education Transformation in Africa', *African Studies Review* 53, nr. 1 (2010): 25–26.
[24] Peter Otiato Ojambo, 'Education in Postcolonial Africa', in *The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History*, onder redactie van Martin S. Shanguhyia en Toyin Falola, 2018. (New York: Palgrave Macmillan US, 2018), 1110.
[25] Juliet Thondhlana e.a., 'Exploring the Internationalization of Zimbabwe's Higher Education Institutions Through a Decolonial Lens: Postcolonial Continuities and Disruptions', *Journal of Studies in International Education* 25, nr. 3 (2021): 228–46; Sintayehu Kassaye Alemu, 'A Critical Assessment of the Internationalization of Higher Education: The Case of Sub-Saharan Africa', in *Partnership in Higher Education: Trends Between African and European Institutions*, door Emnet Tadesse Woldegiorgis en Christine Scherer, vol. 4, African Higher Education: Developments and Perspectives (Leiden Boston: Brill Sense, 2019), 53–54.

postkoloniale ontwikkeling immers onlosmakelijk met elkaar verbonden.[26] Daartegenover verzetten academici zoals de Mozambikaanse socioloog Pedro João Uetela en Y. G-M. Lulat zich tegen deze tunnelvisie op het kolonialisme. Zo zou het idee dat het hoger onderwijs door de Europese kolonisatoren in Afrika is geïntroduceerd tot op vandaag bijdragen aan de marginalisering van het Afrikaans hoger onderwijs.[27] Onderzoek naar een Afrikaanse universitaire geschiedenis moet volgens hen grotere periodes beslaan dan enkel de (post)koloniale periode.[28] Meer genuanceerde stemmen leggen dan weer de nadruk op wederzijdse uitwisselingen. Volgens de Belgische onderwijshistoricus Marc Depaepe overstijgen bijvoorbeeld de complexe uitwisselingen tussen universiteiten de impact van de koloniale erfenis.[29] De Ethiopische historicus Emnet Woldegiorgis en de Duitse antropologe Christine Scherer stellen op hun beurt dat door die koloniale erfenis de samenwerking tussen Europa en Afrika juist makkelijker is dan met landen waarmee een minder sterke historische band bestaat.[30]

Concreet historisch onderzoek naar postkoloniale interuniversitaire contacten bleef tot op vandaag echter beperkt. In *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa* stelt onder meer de Zwitserse historicus Damiano Matasci aan de hand van enkele casestudies dat de Afrikaanse onafhankelijkheidsgolf ervoor zorgde dat ontwikkelingssamenwerking met onder andere Afrikaanse universiteiten een belangrijk agendapunt werd voor westerse universiteiten.[31] Ook zij stellen in deze evolutie koloniale continuïteiten vast. De Duitse pedagoge Ingrid Miethe en de Oostenrijkse historicus Eric Burton benadrukken verder ook de rol van de Koude Oorlog in de totstandkoming van de interuniversitaire contacten aan de hand van hun onderzoek naar Mozambique en Tanzania.[32] Het is dan ook binnen deze Koude Oorlog-context dat de Belgische historicus Pedro Monaville de Congolese studentenbeweging in de jaren 1960 analyseerde. Hoewel deze beweging een kleine minderheid

---

[26] Ruth Craggs, 'Development in a Global-Historical Context', in *The Companion to Development Studies*, (London: Routledge, 2014), 5.
[27] Pedro João Uetela, *Higher Education and Decolonization in Africa*, First edition. (Cham: Macmillan Palgrave, 2023), 3.
[28] Y. G.-M. Lulat, *A History of African Higher Education from Antiquity to the Present: A Critical Synthesis.*, Studies in Higher Education (Westport (Conn.): Praeger, 2005), 1–7.
[29] Marc Depaepe, 'Writing Histories of Congolese Colonial and Post-Colonial Education. A Historiographical View from Belgium', in *Connecting Histories of Education: Transnational and Cross-Cultural Exchanges in (Post-)Colonial Education*, door Barnita Bagchi, Eckhardt Fuchs, en Kate Rousmaniere (New York: Berghahn Books, 2014), 41–42.
[30] Emnet Tadesse Woldegiorgis en Christine Scherer, red., *Partnership in Higher Education: Trends Between African and European Institutions*, vol. 4, African Higher Education: Developments and Perspectives (Leiden Boston: Brill Sense, 2019), 4–5, 203.
[31] Matasci, Bandeira Jerónimo, en Dores, *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa*, 16–18.
[32] Ingrid Miethe e.a., *Globalization of an Educational Idea: Workers' Faculties in Eastern Germany, Vietnam, Cuba and Mozambique*, Rethinking the Cold War 7 (München: De Gruyter Oldenbourg, 2019); Eric Burton, 'Engineering Socialism: The Faculty of Engineering at the Univeristy of Dar Es Salaam (Tanzania) in the 1970s and 1980s', in *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa: Policies, Paradigms, and Entanglements, 1890s–1980s*, 2020., Global Histories of Education (Cham: Springer Nature, 2020), 205–33.

vormde in de Congolese samenleving, namen zij er onder andere door hun internationaal karakter toch een centrale en invloedrijk positie in.[33]

Literatuur over de algemene relaties tussen België en Congo is onmisbaar om de context van de postkoloniale interuniversitaire contacten te begrijpen. Historicus Guy Vanthemsche toont aan dat het politieke, diplomatieke en economische belang van Congo in België sinds zijn onafhankelijkheid stelselmatig afnam.[34] Hierdoor is er sprake van een fundamentele asymmetrie in de postkoloniale ontwikkeling van beide landen. Het verlies van zijn kolonie had voor België namelijk betrekkelijk weinig gevolgen, terwijl Congo grote moeilijkheden kende sinds zijn onafhankelijkheid.[35] Daarbovenop stelt ook hij sterke continuïteiten vast tussen de koloniale structuren en de postkoloniale ontwikkelingssamenwerking, zo ook in het hoger onderwijs.[36] Waar Vanthemsche het culturele aspect bewust links laat liggen, gaat Amerikaans historicus Matthew Stanard juist dieper in op de culturele erfenis van het koloniale verleden in België.[37] Stanard toont dat de effecten van het kolonialisme op de koloniale herinnering na 1960 zowel in Vlaanderen als Wallonië een grotere impact hadden dan voorheen werd gedacht.[38] Dit betekende echter niet dat deze herinnering geen problematisch karakter had. Stanard omschrijft de Belgische koloniale herinnering immers als een voortdurend proces van herinnering en vergeten, waarbij koloniale nostalgie vaker wel dan niet een dominante rol speelde.[39]

Dat de impact van zijn onafhankelijkheid groter was voor Congo dan voor België is ook in de historiografie rond het Congolees universitair landschap duidelijk: ook daar zette het *Reform framework* de toon. Congolese academici hanteren verschillende, voornamelijk politiek-institutionele verklaringsmodellen voor de stelselmatige achteruitgang sinds de onafhankelijkheid. Zo zou dit een gevolg zijn van het conflict tussen de katholieke kerk en de Congolese staat of bepaalde politieke beslissingen die tot disfunctionaliteit, isolement en anarchie hebben geleid.[40] Belgische auteurs zoals de politicoloog Benoît Verhaegen en Marc Depaepe delen deze visie, maar benadrukken ook de impact van de koloniale erfenis en het belang van sociaaleconomische factoren.[41] Er bestaat echter een

---

[33] Monaville, *Students of the World*, 3–5.
[34] Guy Vanthemsche, *Belgium and the Congo: 1885-1980* (Cambridge: University, 2012), 1–13, 200–202.
[35] Vanthemsche, *Belgium and the Congo,* 201.
[36] Vanthemsche, *Belgium and the Congo,* 255, 258.
[37] Vanthemsche, *Belgium and the Congo,* 11; Matthew G. Stanard, *The Leopard, the Lion, and the Cock: Colonial Memories and Monuments in Belgium* (Leuven: University Press, 2019), 18.
[38] Stanard, *The Leopard, the Lion, and the Cock*, 34.
[39] Stanard, *The Leopard, the Lion, and the Cock,* 265–67.
[40] Busugutsala Gandayi Gabudisa, *Politiques éducatives au Congo-Zaïre: de Léopold II à Mobutu.* (Paris: L'Harmattan, 1997), 222–23; Mokonzi Bambanota, *Où va l'université au Congo-Kinshasa?*, 13, 16, 55, 83.
[41] Benoît Verhaegen, *L'enseignement universitaire au Zaïre: de Lovanium à l'Unaza 1958-1978.* (Paris: L'Harmattan, 1978), 193; Marc Depaepe, '"Rien Ne va Plus..." The Collapse of the Colonial Educational Structures in Zaïre (1960-1995)', *Education and Society* 16, nr. 1 (1998): 37, 49.

algemene consensus over de fundamentele impact van de nationalisatie en centralisatie van het hoger onderwijs in 1971. In het geval van UNIKIN leidde dit bijvoorbeeld tot een zwakke internationalisering die volgens onder andere de socioloog Marc Poncelet tot op vandaag enkel het minimum bereikt heeft: het 'overleven' van de universiteit.[42]

Historisch onderzoek naar de internationale contacten van Belgische universiteiten beperkt zich vervolgens vooral tot studentenmobiliteit van buitenlandse studenten naar België. De werken van Bart Roels en van Frank Caestecker en Andrea Rea vormen samen een algemeen overzicht van de internationale studentenmigratie naar België van 1945 tot 2005.[43] Sam de Schutter breidde deze eerder technisch-kwantitatieve benadering uit met een analyse van de beleving en gevolgen van een universitaire studie in België voor specifiek Congolese studenten die bovendien overwegend positief was.[44] Eline De Boeck deed gelijkaardig onderzoek voor de KU Leuven en toonde dat er in de periode van 1960 tot 1990 een substantiële aanwezigheid was van Congolese studenten in Leuven.[45] Naast studentenmobiliteit ligt de focus van universitaire contacten tussen België en Congo nog voornamelijk op de koloniale periode.[46] Enkel aan de UGent gebeurde er tot nu toe onderzoek naar de koloniale en postkoloniale banden die de universiteit met Congo en bij uitbreiding Afrika had.[47]

Algemene literatuur over universitair Leuven en Kinshasa is eerder eenzijdig met weinig aandacht voor de postkoloniale contacten tussen beide universiteiten. Door de historische rol van Lovanium heeft UNIKIN vaak een symboolfunctie als verpersoonlijking van universitair Congo. De geschiedenis van de universiteit komt dus vaak aan bod in het algemeen historisch onderzoek naar Congolees hoger onderwijs en dus ook in het kader van het *Reform framework*. Literatuur over de KU Leuven is vervolgens divers maar ongelijkmatig verdeeld.[48] Cultuurhistorici Johan Tollebeek en Liesbet Nys

---

[42] Marc Poncelet e.a., 'À la marge de l'internationalisation de l'enseignement supérieur… mais au cœur d'un marché universitaire national: l'université de Kinshasa (République démocratique du Congo)', *Revue Tiers monde* 223, nr. 3 (2015): 106.
[43] Bart Roels, 'Buitenlandse studenten aan Belgische universiteiten: een onderzoek naar studentenmigratie en het Belgische beurzenbeleid 1945-1980' (Onuitgegeven masterproef, UGent, 2008); Frank Caestecker en Andrea Rea, *Migreren voor een diploma: studenten van buiten de Europese Unie in het Belgisch hoger onderwijs.*, Minderheden in de samenleving 20 (Leuven: Acco, 2009).
[44] Sam De Schutter, 'De "Anciens de Belgique" in de Democratische Republiek Congo. Een historisch onderzoek naar de impact van Belgische studies in de Congolese samenleving' (Onuitgegeven masterproef, UGent, 2011), 113–20.
[45] Eline De Boeck, 'De Congolese student in de Leuvense aula (1960-1990): een statistisch, juridisch en socio-cultureel onderzoek.' (Onuitgegeven masterproef, K.U.Leuven. Faculteit Letteren, 2009), 62.
[46] Depaepe, 'Writing Histories of Congolese Colonial and Post-Colonial Education. A Historiographical View from Belgium', 41–42.
[47] Voor onderzoek naar de concrete banden tussen Gent en Congo zie: Adriaan Eerdekens, 'Ganda-Congo 1956-1970. De Gentse universiteit en het wetenschappelijk avontuur in de kolonie' (Onuitgegeven masterproef, Gent, UGent, 2010); Voor onderzoek naar het bredere Gentse Afrikabeleid zie: Klaas Maenhout, 'Van kolonialisme naar ontwikkelingssamenwerking. Het interfacultair Afrikabeleid van de Rijksuniversiteit Gent (1906-1990)' (Onuitgegeven masterproef, Gent, UGent, 2014).
[48] Johan Tollebeek en Liesbet Nys, *De stad op de berg: een geschiedenis van de Leuvense universiteit 1968-2005.* (Leuven: Universitaire pers Leuven, 2008), 362.

zorgden met *De stad op de berg* voor een centraal overzichtswerk van de universitaire geschiedenis van 1968 tot 2005. Jan Roobrouck en Ruben Mantels deden elk ten slotte onderzoek naar de Leuvense koloniale en vroege postkoloniale geschiedenis en contacten met Kinshasa.[49] *Geleerd in de Tropen* van Mantels vormde dan ook het startpunt van deze masterproef.

3.2 Leuven en Kinshasa: een gedeelde postkoloniale geschiedenis?

Hoewel een analyse van contacten tussen Leuven en Kinshasa sinds 1960 tot een minimum beperkt bleef, kwam het concept van 'de avonturenacademie' hierin geregeld terug als het over de Leuvense perceptie van postkoloniaal Lovanium ging. Mantels stelde hiermee dat de interuniversitaire contacten systematisch afnamen sinds de Congolese onafhankelijkheid en uiteindelijk quasi stilvielen met de nationalisering van Lovanium in 1971.[50] Net als Tollebeek en Nys beargumenteert Mantels dat de Leuvense hoogleraren die sindsdien massaal terugkeerden zich moeilijk konden integreren, maar dat sommigen onder hen zich wel nog met ontwikkelingssamenwerking bezighielden.[51] Afrika werd zo langzaamaan "verdrongen naar de marge" en moest plaatsmaken voor een herinneringsproces.[52] Het is echter de vraag of deze opvatting voor de volledige postkoloniale periode van toepassing is, en of deze toch niet enige nuance verdient. Ook Roobrouck deed onderzoek naar postkoloniaal Lovanium, maar focuste vooral op de universiteit zelf en minder op de concrete interactie tussen Leuven en Kinshasa.[53] Bovendien is er nood aan een diversificatie van het onderzoek dat tot nu toe voornamelijk op studenten(mobiliteit) focuste. Met uitzondering van hun moeilijke integratie is er bijvoorbeeld weinig aandacht voor de *agency* van het academisch personeel in de interuniversitaire contacten.

Concreet onderzoekt deze masterproef de universitaire contacten tussen Leuven en Lovanium, UNAZA en UNIKIN na de Congolese onafhankelijkheid in 1960 tot en met 2010. In dat jaar vierde de KU Leuven namelijk de vijftigste verjaardag van de Democratische Republiek Congo en is dus een analyse van vijftig jaar Congolese onafhankelijkheid mogelijk. De focus gaat hierbij zowel naar de historische evolutie van deze contacten als de Leuvense perceptie van en relatie tot Kinshasa. Voor de periode van 1960 tot 1968 kijkt deze masterproef hiervoor naar unitair Leuven en na 1968 enkel naar Nederlandstalig Leuven. Om praktische redenen blijft de UCLouvain buiten beschouwing. Net als voor

[49] Jan Roobrouck, 'Utopie of universiteit ... of beide?: Een geschiedenis van de universiteit Lovanium (1948-1971).' (Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, KU Leuven, 2005); Mantels, *Geleerd in de tropen*.
[50] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 281–84.
[51] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 117–18.
[52] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 277, 281, 283.
[53] Roobrouck, 'Utopie of universiteit ... of beide?', 12, 218–56.

Leuven het geval is, is literatuur over de postkoloniale contacten tussen de UCLouvain en Kinshasa schaars. Hierbij gaat de focus ook vooral naar de medische contacten en de Lovanium-periode.[54]

Deze masterproef stelt dat een nuancering van het concept 'de avonturenacademie' als algemene benadering van de postkoloniale universitaire relaties tussen Leuven en Kinshasa noodzakelijk is. Aan Lovanium waren er in de jaren 1960 immers sterke continuïteiten met de koloniale periode en intensiveerden de contacten met Leuven zelfs na de onafhankelijkheid. Na 1971 viel de samenwerking tussen beide universiteiten niet stil, maar nam het aantal initiatieven wel enorm af. De nationalisering was hierdoor meer een bepalende cesuur in de evolutie van de interuniversitaire contacten dan de Congolese onafhankelijkheid. Doorheen de hele onderzochte periode vond er bovendien een ambivalente dekolonisering plaats. Leuven is er zo maar gedeeltelijk in geslaagd om de koloniale ontstaanscontext van zijn samenwerking met Kinshasa van zich af te schudden en de postkoloniale contacten met Lovanium, UNAZA en UNIKIN te dekoloniseren.

3.3 Leuvense archieven en *Oral History*

Het bronnencorpus voor dit onderzoek bestaat uit twee groepen: archivalische en mondelinge bronnen. Het archiefmateriaal is in de eerste plaats afkomstig uit de persoonsarchieven van de Leuvense rector Honoré Van Waeyenbergh (1891-1971) en hoogleraar Geneeskunde Gerard Van der Schueren (1908-1978) uit het Universiteitsarchief.[55] Deze archievenbestanden bevatten een omvangrijke verzameling aan institutionele en persoonlijke documenten voor de periode van 1960 tot en met de nationalisatie in 1971. De persoonsarchieven van hoogleraren Geneeskunde Herman Van den Berghe (1933-2017) uit het KADOC en Roger Borghgraef en de archieven van het Rectoraat, het International Office en de vzw Ontwikkelingssamenwerking Artsen en Apothekers Alumni Leuven bevatten naast stukken uit de jaren 1960 ook materiaal uit de daaropvolgende decennia.[56] In vergelijking met de overvloed aan archiefmateriaal uit de jaren 1960 zijn documenten uit de latere decennia eerder schaars. Het archief van het Rectoraat heeft ongetwijfeld meer potentieel voor dit onderzoek, maar omdat het nog niet systematisch verwerkt is, was een grondige zoektocht en analyse hiervan niet mogelijk. Het universiteitsarchief van UNIKIN in Kinshasa bevat daarnaast vast en zeker

[54] René Krémer, *La Faculté de Médecine à Lovanium: témoignages (numéro spécial)* (Louvain-la-Neuve: Ama Contacts, juni 2007), nr. 50, Universiteitsarchief KU Leuven; Jean-Jacques Haxhe, *Cinquante ans de médecine à l'UCL: 1950-2000: recueil de mémoires coordonné par Jean-Jacques Haxhe* (Bruxelles: Racine, 2002).

[55] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief rector magnificus Honoré van Waeyenbergh (AHVW)*, BE/212934/UC/RVW, nrs. 12373, 12380, 12511, 12694, 12723-12724, 12730; *Archief Gerard van der Schueren (AGVDS)*, BE/212934/PU/SCHUEREN, nrs. 464, 484, 488, 511, 600, 602, 614, 676, 687-688.

[56] Leuven, KADOC, *Archief Herman Vanden Berghe (AHVB)*, BE/942855/2197, nr. 8; Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef*, KU/URBORGHGR, nr. 5.5.4; *Archief Rectoraat,* nrs. 202.1-202.2; *Archief International Office:* VLIR-UOS, *Projectaanvragen,* 2001-2010*; Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking Artsen en Apothekers Alumni Leuven (Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking):* Verslagen Raad van Bestuur en Dagelijks Bestuur.

ook veel relevant archiefmateriaal, zoals het persoonsarchief van de Belgische geestelijke en hoogleraar Maurice Plevoets die decennialang op de campus verbleef.[57] Dit archief is spijtig genoeg niet virtueel toegankelijk vanuit België.

Het merendeel van dit archiefmateriaal heeft een overwegend institutioneel karakter. Dit wil zeggen dat het betrekking heeft op het beleid en de concrete uitvoering van de interuniversitaire contacten. Dit maakt een feitelijke analyse aan de hand van *close reading* mogelijk. In deze masterproef is er echter ook aandacht voor de persoonlijke ervaring en visie van de betrokken actoren. Briefwisseling speelt hierin een belangrijke rol omdat het zowel op institutioneel als persoonlijk vlak zeer concrete informatie bevat over de contacten tussen Leuven en Kinshasa. Volgens de Engelse historica Penny Summerfield is het mogelijk om in correspondentie aan *fact mining* te doen, al waarschuwt Summerfield wel voor de impact van de persoonlijke perceptie op deze (institutionele) feiten.[58] De Amerikaanse historica Dena Goodman richt zich dan weer op het persoonlijk aspect van brieven en stelt met de *paradox of correspondence* dat historische actoren door hun interactie met anderen ook een beeld over zichzelf vormden.[59] Daarom zal de analyse ook uit een kritische discoursanalyse bestaan om deze persoonlijke ervaringen en visies te doorgronden.

Naast archivalische bronnen maakt dit onderzoek vervolgens ook gebruik van zeventien interviews met personen die bij de interuniversitaire contacten tussen Leuven en Kinshasa betrokken waren. Drie respondenten kozen ervoor om anoniem te blijven. Twaalf van deze interviews waren met Belgen die in het verleden op de campus in Kinshasa hebben gewoond, er als stagiair of professor hebben gewerkt of op een andere manier vanuit Leuven banden met de Congolese universiteit hebben onderhouden. In de eerste plaats sprak ik met drie respondenten die voor hun opleiding geneeskunde in Kinshasa stage hebben gelopen. Dirk Mattelaer deed dit van 1965 tot 1966 in het universitair ziekenhuis van Lovanium. Chris van Geet liep in de jaren 1980 vervolgens twee keer stage aan UNIKIN. Sinds 2002 keerde ze geregeld terug naar Congo in het kader van universitaire ontwikkelingssamenwerking. De derde stagiair wenste anoniem te blijven. Verder interviewde ik ook enkele Leuvense hoogleraren die contacten met Kinshasa onderhielden. Jacques Herbots verbleef van 1963 tot 1969 aan de Rechtenfaculteit van Lovanium voor zijn doctoraatsonderzoek en gaf er na enkele jaren ook les. De landbouweconoom Eric Tollens deed in de periode van 1971 tot 1977 onderzoek voor zijn doctoraat in Kinshasa en Yangambi en doceerde er vervolgens ook. Marc Vervenne, theoloog en ererector van

[57] Monaville, *Students of the World*, 288.
[58] Penny Summerfield, *Histories of the Self: Personal Narratives and Historical Practice.* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2019), 25–28.
[59] Summerfield, *Histories of the Self,* 38–42.

de KU Leuven, gaf sinds 1989 geregeld gastlessen aan de Université Catholique du Congo (UCC), een afsplitsing van de faculteit Theologie aan Lovanium in Kinshasa. De antropoloog Filip De Boeck onderhield sinds 1987 banden met verschillende Congolese instellingen waaronder UNIKIN. De ingenieur Jos Vander Sloten kwam na de eeuwwisseling via een project rond de opleiding van Congolese ingenieurs met Kinshasa in contact en was op het moment van het interview ook vicedecaan internationalisering aan de faculteit. Ten slotte sprak ik met Martine Dekoninck en Laurens Rademakers die achtereenvolgens instonden voor de officiële universitaire banden met Congo aan het International Office van de KU Leuven.

Hoewel het een uitdaging bleek om Congolese correspondenten te vinden, sprak ik toch ook met vijf Congolezen die in Kinshasa en/of Lubumbashi gestudeerd hebben, waarvan de meesten in België doctoreerden en vervolgens in België en/of Congo hun academische carrière uitbouwden. Drie van deze hoogleraren waren artsen. Jean-Jacques Muyembe-Tamfum studeerde in 1969 af aan Lovanium en voltooide zijn doctoraat in de virologie aan de KU Leuven in 1973. Na zijn terugkeer naar Zaïre werkte hij als microbioloog in Kinshasa en was hij twee keer decaan van de faculteit Geneeskunde. Kanigula Mubagwa startte in 1978 een doctoraat in de fysiologie in Leuven en bleef er vervolgens tot aan zijn emeritaat werken. Enkele jaren geleden keerde hij terug naar Congo, waar hij tot voor kort rector van de Université Catholique de Bukavu (UCB) was. Prosper Lukusa-Tshilobo doctoreerde van 1984 tot 1991 in de genetica in Leuven onder begeleiding van Herman Vanden Berghe. Tot 2011 was hij werkzaam in Leuven, waarna hij terugkeerde naar Kinshasa om er genetica te doceren. De andere twee hoogleraren kwamen vervolgens uit de humane wetenschappen. Hippolyte Mimbu-Kilol was in de jaren 1980 assistent in Latijnse literatuur in Lubumbashi, waarna hij van 1989 tot 1993 aan de faculteit Letteren in Leuven doctoreerde. Sindsdien is hij werkzaam aan de UCC in Kinshasa. Ook de historicus Sindani Kiangu studeerde ten slotte eerst in Lubumbashi, voltooide vervolgens in de jaren 1980 zijn studies en een doctoraat aan UNIKIN en werd er uiteindelijk ook hoogleraar geschiedenis. Hoewel deze interviews nuttige inzichten opleverden, is deze groep respondenten te klein voor een grondige analyse.

Een kritische reflectie hierbij is dat deze masterproef een voornamelijk mannelijke geschiedenis van de postkoloniale contacten tussen Leuven en Kinshasa brengt. Slechts twee respondenten in deze masterproef zijn bijvoorbeeld vrouwen. Dit kwam onder andere door het feit dat vrouwenemancipatie in Leuven een langzaam proces was.[60] Zo werd de geografe Marguerite Lefèvre pas in 1960 de eerste vrouwelijke hoogleraar. In de daaropvolgende decennia groeide het bewustzijn hierrond langzaam,

[60] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 211.

maar toch bleven vrouwen lange tijd sterk ondervertegenwoordigd onder de Leuvense academici.[61] In het administratief en technisch personeel vond er daarentegen wel een meer structurele vervrouwelijking plaats, maar het waren vaak nog steeds mannen die er de centrale posities bekleedden.[62] In de volgende twee hoofdstukken komen de genderverhoudingen telkens kort aan bod, al liet het huidige bronnenmateriaal geen diepgaande analyse toe. Verder onderzoek zou hier dieper op kunnen ingaan binnen de context van de universitaire contacten tussen Leuven en Kinshasa.

De groep respondenten kwam vervolgens op verschillende manieren tot stand. Mijn promotor prof. dr. Goddeeris bracht me in contact met de eerste groep personen. Via de methode van *snowball sampling* kon ik dan telkens beroep doen op hun persoonlijke netwerken om nieuwe potentiële respondenten te contacteren. Ik kreeg hierbij ook de hulp van Marc Lontie van de vzw Ontwikkelingssamenwerking Artsen en Apothekers Alumni Leuven, Laurens Rademakers van het International Office en Annemie Puttemans van het Centrum voor Menselijke Erfelijkheid. Het potentieel voor onderzoek naar de interuniversitaire contacten tussen Leuven en Kinshasa reikt echter veel verder dan deze groep van zeventien respondenten. Het beperkte tijdsbestek en de combinatie met archivalische bronnen dwongen me echter om het bij deze steekproef te houden.

De interviews zelf verliepen volgens een chronologisch gestructureerde, halfopen vraagstelling. Deze gesprekken vullen zo enerzijds gaten op in het archiefmateriaal en belichten anderzijds nog meer de persoonlijke ervaring, zowel vroeger als retrospectief. Omwille van de diverse achtergronden van de respondenten waren de vragenlijsten niet gestandaardiseerd. Wel kwamen er steeds een aantal centrale thema's terug die betrekking hadden op zowel de historische context als de persoonlijke rol van de respondent in de contacten en diens ervaring hiervan. Net zoals bij briefwisseling zijn de invloed van het individu en zijn omgevingsfactoren bepalend voor diens discours. Ik probeerde hierbij dan ook zo veel mogelijk ruimte te laten voor de vertellers.

De structuur van deze masterproef volgt ten slotte de twee periodes in de postkoloniale universitaire samenwerking tussen Leuven en Kinshasa. Het eerste hoofdstuk behandelt de postkoloniale Lovanium-periode van 1960 tot 1971. Dit deel kijkt naar hoe de betrokken actoren zich aanpasten aan de nieuwe postkoloniale realiteit, in welke mate de afrikanisering van Lovanium succesvol was, en welke impact de Leuvense splitsing in 1968 en de nationalisering in 1971 op de universitaire contacten hadden. In het daaropvolgende hoofdstuk komt de periode van de nationalisering tot 2010 aan bod. Hierbij gaat de aandacht naar de verschillende initiatieven die na 1971 plaatsvonden en het

---

[61] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 224–25.
[62] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 227–28.

herinneringsproces dat toen ontstond. Het derde hoofdstuk is meer thematisch en analyseert de volledige onderzochte periode vanuit het perspectief van dekolonisering. Omdat dit een zeer relevant maar vaak ook een gevoelig thema is, zijn alle respondenten in dit laatste hoofdstuk geanonimiseerd. Zo kunnen hun verschillende visies toch deel uitmaken van de analyse, zonder dat zij hieruit enig nadeel zouden ervaren. Elke respondent kreeg zo een willekeurig getal tussen één en zeventien toegewezen.

4 1960-1971: Van Belgisch-Congo naar "Leuvens-Congo"

In de periode van 1960 tot 1971 onderhielden Leuven en Kinshasa nog nauwe banden. Toch stelde de Congolese onafhankelijkheid de betrokken actoren voor een aantal grote uitdagingen door komaf te maken met het Belgisch kolonialisme. Mede door de uitdagende toestand in Kinshasa op dat moment gold postkoloniaal Lovanium volgens Mantels dan ook voor veel Leuvense actoren als 'de avonturenacademie'.[63] Dit hoofdstuk bestudeert hoe de verschillende actoren zich aanpasten aan deze nieuwe postkoloniale realiteit, in welke mate Lovanium een Afrikaanse universiteit werd en welke impact de splitsing van Leuven en de nationalisering van Lovanium op deze universitaire contacten hadden.

4.1 Leuven, Congo en kolonialisme

De gedeelde geschiedenis van Leuven en Congo gaat verder terug dan Lovanium.[64] Sinds de periode van Congo Vrijstaat namen Leuvense studenten en professoren al deel aan expedities, richtten zij verenigingen op en stimuleerden zij de vorming van missionarissen en het algemeen koloniaal onderwijs in Leuven.[65] Na de Eerste Wereldoorlog richtte Leuven in samenwerking met enkele missiecongregaties landbouwkundige en medische scholen in Congo op, met de Association universitaire catholique pour l'aide aux missions (AUCAM) als stuwende kracht.[66] AUCAM verankerde Leuven vervolgens definitief in Congo met haar twee dochterverenigingen FOMULAC en CADULAC.[67] De Fondation médicale de l'Université de Louvain au Congo en het Centre agronomique de l'Université de Louvain au Congo zagen begin jaren 1920 het licht. Beide verenigingen vestigden zich op de missiepost van Kisantu waar ze een medisch en een landbouwkundig centrum uitbouwden dat zich vooral op onderwijs toespitste. Vanuit Kisantu verspreidde het Leuvense onderwijs zich vervolgens over de hele Belgische kolonie, hoewel de samenwerking tussen universitairen en geestelijken niet altijd vlot verliep.[68]

Na de Tweede Wereldoorlog had Leuven ambitieuze plannen om het universitair centrum in Kisantu verder uit te bouwen, maar het stootte hierbij op terughoudendheid van het koloniale apparaat dat vreesde voor een verregaande Congolese ontvoogding.[69] Toch wist hoogleraar rechten Guy

[63] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 281.
[64] In dit deel komen enkel de krachtlijnen van de koloniale voorgeschiedenis van Leuven en Lovanium aan bod. Zie *Geleerd in de tropen* van Ruben Mantels voor een uitgebreid en gedetailleerd historisch overzicht van de koloniale periode. De focus ligt hier vooral op de Leuvense vertegenwoordiging in Congo, terwijl Mantels ook de nodige aandacht besteedt aan de Congolese aanwezigheid in Leuven.
[65] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 21–53.
[66] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 57, 64–65.
[67] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 66–73.
[68] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 75, 77–84.
[69] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 168–69.

Malengreau zowel de koloniale overheid als de jezuïeten ter plaatse van universitair onderwijs in Belgisch-Congo te overtuigen.[70] In 1948 richtte hij in Kisantu het Centre Universitaire Congolais Lovanium op onder voorzitterschap van de Leuvense rector Honoré Van Waeyenbergh en met als plaatselijke rector de jezuïet Maurits Schurmans.[71] De roep om een volwaardige universiteit in Congo werd echter steeds groter. Dit kwam ten eerste door het feit dat de diploma's die Congolese studenten op Kisantu kregen niet gelijkwaardig waren aan Belgische diploma's.[72] Ook de verouderde infrastructuur en de spanningen tussen de geestelijke, Belgische en Leuvense overheden maakten de kwestie acuut.[73] Uiteindelijk werd in 1952 op het plateau van Kimwenza, twintig kilometer buiten Leopoldstad, de eerste steen van de eerste Congolese universiteit gelegd.[74] Sinds januari 1954 bouwde de nieuwe rector Luc Gillon Lovanium zowel op materieel als intellectueel vlak uit tot een echte universiteit, in het bijzonder gesteund door het dynamische trio Van Waeyenbergh, Malengreau en hoogleraar anatomie Gerard van der Schueren.[75] Van Waeyenbergh zou Malengreau en Van der Schueren enkele jaren later zelfs omschrijven als: *"les véritables promoteurs de l'Université."*[76] Zowel het aantal faculteiten, instituten en gebouwen als het aantal studenten en professoren nam in die periode gestaag toe.[77] Lovanium was trouwens niet de enige universiteit in Belgisch-Congo. In 1956 richtte de Belgische regering – als antwoord op het katholieke Lovanium – de universiteit van Elisabethstad in het huidige Lubumbashi op.[78] Zeven jaar later, in 1963, kregen ook de protestanten een universiteit in het toenmalige Stanleystad, nu Kisangani.[79]

Net als in de rest van Belgisch-Congo viel tegen het einde van de jaren 1950 ook op Lovanium de onafhankelijkheidskwestie niet meer te negeren.[80] Verschillende hoogleraren van Lovanium waren critici van het kolonialisme en sommigen onder hen begeleidden zelfs opkomende Congolese politici.[81] Ook onder de Congolese studenten werd de schreeuw om emancipatie luider. Sinds 1958 verslechterde de sfeer op de campus stelselmatig door een groeiend aantal incidenten.[82] Door de aanleg van sportfaciliteiten in 1959 keerde de rust tijdelijk terug aan Lovanium. Hoewel de campus zelf gespaard

---

[70] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 174–80.
[71] Monaville, *Students of the World*, 87; Mantels, *Geleerd in de tropen*, 176, 178–80.
[72] Monaville, *Students of the World*, 87–88.
[73] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 186–87.
[74] Monaville, *Students of the World*, 88; Mantels, *Geleerd in de tropen*, 190.
[75] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 203.
[76] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW,* 12723: Brief Honoré Van Waeyenbergh aan Tharcisse Tshibangu Tshishiku, 18 oktober 1968.
[77] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 204–35.
[78] Mokonzi Bambanota, *Où va l'université au Congo-Kinshasa?*, 27.
[79] Mokonzi Bambanota, *Où va l'université au Congo-Kinshasa?,* 35.
[80] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 241–47.
[81] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 264, 266.
[82] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 256, 258.

bleef, brachten de januarirellen van 1959 de onafhankelijkheidskwestie weer naar de voorgrond.[83] In datzelfde jaar ging de Belgische regering akkoord met de Congolese onafhankelijkheid. De Rondetafelconferentie in januari 1960 legde deze datum vervolgens definitief vast op 30 juni 1960. Ook voor de Congolese universiteiten betekende dit een grote verandering. Voor Lovanium was de transfer van zijn Bestuursraad van Leuven naar Leopoldstad twee maanden voor de onafhankelijkheid zo al een belangrijke stap in dit proces.[84] In de zomermaanden van 1960 zorgde de muiterij in het militaire kamp bij Leopoldstad echter opnieuw voor een gewelddadige escalatie.[85] Gillon had alle vrouwen en kinderen van het personeel hiervoor al tijdig geëvacueerd van de campus. In oktober 1960 opende rector Gillon uiteindelijk samen met alle teruggekeerde hoogleraren (op zeven na) Lovaniums eerste postkoloniale academiejaar.[86]

4.2 Van kolonialisme naar ontwikkelingssamenwerking

Ondanks de spanningen in Congo en Kinshasa bleef Lovanium gespaard van grote problemen en leek de universiteit zich met niet al te veel moeite te hebben aangepast aan de nieuwe postkoloniale situatie. Toch kan dit niet zo vlot zijn gegaan. Door de Congolese onafhankelijkheid was de Belgische en Leuvense vertegenwoordiging in Congo immers geen vanzelfsprekendheid meer. Dit deel kijkt naar hoe de verschillende betrokken actoren zich aanpasten aan deze nieuwe postkoloniale realiteit en welke implicaties dit voor beide universiteiten had. De aandacht gaat hierbij eerst naar de beweging van Leuven naar Kinshasa en volgt vervolgens de omgekeerde weg van Kinshasa naar Leuven.

4.2.1 Van Leuven naar Kinshasa

Net als in veel onafhankelijke Afrikaanse landen speelden universiteiten een belangrijke rol om de sociale, politieke en economische ontwikkeling ervan te verzekeren.[87] In de jaren 1960, het zogenaamde *'First Development Decade'*, golden veel Afrikaanse universiteiten dan ook als "ontwikkelingsuniversiteiten".[88] Ook de samenwerking tussen Leuven en Lovanium was in de periode 1960-1971 vooral op Congo gericht. Na het kolonialisme verzekerde België zijn vertegenwoordiging in Congo met ontwikkelingssamenwerking gedreven door humanitaire en vooral economische en politieke motieven.[89] In de jaren 1960 was de Belgische ontwikkelingssamenwerking nog sterk

[83] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 259–60.
[84] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 267.
[85] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 269.
[86] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 274.
[87] Otiato Ojambo, 'Education in Postcolonial Africa', 1111.
[88] Otiato Ojambo, 'Education in Postcolonial Africa', 1113; Kassaye Alemu, 'A Critical Assessment of the Internationalization of Higher Education', 34.
[89] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 251.

gebaseerd op de voormalige koloniale administratie.[90] Zo ging het ontwikkelingsbudget in de beginjaren grotendeels naar programma's en projecten die al voor de onafhankelijkheid liepen om de verdere werking van een aantal essentiële diensten te garanderen.[91] Ook het postkoloniale ontwikkelingsdiscours was al dan niet bewust een verlengstuk van het koloniale ontwikkelingsdiscours.[92] Bijgevolg namen vooral Congo, Rwanda en Burundi aanvankelijk een dominante positie in Belgiës bilaterale hulp in.[93] In de daaropvolgende decennia nam dit aandeel stelselmatig af door intergouvernementele incidenten en een diversificatie van het ontwikkelingsbeleid.

De Belgische ontwikkelingssamenwerking met Congo kreeg vervolgens concreet vorm via de Dienst Ontwikkelingssamenwerking (DOS), die via het programma van de Belgische Technische Bijstand (BTB) ambtenaren, militairen, magistraten en ook onderwijzend personeel tot Congo's beschikking stelde.[94] België handelde hierbij niet uit puur altruïsme: naast het opleiden van bekwame Congolezen wou het vooral ook zijn invloed in het Congolees onderwijs en zijn wetenschappelijke instellingen behouden.[95] Ook op Lovanium is het verblijf van veel Belgen te herleiden tot het BTB-programma. Zo vertrokken er vanuit Leuven talloze hoogleraren in opdracht van de universiteit naar Lovanium om er lessen te geven en onderzoek te verrichten.[96] Over concrete aantallen of het Leuvens beleid hieromtrent is niets terug te vinden in de archieven van Van Waeyenbergh en Van der Schueren.

Naast de officiële Belgisch-Congolese ontwikkelingssamenwerking namen Leuven en Lovanium ook zelf het heft in handen. De Belgische steun aan Congo verliep immers niet enkel via officiële bilaterale wegen, ook de missies bleven actief en universiteiten namen vaak zelf het initiatief om hun samenwerking te verzekeren.[97] Zo functioneerde de Fondation Université Lovanium (FUL), opgericht door rectoren Van Waeyenbergh en Gillon, van 1961 tot 1972 als een parallelle constructie naast de BTB.[98] De FUL moest financiële middelen verwerven om het wetenschappelijk onderzoek en het onderwijs op Lovanium te bevorderen. De concrete aanleiding voor de oprichting van de FUL waren de

[90] Vanthemsche, *Belgium and the Congo,* 255.
[91] Patrick Develtere, De Belgische ontwikkelingssamenwerking (Leuven: Davidsfonds, 2005), 115.
[92] Flo Van den Broeck, 'Belgisch humanitarisme: andere naam, zelfde imperialisme? Een onderzoek naar het Belgische discours rond mensenrechten en ontwikkelingssamenwerking (1960-1975)' (Onuitgegeven masterproef, KU Leuven, 2019), 90.
[93] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 252; Develtere, *De Belgische ontwikkelingssamenwerking*, 115–18.
[94] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 254; Roels, 'Buitenlandse studenten aan Belgische universiteiten', 85–87, 92.
[95] Roobrouck, 'Utopie of universiteit ... of beide?', 227–29.
[96] Anoniem 2, persoonlijk interview, oktober 2023; Eric Tollens, persoonlijk interview 25 augustus 2023.
[97] Develtere, De Belgische ontwikkelingssamenwerking, 115.
[98] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW*, 12511: André Peeters, *Statuts – Fondation*, 1961.

financiële moeilijkheden die Lovanium ondervond in de uitbetaling van het buitenlands personeel in het eerste academiejaar na de onafhankelijkheid.

Pas in april 1962 trad de FUL daarom volledig in werking na een akkoord met de Belgische minister van Financiën over een jaarlijkse subsidie die een belangrijk deel van de FUL haar budget zou uitmaken.[99] Net zoals bij de BTB was de hoofdtaak van de stichting om Belgische technische medewerkers tewerk te stellen en uit te betalen. In tegenstelling tot BTB-medewerkers, die een Belgisch contract hadden, werkten FUL-medewerkers rechtstreeks voor Lovanium.[100] Naast het oplossen van financiële moeilijkheden deed de FUL dit vooral om na de Congolese onafhankelijkheid de voortgang van carrières te verzekeren.[101] Dit toont dat Leuven zijn personeel aanmoedigde om hun voorheen koloniale carrière op Lovanium verder te zetten. Daarnaast wou het bestuur van Lovanium deze financiële steun zelf niet meer beheren of volledig aan de DOS overlaten. Ook voor de Belgische medewerkers speelde financiële zekerheid een rol. Zij verkozen vaak een Belgisch arbeidscontract boven een Congolees contract. Daarbovenop verdienden Belgische medewerkers tijdens hun periode in Congo vaak meer dan hun collega's in België.[102] Tegen 1971 stond de FUL ook in voor de uitbetaling van niet-Belgisch personeel en beursstudenten.[103] Ten slotte financierde de stichting in 1964 ook de voltooiing van het universitair ziekenhuis op de campus.[104]

Naar aanleiding van de splitsing van Leuven in 1968 en de nationalisering van Lovanium in 1971 besliste de bestuursraad van de FUL in mei 1972 om een punt achter de stichting te zetten.[105] Als product van unitair Leuven bleek het post-1971 landschap een te grote uitdaging te zijn. De BTB nam in oktober 1971 de verantwoordelijkheid voor zijn Belgische medewerkers op Lovanium over.[106] In een brief aan Descamps polste Tharcisse Tshibangu Tshishiku, als rector van de nieuwe Université Nationale du Zaïre (1971-1981), naar alternatieve invullingen voor de FUL.[107] Zo stelde hij voor om onder een nieuwe naam christelijke en meer specifiek katholieke instellingen binnen de UNAZA te ondersteunen of om een algemeen steunprogramma voor de universiteit uit te bouwen. Tshibangu Tshishiku kon de andere

---

[99] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 688: *Note au Conseil d'Administration*, 29 januari 1967.
[100] Luc Gillon, 'Aspect financiers de la réalisation et du fonctionnement de l'Université Lovanium (1954-1969)', in *Problèmes de l'enseignement supérieur et de développement en Afrique centrale*, onder redactie van Romain Yakemtchouk (Parijs: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence R. Pichon et R. Durand-Auzias, 1975), 62.
[101] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 688: *Note au Conseil d'Administration,* 29 januari 1967.
[102] Eric Tollens, persoonlijk interview, 25 augustus 2023.
[103] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 688: Luc Gillon, *Résultat de l'exercice,* 17 april 1972.
[104] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: Brief Luc Gillon aan Guy Malengreau en Gerard van der Schueren, 11 januari 1964.
[105] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 688: *Procès verbal,* 3 mei 1972.
[106] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 688: Luc Gillon, *Note relative aux compléments de pension,* 17 april 1972.
[107] Tharcisse Tshibangu Tshishiku, *L'université congolaise: étapes historiques, situation actuelle et défis à relever.* (Kinshasa: Editions universitaires africaines, 1998), 14–15; Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: Brief Tharcisse Tshibangu Tshishiku aan Albert Descamps, 10 november 1971.

bestuursleden hier echter niet van overtuigen. In de laatste zinnen van het laatste verslag bedankte hij de aanwezige leden en Leuven voor de belangrijke hulp aan Lovanium en het Congolees hoger onderwijs. *"La séance est levée à 15h.30."* Daarmee hield ook de FUL op met bestaan.

Hoewel de FUL zich op Lovanium richtte was de stichting in essentie een Leuvense organisatie. Ten eerste bevond de hoofdzetel zich niet in Congo maar in België, eerst in Brussel en later in Leuven.[108] Hier gingen ook al haar bestuursvergaderingen door. Daarnaast waren enkel Leuvense rectoren voorzitter van de FUL, hoewel alle leden zich hiervoor verkiesbaar konden stellen. Toen Albert Descamps in 1964 Van Waeyenbergh opvolgde als rector werd hij bijna direct ook voorzitter van de FUL. Na het einde van zijn rectoraat in 1968 behield Descamps echter zijn functie als voorzitter. Noch rector Pieter de Somer van de KU Leuven, noch rector Édouard Massaux van de UCLouvain volgden Descamps op of werden lid van de bestuursraad van de FUL. Dit impliceert dat Lovanium als een project van unitair Leuven gold en na de splitsing niet werd toegeëigend door één van beide Leuvens. Ten slotte heeft de FUL in haar elfjarig bestaan maar drie Congolese leden gehad: vicerector Martin Bakole van 1964 tot 1965, Tshibangu Tshishiku vanaf 1967 als rector van Lovanium (1967-1971) en Albert Mpase van 1967 tot 1968.

Tabel 1. *Samenstelling personeel Lovanium volgens nationaliteit (1960-1965, 1967-1971)*

1960-1965				
Academisch, wetenschappelijk en ondersteunend personeel				
Academiejaar	Totaal	Congolezen	Belgen	Ander
1960-1961	160	10 (6,3%)	146 (91,3%)	4 (2,5%)
1961-1962	210	19 (9%)	174 (82,9%)	17 (8,1%)
1962-1963	263	29 (11%)	209 (79,5%)	25 (9,5%)
1963-1964	313	37 (11,8%)	240 (76,7%)	36 (11,5%)
1964-1965	373	49 (13,1%)	278 (74,5%)	46 (12,3%)
1967-1971				
Academisch en wetenschappelijk personeel				
Academiejaar	Totaal	Congolees	Afrikaans	Niet-Afrikaans
1967-1968	385	60 (15,6%)	1 (0,3%)	324 (84,2%)
1968-1969	465	110 (23,7%)	5 (1,1%)	350 (75,3%)
1969-1970	533	139 (26,1%)	19 (3,6%)	375 (70,4%)
1970-1971	585	162 (27,7%)	15 (2,6%)	408 (69,7%)

Bron: *AGVDS,* 614: *Statistiques relatives au nombre d'étudiants inscrits depuis 1954,* 31 december 1964; 600: Maurice Plevoets, *Corps académique et scientifique de l'année académique 1970-1971,* 29 mei 1971.

Hoeveel Belgen nu juist op Lovanium hebben verbleven is niet altijd duidelijk omdat verschillende personeelsoverzichten nationaliteit op een andere manier categoriseerden. Zo maakten zij een onderscheid tussen enerzijds 'Congolezen' en anderzijds 'Afrikanen', 'niet-Afrikanen', 'andere' of

[108] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 688: André Peeters, *Fondation Université Lovanium – Constitution*.

'Belgen'. Verder komen de gegevens uit de verschillende overzichten – en dus ook in deze masterproef – niet altijd overeen, omdat het vaak niet duidelijk is volgens welke criteria personeelscategorieën zijn ingedeeld. Bovenstaande tabel illustreert de samenstelling van het personeel aan Lovanium tussen 1960 en 1971. Voor de academiejaren 1965-1966 en 1966-1967 ontbreken deze gegevens. Voor de tweede helft van de jaren 1960 ontbreken zulke gegevens ook voor het ondersteunend personeel. Het is echter duidelijk dat Belgen de grote meerderheid uitmaakten aan Lovanium. In juli 1971, een maand voor de nationalisering, waren er nog ongeveer 300 Belgen op de campus in Kinshasa waarvan een dertigtal een BTB-contract had en de rest een FUL-contract.[109] Dit toont dat Leuven via de FUL meer dan de Belgische ontwikkelingssamenwerking bij Lovanium betrokken was. Daarbovenop wijst dit op het feit dat de Belgische contacten met Lovanium in de jaren 1960 juist toenamen en intensiveerden met de verdere uitbouw van de universiteit, in plaats van afnamen. Volgens een respondent zou Lovanium zo afhankelijk zijn geweest van het Belgisch personeel dat Gillon hen nooit allemaal met hetzelfde vliegtuig liet overkomen, uit schrik dat zijn volledige professorenkorps zou verongelukken.[110]

Hoeveel van deze Belgen vervolgens uit Leuven kwamen is niet duidelijk. De historische continuïteit in personeel – het merendeel van de Leuvense hoogleraren keerde terug na de onafhankelijkheid – ondersteunt het idee van een sterke Leuvense vertegenwoordiging. Zeker in de beginjaren van Lovanium bestond de Belgische vertegenwoordiging nog hoofdzakelijk uit Leuvense alumni.[111] Van Waeyenbergh bestendigde deze historische band in 1961 opnieuw door het personeel in Lovanium de garantie te geven dat ze na tien jaar dienst in Afrika hun carrière in Leuven konden verderzetten.[112] In 1966 werd deze periode ingekort naar minstens zes jaar en zou Leuven een tiental hoogleraren terugnemen.[113] Daarbovenop is er vanaf 1967-1968 ook informatie over hun functie beschikbaar. Zo maakten gastprofessoren telkens het grootste deel uit van Lovaniums personeelskorps. Dit impliceert dat het een zeer mobiel professorenkorps was en dat de onderlinge banden tussen Leuven en Kinshasa zeer actief waren.

Waar nationaliteit wel als een relevante categorie in de personeelsoverzichten werd gezien, was gender dat niet. Zo laat het huidige bronnencorpus enkel voor het jaar 1971 een analyse toe van de verhouding tussen mannen en vrouwen aan de universiteit. Onder het academisch en wetenschappelijk personeel

---

[109] Gillon, 'Aspect financiers de la réalisation et du fonctionnement de l'Université Lovanium (1954-1969)', 62.
[110] Jacques Herbots, persoonlijk interview, 29 september 2023.
[111] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 16.
[112] Gillon, 52; Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW,* 12380: Hoogleraren Lovanium aan Honoré van Waeyenbergh, 25 november 1961.
[113] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 602: L. Soyer, *Compte-rendu*, 7 juli 1966.

waren bij benadering slechts 40 van de 491 (8%) personeelsleden vrouwen.[114] Dit impliceert dat net als in Leuven – en eigenlijk ook dóór Leuven – vrouwenemancipatie een traag proces was aan Lovanium. Desalniettemin speelden sommigen onder hen al vroeg een belangrijke rol in de uitbouw van de universiteit. Zo had de kinderarts Victorine Seynhaeve, een Leuvense alumna van Nederlandse afkomst, er samen met Roger Eeckels de afdeling kindergeneeskunde van het universitair ziekenhuis uitgebouwd.[115] Bij het ondersteunend personeel waren op dat moment 70 van de 137 (51%) Belgen op de campus vrouwen.[116] Zij waren vooral werkzaam in het universitair ziekenhuis (31), de school voor verpleegkundigen (7) en de verschillende scholen voor de kinderen van het universiteitspersoneel (14). Voor 34 van deze vrouwen (49%) stond bovendien telkens de echtgenoot vermeld, wat impliceert dat het hele gezin op de campus verbleef. Dat dit bij 36 vrouwen (51%) niet het geval was, wijst er dan weer op dat het persoonsverkeer tussen Leuven en Lovanium niet enkel uit individuele mannelijke hoogleraren en volledige gezinnen bestond, maar ook uit individuele vrouwen die ervoor kozen om aan Lovanium te werken. Dit ondersteunt de stelling van Reinout Vander Hulst dat vrouwen op de campus een zeer zichtbare minderheid waren.[117] Hoe deze verhoudingen in de voorgaande jaren evolueerden is onduidelijk, maar aan postkoloniaal Lovanium was de Belgische vertegenwoordiging alleszins niet exclusief mannelijk.

Hoewel 1971 bekendstaat als het jaar waarin president Mobutu het Congolese hoger onderwijs nationaliseerde, hield eerst en vooral het nieuwe samenwerkingsakkoord tussen België en Congo de Belgen op de campus in de ban. Dit akkoord stond in het teken van Belgiës nieuwe aanpak van universitaire ontwikkelingssamenwerking gebaseerd op het principe van *'l'Assistance d'émancipation'*.[118] Universiteiten kregen hierbij een expliciete rol via de Universitaire Technische Samenwerking (UTS). In maart 1971 zaten de vertegenwoordigers van de Belgische universiteiten en afgevaardigden van de DOS samen met Lovaniums directiecomité om de implicaties van dit nieuwe samenwerkingsakkoord tussen België en Congo te verkennen.[119] Voor Lovanium vertaalde dit zich in

---

[114] Omdat gender nergens expliciet vermeld wordt, baseerde deze analyse zich op de voornamen van het internationaal (!) personeel in het overzicht van 1971. Deze benadering is mogelijks dus niet volledig accuraat; *Corps académique et scientifique* (Kinshasa: Cabinet du vice-recteur, 1970-1971), persoonlijk archief van Eric Tollens.
[115] Joke Bossers, Lode Schuerman, en Ludo Lavreys, 'In memoriam dr. Victorine Seynhaeve', *A. Vesalius* 33, nr. 4 (2021): 39–40.
[116] In tegenstelling tot het academisch en wetenschappelijk personeel waren voor het ondersteunend personeel enkel gegevens beschikbaar voor de Belgen ter plaatse; Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: *Programmes de coopération,* 26 april 1971.
[117] Reinout Vander Hulst, 'Becoming a Catholic Physician. A Medical Persona at the Intersection of Belgium and the Belgian Congo (1890-1965).' (Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, KU Leuven, 2023), 374.
[118] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 511: Pierre Pay-Pay, *Séance de travail avec les membres du comité de direction*, 26 maart 1971.
[119] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 511: Pierre Pay-Pay, *Séance de travail avec les membres du comité de direction*, 26 maart 1971.

twee concrete programma's: één voor faculteitsgebonden personeel, academici en onderzoekers, en één voor niet-faculteitsgebonden personeel, ondersteunende functies zoals technici en administratieve medewerkers. Deze programma's tonen dat Lovanium voor België een project van lange duur was. Zo zou Leuven in 1971 zijn aanwezigheid in Kinshasa voor minstens vijf jaar willen verzekeren.[120]

Verder waren zowel de Belgische als de Congolese overheid op dat moment vermoedelijk niet helemaal tevreden met de stand van zaken op dat moment. Zo moest het akkoord een antwoord bieden op enkele problemen die zich in de afgelopen jaren hadden voorgedaan. Ten eerste was er onduidelijkheid over het concrete statuut van de technische medewerkers. Het akkoord beschouwde hen daarom expliciet als afgevaardigden van Belgische universiteiten die maar voor een beperkte periode aan een Congolese universiteit verbleven. Dit staat in contrast met de vele Belgische hoogleraren die jarenlang praktisch onafgebroken op Lovanium werkten.[121] Daarnaast verliep de terugkeer en integratie in België niet altijd even vlot. Zo zou de nieuwe formule werkloosheid bij terugkeer naar België vermijden, al werd niet gespecifieerd hoe dat precies in zijn werk zou gaan. Ook konden Belgische hoogleraren in Kinshasa hun kennisachterstand ten opzichte van collega's in België inhalen met een tweejaarlijkse 'recyclage' van twee maanden.

4.2.2 Van Kinshasa naar Leuven

Hoewel in de periode 1960-1971 het merendeel van de contacten op Kinshasa gericht waren, was Lovanium omgekeerd ook in Leuven vertegenwoordigd. In de eerste plaats gebeurde dit heel concreet met een administratief secretariaat van Lovanium in Leuven dat sinds zijn oprichting in 1954 tot en met 1971 de band tussen Leuven en Kinshasa in stand hield.[122] In Lovaniums laatste jaar beschikte het secretariaat volgens het samenwerkingsprogramma nog over een uitgebreid takenpakket waarmee Leuven de ontwikkeling van Lovanium op verschillende manieren ondersteunde. In de eerste plaats hield het zich bezig met het menselijk aspect van de samenwerking. Zo informeerde het secretariaat geïnteresseerden, zorgde het dat de documenten van professoren en gastprofessoren in orde waren, hielp het het vicerectoraat in zijn zoektocht naar hoogleraren en assistenten en vervulde het een verbindingsfunctie voor overzeese assistenten. Leuven ronselde dus actief personen om aan Lovanium te werken. Dit ondersteunt de stelling dat er aan Lovanium een sterke Leuvense vertegenwoordiging was. Daarnaast verzorgde het secretariaat ook de materiële dimensie van de contacten. Het regelde het documenten- en materiaalverkeer tussen Leuven en Kinshasa, hield zich bezig met de bestellingen

[120] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: *Programmes de coopération,* 26 april 1971.
[121] Anoniem 2, persoonlijk interview, oktober 2023.
[122] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: *Programmes de coopération,* 26 april 1971.

van apparatuur en het financieel beheer van de FUL en maakte microfiches voor Lovaniums bibliotheek en faculteiten.

Tot in het voorjaar van 1971 was het secretariaat nog zeer actief: *"En fait, à la demande des autorités académiques à Kinshasa, il intervient presque journellement pour résoudre des questions qui exigent une action urgente."*[123] Om aan deze quasi-dagelijkse stroom van vragen te kunnen voldoen werd het secretariaat door vijf voltijdse en twee deeltijdse Belgische personeelsleden bemand. Wat er na Lovaniums nationalisering met het secretariaat gebeurde is niet duidelijk. In het archiefmateriaal komt het maar sporadisch terug en verder is er niets over terug te vinden. Hoogstwaarschijnlijk betekende de nationalisering dan ook het einde van het secretariaat. Dit alles toont aan dat Leuven als universiteit, meer dan eender welke andere organisatie, een geprivilegieerde, zo niet dominante positie had in Lovaniums externe relaties.

Daarnaast vertegenwoordigden de vele Congolese studenten Lovanium en de andere Congolese universiteiten in Leuven in de jaren 1960. Dit was geen uniek fenomeen: naar aanleiding van de onafhankelijkheidsgolf in de jaren 1960 trokken veel studenten uit Afrikaanse landen met of zonder beurs naar Belgische universiteiten.[124] Leuven, en na 1968 vooral de UCLouvain, ontving in deze periode een groter aantal buitenlandse studenten dan Brussel, Luik en Gent.[125] Bovendien maakten de Congolese studenten de grote meerderheid uit onder de Afrikaanse studenten aan de universiteit. Zij werden immers sterk gestimuleerd om in het buitenland te gaan studeren. Zo ontvingen Congolese studenten onder andere van het Europees Ontwikkelingsfonds, de DOS en de Congolese overheid beurzen om in België te studeren.[126] Doorheen de jaren 1960 nam het aantal Congolese studenten in Leuven sterk toe. In het academiejaar 1960-1961 ging het om 64 studenten, terwijl dit er in 1969-1970 al 364 waren, waarvan de meesten in het Franstalige taalstelsel.[127] In tegenstelling tot latere decennia waren Congolese studenten in de jaren 1960 nog relatief gelijk gespreid over de verschillende faculteiten.[128]

4.3 Afrikanisering en dissidente stemmen

Het samenwerkingsakkoord uit 1971 introduceerde het principe van *'assistance d'émancipation'* met een duidelijk doel: de afrikanisering van Lovanium bewerkstelligen. Dit stemt tot nadenken in welke

---

123 Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: *Programmes de coopération,* 26 april 1971.
124 Roels, 'Buitenlandse studenten aan Belgische universiteiten', 57.
125 Roels, 'Buitenlandse studenten aan Belgische universiteiten', 45–46, 70.
126 Roels, 'Buitenlandse studenten aan Belgische universiteiten', 100–122; De Schutter, 'De "Anciens de Belgique" in de Democratische Republiek Congo', 56.
127 De Boeck, 'De Congolese student in de Leuvense aula (1960-1990)', 19–24.
128 De Boeck, 'De Congolese student in de Leuvense aula (1960-1990)', 23–24.

mate afrikanisering – het Europees personeel vervangen door Congolezen – in de elf voorgaande jaren een relevant thema was geweest. Voor de onafhankelijkheid was de afrikanisering van het personeel immers beperkt gebleven tot enkele Congolese assistenten.[129] In de postkoloniale periode voltrok de afrikanisering zich met afwisselend succes op drie niveaus: het bestuur, het personeel en de studenten. Wat volgt is vooral een kwantitatieve benadering van de afrikanisering van Lovanium. De focus ligt hierbij vooral op de verhouding tussen Congolezen en Belgen. De kwalitatieve dimensie komt in het derde hoofdstuk over dekolonisering aan bod.

4.3.1 Bestuur en beleid

In Lovaniums bestuur bleef een verregaande afrikanisering uit. Integendeel, in plaats van zich op de achtergrond te houden, verankerde Leuven zich in deze periode institutioneel in Lovaniums bestuur. Dit wordt duidelijk in de universitaire statuten en het algemeen reglement uit 1967, zeven jaar na de Congolese onafhankelijkheid.[130] Zo moest de Leuvense rector ten eerste samen met minstens drie andere Leuvense hoogleraren altijd deel uitmaken van de Bestuursraad. In maart 1967 waren acht van de eenentwintig leden Belgen waarvan er maar één niet uit Leuven kwam. Hoewel er altijd een Congolese meerderheid moest bestaan bekleedden de Belgen de belangrijkste functies: Gillon als rector, Roger Eeckels als vicerector (samen met Tshibangu Tshishiku) en Maurice Plevoets als algemeen secretaris (samen met Albert Mpase). De Hoge Academische Raad was vervolgens in de aanloop naar de onafhankelijkheid in Leuven opgericht om een aantal eindverantwoordelijkheden bij Leuven te verzekeren.[131] In maart 1967 waren zes van de negen leden Belgen en verzorgde enkel vicerector Tshibangu Tshishiku de Congolese vertegenwoordiging. Dat Leuven het volledige bestuur niet aan Congolese handen overliet, laat weinig twijfel over zijn uiteindelijke ambities ten aanzien van Lovanium. Ten derde moest het Permanent Comité uit zogenaamde ‘anciens’ van Lovanium bestaan. Hier is geen ledenoverzicht van terug te vinden, maar aangezien de leden van de Hoge Academische Raad ook als ‘anciens’ werden omschreven is de kans reëel dat Leuven ook in het Permanent Comité vertegenwoordigd was. Het directiecomité bestond ten slotte uit de rector, vicerectoren, algemene secretarissen en de algemeen beheerder. Dit waren vaker wel dan niet Leuvense hoogleraren. In het bestuur waren er dus sterke continuïteiten met Lovaniums koloniale periode.

In de bestuursvergaderingen bleek afrikanisering geen alomtegenwoordig thema te zijn. Wanneer dit thema ter sprake kwam lag de focus voornamelijk op het financiële aspect en ging men niet in op de dieperliggende factoren. Dat was niet onlogisch: Congolese personeelsleden werkten immers onder

---

[129] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 262.
[130] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 464: *Statuts et Règlements*, 1967.
[131] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 267.

een Congolees arbeidscontract en verdienden minder dan het Belgisch personeel. Zo deed de Bestuursraad in 1965 beroep op de FUL voor een financiële tegemoetkoming aan het Congolees personeel.[132] Het universiteitsbestuur mocht zelf immers geen hoger loon uitbetalen dan de Congolese overheid. Het gevolg van deze financiële ongelijkheid was dat veel Congolezen na het behalen van hun diploma Lovanium verlieten om voor een beter salaris in de privésector of elders te werken. Dit speelde ongetwijfeld een rol in de beperkte afrikanisering van het personeel die in het volgende deel aan bod komt.

Door de groeiende financiële problemen van Lovanium was het voor het bestuur echter moeilijk om deze financiële ongelijkheid aan te pakken. Zo kon de universiteit volgens de Bestuursraad in 1968 de weggevallen presidentiële gift aan het Congolees personeel niet overnemen.[133] Dat het bestuur president Mobutu hier persoonlijk voor aanschreef, toont anderzijds wel aan dat het met dit probleem begaan was. Zo had diezelfde raad in 1965 beslist om de afrikanisering te bewerkstelligen door bijkomende beurzen toe te kennen aan assistenten die een doctoraat voorbereidden en die daarna dan tot hoogleraar benoemd konden worden.[134] Malengreau, die gevraagd was om hier in België financiële middelen voor te zoeken, vond dat dit prioriteit had op de voltooiing van Lovaniums bouwprojecten. Binnen de FUL leidde dit tot een lange discussie zonder uiteindelijk besluit. Enerzijds toont dit dat niet iedereen afrikanisering als een even grote prioriteit zag en anderzijds illustreert het dat dit maar een van de vele uitdagingen was waar de universiteit op dat moment voor stond.

Lovanium en zijn bestuur bevonden zich dus op het spanningsveld tussen een actieve afrikaniseringspolitiek en de Leuvense koloniale erfenis. In zijn openingsspeeches benadrukte Gillon voortdurend Lovaniums Afrikaanse identiteit en de rol van zijn personeel hierin: *"Mais il reste sûr que la véritable Université africaine ne sera faite totalement que par des Africains"* en het personeel had hierbij als taak: *"la priorité absolue du bien du Congo."*[135] Gillon weidde echter nooit uit over hoe groot het aandeel van het buitenlands personeel hierin was en hoe lang dit zo zou blijven.

Dit discours van openheid voor afrikanisering staat in sterk contrast met situatie in de praktijk. In Lovaniums bestuur en zijn structuren zijn er duidelijke koloniale continuïteiten te zien. Dit was trouwens een fenomeen dat zich in veel Afrikaanse universiteiten voordeed.[136] Dit betekent echter niet

---

[132] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 484: Maurice Plevoets, *Note à messieurs les membres du Conseil d'Administration*, 22 oktober 1968.
[133] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 484: Maurice Plevoets, *Note à messieurs les membres du Conseil d'Administration*, 22 oktober 1968.
[134] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 688: *Proces verbal de la réunion du Conseil d'Administration*, 8 mei 1965.
[135] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW,* 12373: Luc Gillon, *Discours prononcé par Monseigneur L. Gillon,* 27 oktober 1964; 12730: Luc Gillon, *Discours inaugural prononcé par Monseigneur L. Gillon,* 25 oktober 1960.
[136] Matasci, Bandeira Jerónimo, en Dores, *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa*, 16–18.

dat de betrokken actoren ook allemaal een koloniale ingesteldheid hadden. Onder de Belgen van Lovaniums personeel bevonden zich zo ook critici van het Belgisch kolonialisme, zoals Gillon, Malengreau en de politicoloog Benoît Verhaegen.[137] Hoewel Gillon tot deze groep behoorde, was hij toch ook paternalistisch en benaderde hij met zijn speeches soms de koloniale beschavingsretoriek.[138] De betrokken actoren leken zich dus niet te realiseren dat de koloniale continuïteiten in hun eigen "antikoloniale" systeem een effectieve afrikanisering en definitieve dekolonisering verhinderden.

In 1967 zette Lovanium een belangrijke stap richting de afrikanisering van het bestuur toen de Congolese theoloog Tshibangu Tshishiku Gillon opvolgde als rector.[139] Gillon had zijn ontslag aangeboden in de nasleep van de studentenstaking van 1967.[140] Het universiteitsbestuur had hier enkele studenten voor geschorst, maar onder druk van de Congolese overheid moest het deze beslissing weer terugdraaien. Hoewel Mobutu een relatief goede band had met het voornamelijk Belgische universiteitsbestuur, probeerde hij ook in te spelen op de eisen van de Congolese studenten rond dekolonisering. Lovanium stond op dat moment immers bekend als een van de laatste koloniale bolwerken in Congo.[141] De keuze voor Tshibangu Tshishiku lag in die zin voor de hand. Hij was sinds het begin van de jaren 1960 namelijk al kritisch ten opzichte van het universalisme aan Lovanium.[142] Daarbovenop combineerde hij als theoloog christelijke thema's met Afrikaans authenticiteitsdenken. Toch bleef ook tijdens zijn rectoraat een verregaande afrikanisering uit. Dit was vermoedelijk het gevolg van de grote afhankelijkheid van Lovanium van en verstrengeling met Leuven en de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

4.3.2 Personeel

De concrete personeels- en studentenaantallen geven vervolgens een beeld van hoe de afrikanisering er in de praktijk uitzag. Opnieuw is een eenduidige analyse niet mogelijk omdat de meeste overzichten andere categorieën voor nationaliteit hanteerden. Voor het personeel van Lovanium zijn gegevens uit het jaar 1971 echter een goede steekproef om te zien hoe de situatie er na ruim tien jaar Congolese onafhankelijkheid uitzag. De programma's van het samenwerkingsakkoord tussen België en Congo uit 1971 bevatten hiervoor meer gedetailleerde informatie. In het archief van Gerard van der Schueren

[137] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 256; Roobrouck, 'Utopie of universiteit ... of beide?', 222.
[138] Monaville, *Students of the World*, 98.
[139] Monaville, *Students of the World,* 174.
[140] Pedro Monaville, 'The Destruction of the University: Violence, Political Imagination, and the Student Movement in Congo-Zaire, 1969–1971', in *The Third World in the Global 1960s*, door Samantha Christiansen en Zachary Scarlett, vol. 8 (United States: Berghahn Books, 2013), 163.
[141] Monaville, *Students of the World*, 173.
[142] Monaville, *Students of the World,* 174.

was echter enkel het programma voor niet-faculteitsgebonden personeel beschikbaar. Andere personeelsoverzichten maken een vergelijking van beide categorieën wel mogelijk.

Figuur 1. *Verhouding personeel Lovanium volgens nationaliteit (1971)*

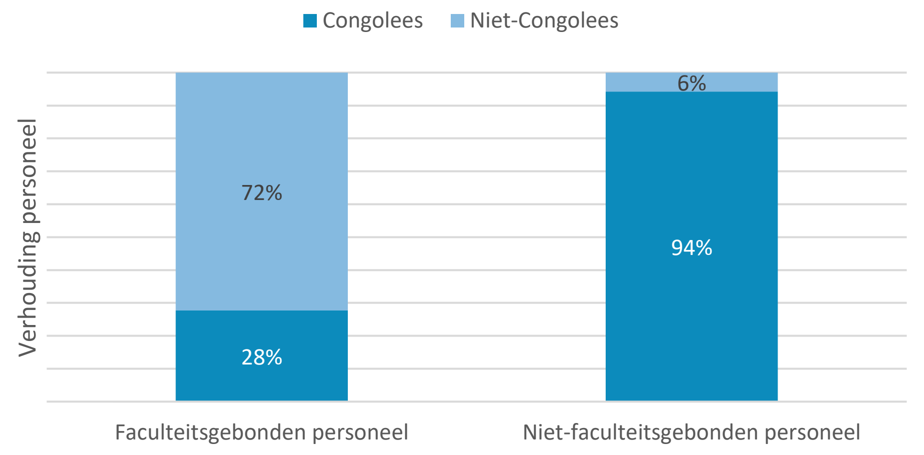

Bron: *AGVDS,* 600: Maurice Plevoets, *Corps académique et scientifique,* 29 mei 1971; 687: *Programmes de Coopération*, 26 april 1971.

Bovenstaande figuur toont dat de Congolese vertegenwoordiging in het faculteitsgebonden en niet-faculteitsgebonden personeel in 1971 zeer ongelijk was. Waar bij het ondersteunend personeel 2519 van de 2673 (94%) medewerkers Congolees waren, bestond het academisch personeel maar uit 162 Congolezen van de 585 (28%) medewerkers. Het grote aantal Congolese niet-faculteitsgebonden medewerkers toont aan dat de afrikanisering zich dus wel voltrok aan Lovanium. De relatief vlotte afrikanisering van het ondersteunend personeel kwam vooral door het feit dat het om kortere en meer praktische opleidingen ging waarvoor vaak enkel een diploma middelbaar onderwijs nodig was. Zo informeerde Eeckels in 1965 bij Van der Schueren voor een archivaris om het archief van het universitair ziekenhuis op Lovanium te herorganiseren.[143] Het maakte niet uit of deze persoon de Belgische of Congolese nationaliteit had, zolang die maar over een middelbaardiploma beschikte. Een belangrijke kanttekening: hoewel het niet-faculteitsgebonden personeel voornamelijk Congolees was, bekleedde het kleine aantal Belgen wel alle coördinerende en leidinggevende functies. Hierdoor was het bestuur in essentie wel nog volledig in Belgische handen.

[143] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 676: Brief Roger Eeckels aan Gerard van der Schueren, 6 mei 1965.

Tabel 2. *Aantal Congolese gediplomeerden aan Lovanium (1960-1968)*

Afstudeerjaar	Congolese gediplomeerden
1960	8
1961	9
1962	15
1963	39
1964	51
1965	67
1966	80
1967	104
1968	98
Totaal	471

Bron: *AHVW,* 12694: *Annuaire des diplômés de l'Université 1958-1968*.

De afrikanisering van het faculteitsgebonden personeel stond daarentegen veel minder ver in 1971. Congolese studenten moesten hiervoor een langer en uitdagender traject doorlopen dan voor een technische of administratieve functie. Om op Lovanium tot docent of buitengewoon hoogleraar benoemd te worden, moesten ze immers een doctoraats-, apothekers- of ingenieursdiploma hebben.[144] Ruim gerekend zou iemand er dus vaak negen jaar over doen om op dit punt te komen. Naargelang het aantal studenten toenam, nam ook het aantal Congolese gediplomeerden toe. Bovenstaande tabel toont dat Lovanium in 1968 al minstens 471 diploma's had uitgereikt aan Congolezen sinds de onafhankelijkheid. Voor andere nationaliteiten is zulke informatie niet beschikbaar. Dat Lovanium enkel voor Congolese gediplomeerden zo'n overzicht publiceerde, zegt al veel over het beeld dat het universiteitsbestuur aan de buitenwereld wou laten zien.

Omdat aan Lovanium de Leuvense organisatiestructuur was overgenomen, duurde het dus lang voordat gekwalificeerde Congolezen deze functies konden vervullen. De verderzetting van dit 'koloniale' systeem verhinderde de afrikanisering op korte termijn. Hoewel Lovanium volgens zijn officiële discours hard inzette op afrikanisering van het personeel, voerde het geen aangepast programma in om sneller bekwame Congolezen tewerk te kunnen stellen, bijvoorbeeld door al masterstudenten als assistenten aan te nemen. Het samenwerkingsakkoord uit 1971 maakte al duidelijk dat Leuven Lovanium als een project op lange termijn zag. Ook hier was Kinshasa geen unicum: in verschillende Afrikaanse universiteiten maakte het buitenlands personeel vaak 80 tot 90 procent van het totale personeel uit.[145] De afrikanisering van Lovanium vertoont daarnaast enkele overeenkomsten met de vertegenwoordiging van vrouwen in het personeel. Waar vooral Belgische

[144] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 602: *De la fonction, des conditions et du mode de nomination du personnel enseignant de l'Université de Lovanium,* 1 februari 1965.
[145] Matasci, Bandeira Jerónimo, en Dores, *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa*, 17.

mannen academische posities bekleedden, waren bij de ondersteunende diensten meer vrouwen en vooral Congolezen werkzaam.

De perceptie van Lovaniums personeel zelf ten aanzien van zijn afrikanisering was uiteenlopend. Onder het Belgisch personeel waren er zowel voor- als tegenstanders. Enerzijds leefde het koloniaal racisme verder in het postkoloniale campusleven.[146] Dit was niet alleen op structureel niveau het geval, maar ook in de dagdagelijkse omgang. Zo werden er in besloten kring soms racistische grappen verteld en had een stagiair geneeskunde bijvoorbeeld zijn bedenkingen bij de omgang van enkele assistenten met Congolese patiënten.[147] Het is echter onduidelijk in welke mate zij zelf bewust waren van de raciale spanningen op de campus.[148] Anderzijds waren veel Belgische hoogleraren erg progressief en uitten zij ook expliciet kritiek op Lovaniums uitblijvende afrikanisering en dekolonisering. Zo hadden enkelen onder hen in de aanloop naar de onafhankelijkheid al verschillende Congolese politici begeleid in hun politieke carrière.[149] Hun effectieve aandeel in deze politieke emancipatie staat echter ter discussie.[150] Het is meer waarschijnlijk dat zij voor de middelen zorgden waarmee studenten en politici hun ideeën konden uiten, dan dat zij aan de oorsprong van de Congolese politieke (studenten)bewegingen stonden. De politicoloog Benoît Verhaegen was de sterkste criticus van de situatie op Lovanium. Omdat Gillon en de Congolese overheid hem gedoogden, kon Verhaegen Lovaniums vervreemding van de Congolese samenleving en het onvermogen om zich aan de postkoloniale realiteit aan te passen openlijk bekritiseren.[151] Het merendeel van het Belgisch personeel schommelde waarschijnlijk tussen deze twee uitersten. Over de houding van het Congolees personeel is weinig terug te vinden. In 1968 zou PASCOL, de vereniging van Congolese professoren en assistenten, wel geweigerd hebben om deel uit te maken van een hervormingswerkgroep totdat er een Congolese meerderheid in zetelde en ze er stemrecht kregen.[152]

4.3.3 Studenten

Lovaniums studentenbevolking groeide sterk in de jaren 1960. In het academiejaar 1960-1961 studeerden er 413 studenten aan de universiteit terwijl dit er in 1970-1971 maar liefst 3659 waren.[153]

---

[146] Monaville, *Students of the World*, 97; Mantels, *Geleerd in de tropen*, 243.
[147] Anoniem 4, persoonlijk interview, september 2023; Dirk Mattelaer, persoonlijk interview, 25 oktober 2023.
[148] Vander Hulst, 'Becoming a Catholic Physician. A Medical Persona at the Intersection of Belgium and the Belgian Congo (1890-1965).', 391.
[149] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 264–66.
[150] Vander Hulst, 'Becoming a Catholic Physician. A Medical Persona at the Intersection of Belgium and the Belgian Congo (1890-1965).', 395.
[151] Monaville, 'The Destruction of the University', 162.
[152] Monaville, 164.
[153] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS*, 614: *Statistiques relatives au nombre d'étudiants inscrits depuis 1954*, 31 december 1964; 600: Maurice Plevoets*, Corps académique et scientifique de l'année 1970-1971*, 29 mei 1971.

KU LEUVEN
FACULTEIT LETTEREN
BLIJDE INKOMSTRAAT 21 BUS 3301
3000 LEUVEN, BELGIË

Onderstaande figuur toont dat Congolese studenten hier de grote meerderheid van uitmaakten, gevolgd door studenten uit andere Afrikaanse landen en ten slotte niet-Afrikaanse landen. Voor de tweede helft van de jaren 1960 zijn er praktisch geen gegevens over nationaliteit beschikbaar. Als universiteit gelegen in Congo is het logisch dat in Lovaniums studentenpopulatie de afrikanisering het meest zichtbaar is. In veel onafhankelijke Afrikaanse landen stonden de jaren 1960 immers in het teken van de ontwikkeling van een nationaal bewustzijn en de opleiding van geschikt personeel om de uitdagingen die de postkoloniale periode stelde aan te pakken.[154] Gillon maakte in zijn openingsspeech in oktober 1960 duidelijk dat dit ook voor Lovanium het geval was:

> *"S'il est un besoin que le monde entier reconnaît au Congo, c'est le besoin de ce pays en hommes qualifiés. S'il est des institutions que tous considèrent comme vitales à l'heure actuelle, ce sont les institutions d'enseignement et en particulier l'université."*[155]

Tabel 3. *Samenstelling studentenpopulatie Lovanium (1960-1971)*[156]

Academiejaar	Totaal	Congolees	Afrikaans	Niet-Afrikaans
1960-1961	413	342 (82,8%)	42 (10,2%)	29 (7%)
1961-1962	748	530 (70,9%)	146 (19,5%)	72 (9,6%)
1962-1963	941	644 (68,4%)	183 (19,4%)	114 (12,1%)
1963-1964	988	664 (67,2%)	190 (19,2%)	134 (13,6%)
1964-1965	1164	864 (74,2%)	156 (13,4%)	144 (12,4%)
1965-1966				
1966-1967				
1967-1968	2082			
1968-1969	2988	2679 (89,7%)	204 (6,8%)	105 (3,5%)
1969-1970	3285			
1970-1971	3659			

Bron: *AGVDS*, 614: *Statistiques relatives au nombre d'étudiants inscrits depuis 1954,* 31 december 1964; 614: in *Nouvelle Brève*, 24 mei 1969; 600: Maurice Plevoets, *Corps académique et scientifique de l'année académique 1970-1971,* 29 mei 1971.

In de eerste helft van de jaren 1960 groeide ook het aantal niet-Afrikaanse studenten aan Lovanium. Gegevens uit het academiejaar 1968-1969 tonen dat hoewel de studentenbevolking sterk groeide, het aantal niet-Afrikaanse studenten in de tweede helft van de jaren 1960 afnam. Het aandeel van Belgische of meer specifiek Leuvense studenten in Lovaniums studentenbevolking is onduidelijk. Het overzicht van het academiejaar 1968-1969 impliceert wel dat ze de meerderheid van de niet-Afrikaanse studenten uitmaakten. In dat academiejaar waren 73 van de 105 (70%) niet-Afrikaanse studenten Belgen. Deze groep Belgische studenten bestond vermoedelijk enerzijds uit kinderen van Belgen die

[154] Otiato Ojambo, 'Education in Postcolonial Africa', 1111.
[155] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW*, 12730: Luc Gillon, *Discours inaugural prononcé par Monseigneur L. Gillon*, 25 oktober 1960.
[156] Voor de totale aantallen van de academiejaren van 1967, 1969 en 1970 is niet duidelijk hoe deze gegevens zijn samengesteld.

nog in Kinshasa woonden of van het Belgisch personeel dat op Lovanium werkzaam was. Deze groep zal echter niet groot geweest zijn aangezien in de jaren 1960 steeds meer Belgische gezinnen (of op zijn minst vrouw en kinderen) Congo verlieten.[157] Volgens een respondent kwam dit omdat de kwaliteit van het onderwijs in de middelbare school in Kinshasa afnam en omdat door deze Belgische uitstroom uit Congo ook het sociale leven verkleinde.[158]

Daarnaast waren er ook studenten die wel rechtstreeks aan Leuven verbonden waren. Dit waren vooral geneeskundestudenten die hun stagejaar in het universitair ziekenhuis op de campus in Kinshasa doorbrachten. Doorheen de jaren 1960 varieerde hun aantal van telkens vijf tot tien stagiairs voor de Nederlandstalige en Franstalige lichtingen. Of er ook tussen andere faculteiten van Leuven en Lovanium een dergelijke uitwisseling bestond is onduidelijk. Het grote aantal Congolese studenten dat met een beurs in Leuven studeerde en de hoogleraren die tussen beide universiteiten pendelden, tonen wel dat de interfacultaire contacten er waren. Het is vervolgens onduidelijk of de afrikanisering ook de Belgische studenten bezighield. In de interviews met twee Leuvense geneeskundestagiairs die in de jaren 1960 op de campus verbleven kwam dit alleszins niet terug.[159]

De Congolese studenten protesteerden daarentegen wel tegen de uitblijvende afrikanisering en koloniale erfenis van Lovanium. Het studentenleven en de nabijheid van Kinshasa betekenden voor veel jonge Congolezen immers een verruiming van hun horizon.[160] Via studentenbewegingen zoals de Assemblée générale des étudiants de Lovanium (AGEL) en Ata Ndele ("Vroeg of laat") deed politiek al vroeg zijn intrede op de campus.[161] De Congocrisis zorgde begin jaren 1960 onder de studenten voor een ideologische verschuiving naar links.[162] Hoewel op Lovanium weinig van dit conflict te merken was, groeide de kritiek op het Belgische bestuur hierdoor wel. Tot frustratie van de studenten nam dat bestuur hen echter weinig serieus. Zo focuste Gillon zich liever op de vele bouwprojecten dan aandacht te moeten besteden aan de sociale problemen op zijn campus.[163]

Recent historisch onderzoek benadert het koloniaal onderwijs steeds meer als *sites of negotiation*.[164] Hierbij ligt de focus niet enkel op het perspectief van het koloniale apparaat, maar groeit ook de erkenning van de *agency* van gekoloniseerden. Afrikanen ondergingen het kolonialisme niet alleen,

---

[157] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 265..
[158] Anoniem 2, persoonlijk interview, oktober 2023.
[159] Dirk Mattelaer, persoonlijk interview, 25 oktober 2023; Anoniem 4, persoonlijk interview, september 2023.
[160] Monaville, *Students of the World*, 90–95.
[161] Monaville, *Students of the World*, 85, 94–95.
[162] Monaville, *Students of the World*, 96–100.
[163] Monaville, *Students of the World*, 98.
[164] Kelly Duke Bryant, 'Colonial Education', in *The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History*, onder redactie van Martin S. Shanguhyia en Toyin Falola (New York: Palgrave Macmillan US, 2018), 283.

maar waren ook actoren die onder andere door protestacties zelf het koloniale kader vormgaven.[165] Vanuit dit opzicht kan ook postkoloniaal Lovanium als een *site of negotiation* benaderd worden. Het Congolese protest aan Lovanium verzette zich immers tegen de koloniale continuïteiten aan de universiteit en in Congo. In 1961, 1964 en 1967 zorgden de studenten al voor opschudding met stakingen. De essentie van hun protest centreerde zich rond de drie d's: dekolonisering, democratisering en decentralisering.[166] De studenten wilden een einde maken aan Lovaniums koloniale karakter en eisten betere leefomstandigheden en inspraak in het universiteitsbestuur. Hoewel de academische overheid de situatie telkens kon ontmijnen, deed zij weinig tot geen toegevingen aan de studenten. Het bestuur ervoer het protest als een delegitimering van zijn beleid. Opnieuw is de spanning zichtbaar tussen Lovaniums effectieve afrikanisering en de beperkte voeling die het bestuur met de Congolese studenten had.

4.4 De splitsing en de nationalisering

In de jaren 1960 en het begin van de jaren 1970 maakten zowel Leuven als Lovanium een belangrijke transformatie door. In Leuven leidde de taalstrijd in 1968 tot de splitsing van de universiteit in de KU Leuven en de UCLouvain. In Kinshasa bereikten de spanningen tussen de Congolese studentenbeweging en president Mobutu hun hoogtepunt en kwam het tot de nationalisering van het Congolees hoger onderwijs. De splitsing in Leuven maakte een einde aan het unitaire Leuven terwijl de nationalisering Lovaniums einde betekende. Dit deel gaat dieper in op de impact die beide ontwikkelingen hadden op de contacten tussen Leuven en Kinshasa.

4.4.1 De Leuvense splitsing

In Leuven sleepte de taalkwestie al langer aan dan 1968. In de jaren 1950 verdween de tweetaligheid in Vlaanderen steeds meer en aan de universiteit raakte de meerderheidspositie van Franstaligen ook steeds meer bedreigd.[167] Toch bleef Leuven tot in de jaren 1960 een voornamelijk Franstalige universiteit. Deze spanningen bereikten in dit decennium echter hun kookpunt door het toenemende verzet van Vlaamse studenten en professoren. Ondanks verschillende pogingen viel de situatie in Leuven niet meer te ontmijnen. Toen de Franstalige afdeling in januari 1968 bekendmaakte dat ze in Leuven plande te blijven, was het hek van de dam.[168] Na wekenlange studentenprotesten en de val van de toenmalige regering over de kwestie kondigde het bestuur in november de officiële splitsing van het

[165] Duke Bryant, 'Colonial Education', 289–91.
[166] Monaville, 'The Destruction of the University', 100–101.
[167] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 27.
[168] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg,* 31.

unitaire Leuven aan. Op 28 mei 1970 verkregen de Nederlandstalige KU Leuven en de Franstalige UCLouvain ten slotte elk hun eigen rechtspersoonlijkheid.[169]

Aan Lovanium drong de taalkwestie niet zo hard door als dat in Leuven het geval was. Tenminste, haar impact was subtieler. Zo staat de splitsing nergens expliciet in het archiefmateriaal vermeld. Op de campus leefden zowel Nederlands- als Franstalige studenten en professoren samen en ook in het bestuur zetelden zowel Nederlands- als Franstalige hoogleraren. Bovendien was het Frans ook aan Lovanium de voertaal – uiteraard een overblijfsel uit de koloniale periode. In theorie had het plateau hierdoor al het potentieel voor een uitbreiding van de Leuvense taalkwestie naar Congo, maar zover is het nooit gekomen. Dit betekent echter niet dat de relaties tussen Vlamingen en Franstaligen aan Lovanium altijd even gemoedelijk verliepen. Dit bleef echter beperkt tot individuele spanningen.[170]

Tabel 4. *Groei Congolees en Belgisch academisch en wetenschappelijk personeel Lovanium (1960-1971)*[171]

Academiejaar	Congolezen	Groei	Belgen	Groei	Niet-Afrikanen	Groei
1960-1961	0	/	119	/		
1961-1962	3	+3 (300%)	125	+6 (5%)		
1962-1963	7	+4(133%)	143	+18 (14%)		
1963-1964	10	+3 (43%)	160	+17(12%)		
1964-1965	18	+8 (80%)	184	+24(15%)		
1965-1966	/	/	/	/	/	/
1966-1967	/	/	/	/	/	/
1967-1968	60	/			324	/
1968-1969	110	+50 (83%)			350	+26 (8%)
1969-1970	139	+29 (26%)			375	+25 (7%)
1970-1971	162	+23 (17%)			408	+33 (9%)

Bron: *AGVDS,* 614: *Statistiques relatives au personnel de l'Université Lovanium depuis 1954*, 31 december 1964; 600: Maurice Plevoets, *Corps académique et scientifique de l'année académique 1970-1971*, 29 mei 1971.

De impact van de splitsing op de Leuvense academici aan Lovanium was beperkt. Doorheen de jaren 1960 bleef het buitenlands academisch personeelskorps groeien. Bovenstaande tabel toont dat dit in de eerste helft van het decennium sneller gebeurde dan in de tweede helft. Voor de cruciale academiejaren daartussen, 1965-1966 en 1966-1967, zijn geen gegevens beschikbaar. Daarnaast beperkten de overzichten voor de academiejaren sinds 1968 zich enkel tot 'niet-Afrikanen' waardoor het aandeel van Belgen hierin dus nog kleiner was. In de academiejaren rond de splitsing groeide het buitenlandse academisch personeel minder snel dan in de voorgaande en daaropvolgende academiejaren. Dat dit enkel door een verzadiging van het personeel kwam is onwaarschijnlijk omdat

[169] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg,* 49.
[170] Dirk Mattelaer, persoonlijk interview, 25 oktober 2023.
[171] Deze tabel probeert enkel het Congolees en Belgisch personeel te benaderen. Voor de academiejaren van 1960 tot 1964 wordt het niet-Belgische buitenlands personeel niet weergegeven. Voor een volledig overzicht: zie tabel 1.

Leuven en de Belgische ontwikkelingssamenwerking in 1971 nog steeds actief mensen rekruteerden. In de aanloop naar 1968 moeten de spanningen dus voor heel wat onzekerheid hebben gezorgd, zeker voor wie al in Lovanium was en maar weinig informatie uit België kreeg. De splitsing zorgde er vermoedelijk voor dat Leuvense hoogleraren zich in de eerste plaats bezighielden met de situatie in Leuven en daarna voor Leuven, Louvain-la-Neuve, Lovanium of een combinatie kozen. De spanningen in Leuven zullen *een* verklaringsfactor zijn maar zeker niet de enige, aangezien het hier niet enkel om Leuvens personeel gaat. Voor het ondersteunend personeel zijn er geen gegevens voor de tweede helft van de jaren 1960 beschikbaar en is een analyse van de impact van de Leuvense splitsing niet mogelijk.

Op de Congolese en Leuvense studenten had de splitsing een duidelijke invloed. In Leuven leidde de splitsing tot een sterke afname van het aantal Congolese studenten in de Nederlandstalige opleidingen.[172] De taal speelde hier een cruciale rol in: Congolezen lieten het Nederlandstalige Leuven links liggen voor het Franstalige UCLouvain. Dit betekende echter niet dat er aan de KU Leuven geen Congolezen meer studeerden of werkten. Leuven zette na de splitsing vooral in op Congolese doctoraatsstudenten en onderzoekers. Voor de Belgische studenten waren het vooral de geneeskundestagiairs die de impact van de splitsing ondervonden. In 1963 splitste de medische faculteit in twee taalstelsels waardoor zij met een Franstalige en een Nederlandstalige lichting naar Lovanium gingen.[173] Na aankomst werkten zij logischerwijs wel op dezelfde Franstalige afdelingen. Daarnaast waren de Franstalige stagiairs vaak met wat meer dan de Nederlandstalige stagiairs. In tegenstelling tot de Vlaamse context ervoeren de Nederlandstalige stagiairs het Frans in de Congolese context ten slotte niet als een probleem.[174]

Of de gebeurtenissen in Leuven een impact hadden op de Congolese studentenbeweging en haar antikoloniaal protest op Lovanium is niet zeker. *Global 1968* was deel van hun referentiekader, maar het bronnenmateriaal is ontoereikend om dit verder te onderzoeken.[175] Ook het universiteitsbestuur van Lovanium was zich bewust van wat er in Europa afspeelde. In september 1968, een maand voor de officiële splitsing van Leuven, stuurde rector Tshibangu Tshishiku nog een nota naar de bestuursleden in verband met protestbewegingen onder studenten in Europa.[176] Zo probeerde het bestuur inzicht te

[172] De Boeck, 'De Congolese student in de Leuvense aula (1960-1990)', 19.
[173] Liesbet Nys, *Van mensen en muizen: Vijftig jaar Nederlandstalige Faculteit Geneeskunde aan de Leuvense universiteit* (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2016), 16.
[174] Dirk Mattelaer, persoonlijk interview, 25 oktober 2023; Anoniem 4, persoonlijk interview, september 2023.
[175] Monaville, 'The Destruction of the University', 162.
[176] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 484: Tharcisse Tshibangu Tshishiku: *Problèmes universitaires,* 16 september 1968.

krijgen in de studentenprotesten dat naar de campus kon overwaaien, al had Lovanium op dat moment al verschillende studentenstakingen meegemaakt.

Dat een conflict tussen Nederlands- en Franstaligen uitbleef aan Lovanium, toont dat bepaalde zaken deze spanningen overstegen. In de eerste plaats is het de vraag waar het Leuvens personeel zich het meest mee identificeerde: Leuven of Lovanium? Hoewel Leuven institutioneel sterk vertegenwoordigd was, was de universiteit weinig zichtbaar in het campusleven.[177] Los van Leuven ontwikkelde Lovanium zo een eigen identiteit. Hoogleraren verbleven vaak verschillende jaren in Congo en keerden enkel in de vakanties terug naar België. Voor sommigen had de splitsing misschien een bittere nasmaak achtergelaten. Zo gold Lovanium mogelijks als de verderzetting van het unitaire Leuven en vormde het Frans in de Congolese context voor de meeste Vlamingen geen probleem. Ten slotte werd Lovanium ook met eigen uitdagingen geconfronteerd, zoals financiële problemen, logementstekorten en studentenprotesten, en had het universiteitsbestuur de tijd niet om voortdurend naar Leuven te kijken.

4.4.2 Lovaniums nationalisering

Ook de nationalisering van Lovanium door president Mobutu in 1971 was het gevolg van een proces dat al jarenlang sluimerde. Eerst en vooral: de nationalisering was geen nieuw gegeven, maar kwam op dat moment toch onverwacht. Kort voor de onafhankelijkheid pleitte onder andere Patrice Lumumba er al voor om Lovanium door de Congolese overheid te laten overnemen.[178] Om dit te vermijden begon het universiteitsbestuur met een voorzichtige afrikanisering. Het bracht zijn Bestuursraad over naar Congo en liet de Congolese bisschoppen erin zetelen. Uiteindelijk ontsnapte Lovanium aan deze nationaliseringspoging toen Kasavubu in september 1960 Lumumba's premierschap introk en Mobutu later in diezelfde maand een staatsgreep pleegde. Tot 1971 zou de campus van deze dreiging gespaard blijven, al herinnerde een Leuvense stagiair zich wel dat de dreiging van een nationalisering een blijvende indruk had gemaakt op de campus.[179] Het bestuur van Lovanium betaalde achteraf echter een dure prijs voor het uitstellen van een verregaande afrikanisering in de jaren 1960, al kwam de nationalisering er ook omdat Mobutu ook zijn eigen invloed in het onderwijs wou versterken ten opzichte van buitenlandse machten.

In hun strijd voor de definitieve afrikanisering en dekolonisering van Lovanium en Congo zagen de Congolese studenten in Mobutu eerst een bondgenoot nadat hij in 1965 met een tweede staatsgreep

177 Jacques Herbots, persoonlijk interview, 29 september 2023; Dirk Mattelaer, persoonlijk interview, 25 oktober 2023.
178 Richard Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo: faut-il recréer Lovanium?* (Paris: L'Harmattan, 2010), 122–27.
179 Dirk Mattelaer, persoonlijk interview, 25 oktober 2023.

aan de macht was gekomen.[180] In januari 1968 kwam deze vreedzame co-existentie ten einde door een demonstratie van Congolese studenten tegen de Amerikaanse vicepresident Hubert Humphrey die door Mobutu was uitgenodigd op een herdenkingsplechtigheid voor Patrice Lumumba.[181] De Congolese studenten beschouwden Lumumba als een voorbeeldfiguur en zagen de Amerikaanse vertegenwoordiging op de plechtigheid als een provocatie. Het internationale karakter van de Congolese studentenbeweging vergrootte de breuk met Mobutu verder. Dit vestigde immers steeds de aandacht op het onvoltooide karakter van de dekolonisatie onder het bewind van de president.

De drie daaropvolgende jaren werden gekenmerkt door zware confrontaties tussen de studenten en het regime dat dit protest telkens met nog zwaardere repressie beantwoordde. Op 4 juni 1969 organiseerden de studenten een protestmars door de straten van Kinshasa.[182] De confrontatie met de ordetroepen leidde tot tientallen doden en honderden studenten werden opgesloten in militaire kampen. Op de eerste en tweede verjaardag van het bloedbad van 1969 organiseerden de studenten van Lovanium herdenkingsplechtigheden. De confrontatie die hier in juni 1971 uit volgde was voor Mobutu de druppel. Alle studenten werden ingelijfd in het Congolese leger en op 6 augustus 1971 nationaliseerde Mobutu de drie Congolese universiteiten – Kinshasa, Kisangani en Lubumbashi – en zag de Université Nationale du Zaïre het licht.[183]

De nationalisering van Lovanium in het kader van Mobutu's authenticiteitspolitiek – gericht op culturele onafhankelijkheid door een terugkeer naar Afrikaanse waarden en normen – wijzigde de samenwerking met Leuven op een fundamentele manier.[184] Op enkele dagen tijd maakte Mobutu een einde aan de decennialange verstrengeling tussen Leuven en Lovanium.[185] In november 1971 omschreef Van der Schueren dit als volgt in een brief aan voormalig rector Descamps, wat opnieuw toont dat Lovanium als een project van unitair Leuven gold:

> "Na drie maanden kennisname van verspreide geruchten over de evolutie van de universiteit weet ik dan toch nu officieel dat een einde is gesteld aan een werkzaamheid van 20 jaar die ons veel zorg, inspanning en ook wel persoonlijke uitgaven heeft gekost. Ik hoop dat een overblijfsel van ons werk zal voortbestaan. […] Nu echter staan we voor 'le divorce par consentement mutuel'."[186]

---

[180] Monaville, 'The Destruction of the University', 163.
[181] Monaville, *Students of the World*, 180; Monaville, 'The Destruction of the University', 163.
[182] Monaville, *Students of the World*, 186–91.
[183] Monaville, *Students of the World,* 190–201.
[184] Depaepe, '"Rien Ne va Plus..." The Collapse of the Colonial Educational Structures in Zaïre (1960-1995)', 42.
[185] Monaville, *Students of the World*, 201–2.
[186] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: Brief Gerard van der Schueren aan Albert Descamps, 23 november 1971.

Of die toestemming echt wederzijds was, is betwistbaar. Voor het merendeel van Lovaniums personeel betekende de nationalisering het onverwachte en vaak ook trieste einde van hun Afrikaans avontuur. Met uitzondering van enkelen keerden de Belgische hoogleraren nooit meer terug naar Kinshasa. In diezelfde brief aan Descamps vermeldde Van der Schueren dat de sfeer op de campus sterk was omgeslagen:

> "De Europeanen die nog ter plaatse zijn zullen nu nog lastig enige diensten kunnen bewijzen en vermoedelijk voor het merendeel – zeker in de geneeskunde – de campus op het einde van het academiejaar verlaten … De 'Zaïranen', behalve mogelijk Mgr. Tshibangu, zullen ze zeker niet weerhouden."[187]

Hoe dit nationaliseringsproces precies verliep is niet duidelijk, want in 1971 was nog maar 28 procent van het academisch personeel Congolees. Het academiejaar 1971-1972 functioneerde waarschijnlijk als een soort overgangsjaar. Prosper Lukusa-Tshilobo, die er toen geneeskunde studeerde, herinnerde zich dat Roemeense en Haïtiaanse professoren naar Kinshasa kwamen om het tekort aan personeel op te vangen.[188] Voor de Leuvense studenten was de impact minder groot. De stages van Leuvense geneeskundestagiairs gingen door tot het begin van de jaren 1990. Voor Congolese studenten besliste de Congolese overheid een dag na Lovaniums nationalisering dat alle Congolese studenten aan Belgische universiteiten moesten terugkeren als hun studie daar voltooid was of de studierichting ook in Congo beschikbaar was.[189] Hoeveel hiervan ook effectief terugkeerden is niet duidelijk.

4.5 Besluit

In de periode van 1960 tot en met 1971 onderhielden Leuven en Kinshasa intense contacten. Gezien de sterke continuïteit met Lovaniums koloniale periode was de Congolese onafhankelijkheid dus geen beslissende cesuur. De onafhankelijkheid stelde beide universiteiten wel voor enkele uitdagingen. De jonge Belgische ontwikkelingssamenwerking zorgde echter voor een voortdurende toestroom van Belgisch en vooral Leuvens personeel. Daarnaast namen ook Lovanium en vooral Leuven het heft in eigen handen met de Fondation Université Lovanium en een eigen secretariaat van Lovanium in Leuven. Verder nam het aantal Congolese studenten in Leuven stelselmatig toe, terwijl het aantal Belgische studenten in Kinshasa in de tweede helft van de jaren 1960 afnam. De schaal waarop dit alles gebeurde toont dat 'de avonturenacademie' vooral van toepassing is op de ervaring van de actoren ter plaatste en niet zozeer op de institutionele situatie aan Lovanium op dat moment. Mantels stelde

---

187 Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: Brief Gerard van der Schueren aan Albert Descamps, 23 november 1971.
188 Prosper Lukusa-Tshilobo, persoonlijk interview, 20 december 2023.
189 De Schutter, 'De "Anciens de Belgique" in de Democratische Republiek Congo', 42.

immers dat de contacten na de onafhankelijkheid afnamen.[190] Dit hoofdstuk toont echter aan dat het omgekeerde het geval was, en dat de contacten juist toenamen en intensiveerden in de periode van 1960 tot 1971.

Deze koloniale continuïteiten waren het meest zichtbaar in de verstrengeling tussen beide universiteiten en de beperkte afrikanisering van Lovanium. Op bestuurlijk niveau verankerde Leuven zich in Kinshasa. Zo was de Leuvense universiteit in alle bestuursraden van Lovanium vertegenwoordigd en hield het met de Hoge Academische Raad een aantal eindverantwoordelijkheden in Leuven. Dit creëerde een spanningsveld tussen de Leuvense erfenis en het discours van actieve afrikanisering dat het universiteitsbestuur graag aan de buitenwereld verkondigde. Onder het personeel stond de afrikanisering al verder, maar was dit zeer ongelijk verlopen. Waar het ondersteunend personeel vooral uit Congolezen bestond, waren de meeste academici op de campus daarentegen nog buitenlanders, waarvan een groot deel Belgen. Onder de studenten maakten Congolezen wel de grote meerderheid uit. Het waren ook vooral de Congolese studenten die zich tegen de beperkte afrikanisering van Lovanium verzetten. Dit leidde tot studentenprotesten die in intensiteit toenamen, maar waar het universiteitsbestuur weinig oren naar had.

Leuven en Lovanium maakten eind jaren 1960 en begin jaren 1970 ten slotte elk een diepgaande transformatie door. De impact van de Leuvense splitsing in 1968 op Lovanium was echter beperkt. In de academiejaren rond de splitsing trokken minder Belgische professoren naar Kinshasa. De geneeskundestages gingen daarentegen gewoon door. In Leuven zelf zorgde de splitsing voor een sterke terugval in het aantal Congolese studenten die het Franstalige boven het Nederlandstalige onderwijs verkozen. In Kinshasa botsten de Congolese studenten niet enkel met het universiteitsbestuur maar ook met president Mobutu. De uitblijvende definitieve dekolonisering van Lovanium en Congo leidde tot een aantal gewelddadige confrontaties tussen de Congolese overheid en de studenten. De herdenkingsplechtigheid die de studenten op 4 juni 1971 organiseerden was voor Mobutu de druppel. Op 6 augustus 1971 nationaliseerde hij de drie Congolese universiteiten. Deze nationalisering betekende het einde van Lovanium, maar niet het einde van de contacten tussen Leuven en Kinshasa.

---

190 Mantels, *Geleerd in de tropen*, 275, 281.

5 1971-2010: Uit het oog, uit het hart?

In 1971 kwam er een abrupt einde aan de intense samenwerking tussen Leuven en Lovanium. Na de nationalisering keerden relatief weinig Leuvense hoogleraren en studenten nog terug naar Kinshasa. Toch zetten enkelen onder hen de samenwerking verder. Dit hoofdstuk bestudeert de banden tussen Leuven en UNAZA en UNIKIN na 1971 tot en met 2010. De analyse vertrekt hierbij vanuit de situatie aan universitair Kinshasa die sinds de nationalisering stelselmatig verslechterde. Vervolgens komt aan bod hoe de betrokken actoren zich na elf jaar opnieuw aan een veranderde realiteit aanpasten. Ten slotte gaat dit hoofdstuk dieper in op het herinneringsproces dat met de nationalisering ontstond.

5.1 Kinshasa na 1971: een universiteit in crisis?

De nationalisering van het hoger onderwijs op 6 augustus 1971 had een diepgaande impact op het universitair landschap van Congo. Het Mobuturegime bracht hiermee alle universiteiten en hogescholen samen in de Université Nationale du Zaïre. Dit was vooral een politieke beslissing: Mobutu wou het groeiende studentenprotest breken en zijn greep op de Congolese universiteiten versterken.[191] Wat volgde was een immense reorganisatie van studenten, professoren en faculteiten over het hele land.[192] Enkel de faculteiten Geneeskunde, Polytechniek en enkele departementen van de faculteit Wetenschappen bleven op de campus in Kinshasa.[193] De andere faculteiten verhuisden naar Lubumbashi, Kisangani of Yangambi. De verschillende universiteitsbesturen kwamen onder het toezicht van een centraal rectoraat in Kinshasa dat Tshibangu Tshishiku, de voormalige rector van Lovanium, tien jaar leidde.[194] In 1973 vond de algemene zaïrisering in Congo plaats, waarbij ook buitenlandse bedrijven en het lager en middelbaar onderwijs genationaliseerd werden.[195]

De UNAZA hield stand van 1971 tot 1981. De meningen zijn verdeeld over de vraag of de centralisering een positieve of negatieve ontwikkeling in het Congolese universitaire landschap was. Voor sommigen betekende de nationalisering het welkome einde van de jarenlange ambigue relatie tussen Leuven en Kinshasa.[196] Mobutu holde zo de koloniale matrix van klasse, ras en gender aan de universiteit uit.[197] Tegen de achtergrond van een algemene professionalisering en standaardisering kon er zich ook een nieuwe Congolese "authentieke" intellectuele traditie ontwikkelen.[198] Of dat was alleszins toch het

---

[191] Mokonzi Bambanota, *Où va l'université au Congo-Kinshasa?*, 45.
[192] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 176.
[193] Monaville, *Students of the World*, 198.
[194] Tshibangu Tshishiku, *L'université congolaise*, 14–15.
[195] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 167, 181; Georges Nzongola-Ntalaja, *The Congo from Leopold to Kabila: a people's history.* (London: Zed, 2007), 274.
[196] Monaville, *Students of the World*, 201–2.
[197] Monaville, *Students of the World,* 205.
[198] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 183; Monaville, *Students of the World*, 202.

plan. Historici zijn het er echter over eens dat de UNAZA-periode over het algemeen een nefaste invloed had op het verdere verloop van het Congolese hoger onderwijs. Onder andere de hypercentralisering, de diepgaande politieke inmenging in het universiteitsbestuur, het gebrek aan middelen en de willekeurige arrestaties zorgden er al snel voor dat de toestand op de UNAZA-campussen achteruitging.[199]

Aan het begin van de jaren 1980 moest ook het Mobuturegime erkennen dat zijn centraliseringspolitiek gefaald had. In oktober 1981 volgde een decentralisering die een einde maakte aan de UNAZA.[200] Net zoals de andere campussen werd Kinshasa terug een autonome universiteit: de huidige Université de Kinshasa. Het universiteitsbestuur herstelde de verdwenen faculteiten, laboratoria en bibliotheken en stelde een nieuw personeelskorps samen.[201] De decentralisering was in theorie veelbelovend, maar buiten de naamsveranderingen veranderde er relatief weinig.[202] In de periode na 1981 verslechterde de situatie verder aan UNIKIN: de staatssubsidies en de lonen van het personeel krompen, de leefomstandigheden van de studenten verergerden en het politiek cliëntelisme in het universiteitsbestuur nam toe.[203] Dit bestuur kende overigens weinig stabiliteit, van 1981 tot 2009 kende Kinshasa vijftien rectoren die telkens maar enkele jaren de universiteit bestuurden.[204] In dat opzicht sloeg UNIKIN volgens experts enkel in het overleven van de universiteit.[205]

Zoals in de inleiding al aan bod kwam, is de historiografie over postkoloniale Afrikaanse universiteiten sterk beïnvloed door het *Reform Framework*.[206] Hierbij gaat de aandacht vooral naar crisissen en hervormingen. Zoals ook dit korte historisch overzicht toonde, ging het na de nationalisering bergafwaarts met universitair Kinshasa. In wat volgt probeer ik echter bewust af te stappen van het *Reform Framework* door de focus te verleggen naar de verschillende contacten en realisaties die wél nog plaatsvonden na 1971.

5.2 Tussen individuele en institutionele initiatieven

Het vorige hoofdstuk toonde dat de contacten tussen Leuven en Kinshasa verder bleven bestaan in het eerste decennium na de Congolese onafhankelijkheid. Na de nationalisering van Lovanium viel deze samenwerking echter sterk terug. Toch bleef de historische band tussen beide universiteiten een

---

[199] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 186–94; Monaville, *Students of the World*, 205.
[200] Mokonzi Bambanota, *Où va l'université au Congo-Kinshasa?*, 55–56.
[201] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 213.
[202] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 195–97.
[203] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 212.
[204] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 280–81.
[205] Poncelet e.a., 'À la marge de l'internationalisation de l'enseignement supérieur… mais au cœur d'un marché universitaire national', 106.
[206] Aina, 'Beyond Reforms', 25–26.

belangrijke verbindingsfactor. Zowel in Leuven als Kinshasa zochten verschillende actoren naar manieren om de samenwerking in stand te houden. Dit gebeurde vooral in het kader van ontwikkelingssamenwerking op persoonlijk initiatief. Net zoals het vorige hoofdstuk analyseert dit deel eerst de initiatieven van Leuven naar Kinshasa en volgt het daarna de omgekeerde beweging van Kinshasa naar Leuven.

5.2.1 Van Leuven naar Kinshasa

Net als in de postkoloniale Lovanium-periode speelde de Belgische ontwikkelingssamenwerking ook na 1971 een belangrijke rol in de uitwisselingen tussen Leuven en Kinshasa. Hoewel Mobutu in het kader van de Koude Oorlog een bondgenoot van België en het Westen was, verslechterden de Belgisch-Zaïrese relaties gaandeweg.[207] Dit kwam enerzijds door Mobutu's eigenzinnige karakter en de corruptie in het Zaïrese overheidsapparaat; anderzijds daalde ook de belangstelling voor het land in België. Steeds minder mensen hadden nog een directe persoonlijke band met Zaïre. Begin jaren 1990 bereikten de Belgisch-Zaïrese relaties uiteindelijk hun dieptepunt: in juli 1990 zette België zijn volledige ontwikkelingssamenwerking met Zaïre stop en trok het al zijn medewerkers terug uit het land.[208] Tot het einde van Mobutu's bewind in 1997 zou de Belgische steun zich tot humanitaire hulpverlening beperken.[209] In 1997 hernam België voorzichtig zijn ontwikkelingssamenwerking met Congo toen Laurent-Désiré Kabila er aan de macht kwam.[210] De situatie in Centraal-Afrika eind jaren 1990 en begin jaren 2000 verhinderde echter een even intensieve samenwerking zoals in de Lovanium-periode. Rond 2001 startten België en Congo hun bilaterale ontwikkelingssamenwerking officieel terug op.[211]

De Belgische ontwikkelingssamenwerking was ook voor de Belgische en Congolese universiteiten van cruciaal belang. Na de nationalisering bleven Belgische universiteiten met hun Congolese tegenhangers samenwerken.[212] Dit gebeurde via bilaterale samenwerkingsverbanden, maar ook via eigen structuren en verenigingen. Organisaties zoals de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) stimuleerden sinds de jaren 1980 zulke initiatieven via het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking (ABOS). Omdat de universitaire ontwikkelingssamenwerking nauw verbonden was met de officiële Belgische ontwikkelingssamenwerking, vertoonden zij vaak dezelfde trends. Zo viel in juli 1990 ook de

[207] Develtere, *De Belgische ontwikkelingssamenwerking*, 120.
[208] Develtere, 121; Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 260.
[209] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 260.
[210] Develtere, *De Belgische ontwikkelingssamenwerking*, 128.
[211] Develtere, *De Belgische ontwikkelingssamenwerking,* 129–30.
[212] Develtere, *De Belgische ontwikkelingssamenwerking,* 198.

institutionele universitaire ontwikkelingssamenwerking met Congo stil en kwam deze begin jaren 2000 voorzichtig terug op gang.[213]

Individuele hoogleraren in Leuven en Kinshasa speelden een cruciale rol in de verderzetting van de universitaire samenwerking. Daarom is een geschiedenis van de contacten na 1971 vooral een *histoire individuelle*.[214] Hoewel de overgrote meerderheid van de Leuvense professoren na de nationalisering nooit meer terugkeerde naar Kinshasa, bleven enkelen er wel nog lesgeven. Sommigen, zoals de arts Karel Martens, woonden zelfs nog geruime tijd in de Congolese hoofdstad.[215] Ook vanuit Leuven onderhielden de teruggekeerde hoogleraren nog banden met hun Congolese collega's. In tegenstelling tot de Lovanium-periode gebeurde dit op een kleinere schaal. Toch bleven deze uitwisselingen een universiteitsbreed fenomeen.[216] Het was echter moeilijk om al deze individuele trajecten op te sporen. Verder onderzoek kan dieper ingaan op de verschillende persoons- en faculteitsarchieven om de mobiliteit tussen Leuven en Kinshasa beter in kaart te brengen. Binnen het bestek van deze masterproef was zo'n allesomvattende aanpak niet mogelijk.

Onder de Leuvense hoogleraren onderscheidden zich in de periode van 1971 tot 2010 twee groepen die zich voor een samenwerking met Kinshasa engageerden. Generatie-Lovanium speelde in de jaren 1970 en 1980 de belangrijkste rol in de interuniversitaire contacten. Deze groep bestond uit Leuvense professoren die een directe band met Lovanium hadden. Bij sommigen ging dit zelfs terug tot de koloniale periode. Andere hoogleraren gingen pas na Congo's onafhankelijkheid aan de universiteit werken. Het vorige hoofdstuk toonde dat Leuven tot 1971 actief personeel ronselde om in Kinshasa te werken. Toen deze professoren na de nationalisering terugkeerden naar Leuven, was het universiteitsbestuur eerder terughoudend om hen (opnieuw) in de universitaire gemeenschap op te nemen. In oktober 1971 benadrukte rector De Somer dat elk dossier uit Kinshasa afzonderlijk zou worden bekeken.[217] Concrete gegevens over de terugkeer naar Leuven zijn niet beschikbaar. Net zoals het samenwerkingsakkoord in datzelfde jaar, impliceert het feit dat Leuven deze hoogleraren niet direct allemaal terugnam, dat de universiteit Lovanium als een project op lange termijn beschouwde. De hoogleraren die terug in Leuven aan de slag konden, schonken vervolgens een groot deel van hun tijd aan ontwikkelingssamenwerking.[218] In de daaropvolgende decennia zwakte generatie-Lovanium langzaam af en vandaag is ze bijna volledig verdwenen.

---

[213] Develtere, *De Belgische ontwikkelingssamenwerking,* 202.
[214] Sindani Kiangu, persoonlijk interview, 11 juni 2024.
[215] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4: Roger Borghgraef, *Rapport,* 15 mei 1988.
[216] Filip De Boeck, persoonlijk interview, 15 april 2024.
[217] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 117.
[218] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg,* 118.

In de jaren 1980 ontstond er een tweede groep Leuvense hoogleraren die zich engageerde voor de samenwerking met Kinshasa: generatie-UNIKIN. Vermoedelijk begon dit proces al in de jaren 1970, toen Kinshasa nog een UNAZA-campus was, maar hier is echter weinig bronnenmateriaal over beschikbaar. In tegenstelling tot generatie-Lovanium hadden leden van generatie-UNIKIN vaak geen rechtstreekse band met Congo, al hadden enkelen er bijvoorbeeld wel nog stage gelopen.[219] Dit nieuw engagement was geen voor de hand liggende ontwikkeling. In België vond er in deze periode namelijk een generatiewissel plaats, waardoor tegen het einde van de jaren 1980 al een generatie was voorbijgegaan die geen persoonlijke band met Congo meer had.[220] Dit zorgde ervoor dat de individuele banden tussen beide landen geleidelijk aan verzwakten. Waarom engageerde generatie-UNIKIN zich dan voor een samenwerking met Kinshasa? In de eerste plaats werden zij gestimuleerd door generatie-Lovanium. Teruggekeerde hoogleraren probeerden anderen actief te enthousiasmeren voor een samenwerking met Congo. In 1980 zou er aan de faculteit Geneeskunde bijvoorbeeld een bibliotheek rond ontwikkelingssamenwerking ter beschikking worden gesteld van geïnteresseerde stagiairs.[221] Ook persoonlijk idealisme speelde hier een rol in.

Zowel generatie-Lovanium als -UNIKIN gaven de samenwerking tussen Leuven en Kinshasa vervolgens op verschillende manieren vorm. In de eerste plaats trokken ze als gastprofessoren naar Congo. Dit was geen nieuw fenomeen. Het vorige hoofdstuk toonde dat gastprofessoren aan Lovanium al een aanzienlijk deel van het academisch personeel uitmaakten. Dit was trouwens de meest directe contactvorm tussen beide universiteiten. Leuvense professoren verbleven vaak op uitnodiging van hun Congolese collega's een drietal weken op de campus in Kinshasa om er lessen te geven.[222]

Naast hun missies als gastprofessor probeerden Leuvense hoogleraren ook samen met hun Congolese collega's projecten op te zetten. In het geval van Leuven speelde ontwikkelingssamenwerking hierin een belangrijke rol. Vlaamse professoren konden zo een aanvraag voor projectfinanciering indienen bij de dienst Universitaire Ontwikkelingssamenwerking van VLIR (VLIR-UOS). Belangrijk: het gaat hier enkel om aanvragen en niet om uitgevoerde projecten, VLIR-UOS wees immers een significant aantal van deze aanvragen af. Toch zijn projectaanvragen een interessante maatstaf om het universitair engagement voor Congo te onderzoeken. Aanvragen geven immers meer dan uitgevoerde projecten het totale initiatief van universitaire actoren weer.

---

[219] Chris Van Geet, persoonlijk interview, 31 oktober 2023.
[220] Stanard, *The Leopard, the Lion, and the Cock*, 145.
[221] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking: Verslag,* 5 maart 1980.
[222] Anoniem 3, persoonlijk interview, oktober 2023.

Tabel 5. *Projectaanvragen universiteiten Gent, Antwerpen, Brussel en Leuven voor projecten met Congolese universiteiten bij VLIR-UOS (2001-2010)*[223]

Universiteiten	Totaal	UNIKIN	UCB	UCC	UNIKIS	UNILU	Andere[224]
UGent	33	14	5		5	8	1
UAntwerpen	30	14	2	5	8		1
VUB	13	3	1		3	2	4
KU Leuven	69	52	6	2	5	4	

Bron: *Archief International Office KU Leuven:* VLIR-UOS, *Projectaanvragen,* 2001-2010.

Zoals bovenstaande tabel aantoont deden Vlaamse universiteiten vooral aanvragen voor projecten met collega's aan UNIKIN. Dit komt hoofdzakelijk door de centrale en vooraanstaande positie van UNIKIN in Congo's universitaire landschap.[225] In vergelijking met hun Vlaamse collega's deden Leuvense hoogleraren aanzienlijk meer projectaanvragen bij VLIR-UOS. Dit betekent echter niet dat de Leuvense Congowerking verder stond dan die van Gent, Antwerpen of Brussel. Integendeel, dit was vooral het gevolg van de fragmentatie van generaties-Lovanium en -UNIKIN die in het laatste deel van dit hoofdstuk uitgebreider aan bod komt. De Afrikawerking van de UGent was daarentegen breder gedragen en meer structureel. In 1972 werd bijvoorbeeld de Afrikavereniging van de Rijksuniversiteit Gent (AVRUG) opgericht.[226] Deze vereniging moest het bewustzijn en de samenwerking rond Afrika stimuleren.[227] In 2014 veranderde AVRUG van naam en vandaag staat zij bekend als het Gents Afrika Platform.[228] In Leuven ontbreekt tot vandaag een dergelijk overkoepelende organisatie. Voor de universiteiten van Antwerpen en Brussel moet gelijkaardig onderzoek nog gebeuren.

---

[223] Congolese universiteiten uit tabel 2.1: Université de Kinshasa (UNIKIN), Université Catholique de Bukavu (UCB), Université Catholique du Congo (UCC), Université de Kisangani (UNIKIS) en Université de Lubumbashi (UNILU).
[224] Deze tabel houdt enkel rekening met Congolese universiteiten. Andere partnerinstellingen worden buiten beschouwing gelaten. UGent: één goedgekeurde aanvraag met de Université de Mbujimayi, UAntwerpen: één goedgekeurde aanvraag met de Université de Kananga en VUB: drie aanvragen met de Université Pédagogique Nationale (één goedgekeurd, twee geweigerd) en één geweigerde aanvraag met de Université Officielle de Bukavu.
[225] Poncelet e.a., 'À la marge de l'internationalisation de l'enseignement supérieur… mais au cœur d'un marché universitaire national', 100–101.
[226] Maenhout, 'Van kolonialisme naar ontwikkelingssamenwerking', 97.
[227] Maenhout, 'Van kolonialisme naar ontwikkelingssamenwerking.', 98–100.
[228] Maenhout, 'Van kolonialisme naar ontwikkelingssamenwerking.', 101.

Tabel 6. *Projectaanvragen KU Leuven voor projecten met Congolese universiteiten bij VLIR-UOS (2001-2010)*

Gepland startjaar	UNIKIN	UCB	UCC	UNIKIS	UNILU
2001	4				
2002					
2003	4	2			
2004	5				1
2005	7				
2006	6			1	2
2007	8				1
2008	7	1	1	1	
2009	7	1	1	2	
2010	4	2		1	
Totaal	52	6	2	5	4

Bron: *Archief International Office KU Leuven:* VLIR-UOS, *Projectaanvragen,* 2001-2010.

In het geval van Leuven bleef UNIKIN met 52 projectaanvragen met voorsprong de voornaamste partner in Congo. Uiteindelijk zijn hiervan maar 23 projecten goedgekeurd en voltooid. Tot 2007 was Kinshasa ook praktisch de enige Congolese partner van Leuven voor universitaire ontwikkelingssamenwerking. De grote voorsprong van UNIKIN ten opzichte van andere Congolese universiteiten kwam vermoedelijk niet enkel door haar voorname positie in Congo. Het grote aantal projectaanvragen vanuit Leuven impliceert dat ook de historische banden hierin een belangrijke rol speelden.

Naast individuele gastlessen en projecten stimuleerden Leuvense hoogleraren de samenwerking met Kinshasa ook op faculteitsniveau. De faculteit Theologie onderhield bijvoorbeeld duurzame banden met de Facultés Catholiques de Kinshasa (FCK), de voormalige faculteit Theologie van Lovanium. In december 1974 besliste de Congolese overheid namelijk om deze faculteit uit te sluiten van UNAZA.[229] De eerste helft van de jaren 1970 was immers het dieptepunt van het conflict tussen de Congolese overheid en de Katholieke Kerk in Congo.[230] In het kader van zijn authenticiteitspolitiek beschouwde het Mobutu-regime de Kerk als de voornaamste actor in de verderzetting van het westers koloniaal systeem.[231] Na haar uitsluiting bouwde de faculteit een eigen instelling uit in Kinshasa: de FCK, die uitgroeide tot de huidige Université Catholique du Congo.[232] Bijgevolg hangt het historische concept

[229] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 168.
[230] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 150–65.
[231] Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 157.
[232] "Présentation", Université Catholique du Congo, geraadpleegd 9 mei 2024, https://ucc.ac.cd/index.php/universite/page-d-exemple/.

'Lovanium' niet meer exclusief aan de campus in Kinshasa vast en is het vandaag dus in twee universiteiten vertegenwoordigd.

Na 1975 bleven de Leuvense theologen samenwerken met de verstoten faculteit in Kinshasa.[233] Het universiteitsbestuur van Leuven zorgde hierbij voor de financiële ondersteuning van een onbekende Leuvense hoogleraar ter plaatse en van regelmatige zendingen van gastprofessoren.[234] Dit initiatief vertrok enerzijds uit de historische band tussen beide faculteiten, maar anderzijds speelde ook de katholieke sympathie van Leuven een rol. Zeker in de jaren 1960 en 1970 hield het Leuvens bestuur nog vast aan de katholieke identiteit van de universiteit.[235] In 1986 verkoos de faculteit in Kinshasa tijdelijk enkel financiële steun boven Leuvense gastprofessoren, waarom is niet duidelijk. Dit bleek echter maar van korte duur. Enkele jaren later vertrokken er alweer Leuvense theologen naar Kinshasa.[236]

Daarnaast zetten ook de faculteiten Geneeskunde en Farmacie de samenwerking verder. Dit gebeurde via jumelage-akkoorden die tot de jaren 1990 een beperkte medische samenwerking tussen Leuven en Kinshasa mogelijk maakten. Het volgende deel van dit hoofdstuk gaat hier dieper op in. Of er in de jaren 1970 en 1980 ook jumelage-akkoorden bestonden tussen andere faculteiten dan Geneeskunde en Farmacie is onduidelijk. In 2002 sloot ook de Leuvense faculteit Lichamelijke Opvoeding en Kinesitherapie een samenwerkingsakkoord met de faculteit Geneeskunde in Kinshasa.[237] Het bleef verder niet alleen bij een strikt academische uitwisseling. In 1998 kwam er ook een jumelage-akkoord tot stand tussen de Universitaire Parochie (UP) van Leuven en de Paroisse Universitaire Notre Dame de la Sagesse (NODASA) van UNIKIN.[238] De UP organiseerde hiervoor onder andere inleefreizen voor Leuvense studenten naar Kinshasa, waar zij zich engageerden voor de parochiewerking op de campus. Daarnaast bood de UP ook materiële en financiële steun aan NODASA.

Voor de periode na de nationalisering zijn er geen concrete gegevens beschikbaar over de genderverhoudingen in de universitaire contacten. Omdat er na 1971 vooral een academische uitwisseling plaatsvond, en het Leuvense academische korps maar langzaam vervrouwelijkte, waren het hoofdzakelijk mannelijke hoogleraren die naar Kinshasa afreisden. Opnieuw, het aandeel van

---

[233] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* Brief decaan J. Lambrecht aan rector Roger Dillemans, 19 februari 1986.
[234] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* Brief decaan Jan Lambrecht aan rector Roger Dillemans, 19 februari 1986.
[235] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 168–74.
[236] Marc Vervenne, persoonlijk interview, 25 oktober 2023.
[237] *Symposium: Stoute dromen, harde realiteit, samen sterk* (Leuven: Emeritiforum K.U.Leuven (Werkgroep Ontwikkelingssamenwerking) en Ontwikkelingshulp Geneesheren en Apothekers Alumni Leuven, 2004), Universiteitsarchief KU Leuven, 43-45.
[238] *Symposium: Stoute dromen, harde realiteit, samen sterk* (2004), 27-35.

vrouwelijke hoogleraren mag hierin niet ontkend worden. Zo dienden ook verschillende vrouwelijke professoren projectaanvragen in via VLIR-UOS en toonde Chris Van Geet zowel als studente en als hoogleraar dat de Leuvense contacten met Kinshasa ook na 1971 niet exclusief mannelijk waren.

In de jaren 1970 en 1980 vertrok er weinig initiatief vanuit het universiteitsbestuur in Leuven. In december 1987 kwam daar verandering in toen rectoren Roger Dillemans (1985-1995) van de KU Leuven en Pierre Macq (1986-1995) van de UCLouvain een expertisemissie naar UNIKIN organiseerden.[239] Deze missie was vermoedelijk het gevolg van lobbywerk van de medische tak van generatie-Lovanium. De concrete aanleiding hiervoor waren immers de eerdergenoemde jumelage-akkoorden die niet tot de gehoopte resultaten hadden geleid en de historische banden tussen de drie universiteiten.[240] Zoals eerder vermeld is het onduidelijk of er op dat moment nog andere jumelage-akkoorden tussen Leuven en Kinshasa bestonden dan die tussen de faculteiten Geneeskunde en Farmacie. Bovendien verliep de communicatie met rector Mingoto Bandoko na Mpeya (1986-1989) via de Leuvense microbioloog Jozef Vandepitte.[241] In welke mate het initiatief voor deze missie effectief vanuit het universiteitsbestuur zelf kwam is dus onduidelijk. Op 25 februari 1988 leidde dit initiatief tot een samenwerkingsakkoord tussen de drie universiteiten.[242]

Het akkoord zou een structurele uitwisseling van personeel en studenten tussen Leuven, Louvain-la-Neuve en Kinshasa mogelijk maken. Daarnaast zouden de KU Leuven en de UCLouvain ook logistieke steun bieden aan Kinshasa. In tegenstelling tot eerdere initiatieven was dit akkoord een universiteitsbreed project, gericht op alle zes faculteiten van UNIKIN. Leuven zette zich in voor geneeskunde, farmacie en wetenschappen; Louvain-la-Neuve voor rechten en economische en toegepaste wetenschappen. Dit akkoord was trouwens de eerste officiële samenwerking tussen Leuven en Louvain-la-Neuve rond Congo sinds Lovanium. Het is echter onduidelijk hoelang dit akkoord van kracht was. Voor de financiële ondersteuning van deze samenwerking waren de drie universiteiten afhankelijk van ABOS. Vermoedelijk viel deze samenwerking tussen Leuven en Kinshasa al in 1990 stil, toen België zijn ontwikkelingssamenwerking met Congo tijdelijk stopzette. De timing van het akkoord was dus eerder ongelukkig.

---

239 Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Rectoraat*, 202.2: Brief Jozef Vandepitte aan rector Bingoto Mandoko na Mpeya, 18 juni 1987; De vertegenwoordigers van de KU Leuven waren André Deruyttere (toegepaste wetenschappen), G. Hoornaert (wetenschappen) en Jozef Vandepitte (geneeskunde). Voor de UCLouvain waren dit V. Hanssens (sociale communicatie) en H. Buyse (informatica).
240 Leuven, *Archief International Office KU Leuven: Overeenkomst K.U. Leuven – U.C.L. – Université de Kinshasa, Zaïre,* 25 februari 1988.
241 Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Rectoraat*, 202.2: Brief Jozef Vandepitte aan rector Bingoto Mandoko na Mpeya, 18 juni 1987.
242 Leuven, *Archief International Office KU Leuven: Overeenkomst K.U. Leuven – U.C.L. – Université de Kinshasa, Zaïre,* 25 februari 1988.

Het samenwerkingsakkoord was een ongeziene stap in de officiële relaties met Kinshasa op dat moment. Tot dan toe had het Leuvens universiteitsbestuur immers weinig interesse getoond in een institutionele samenwerking met Kinshasa. In de eerste plaats kwam dit omdat de Kinshasa-kwestie de universitaire autoriteiten steeds minder bereikte. Het aantal stemmen uit generatie-Lovanium verminderde en ook bij generatie-UNIKIN bleef dit beperkt. Verder richtte Leuven zich sinds de jaren 1970 steeds meer op onderzoek dan op onderwijs.[243] Daarbovenop verslechterden de omstandigheden in Kinshasa zodanig dat verdere samenwerking een (te) grote uitdaging werd.[244] Ook het persoonlijk engagement van rectoren speelde een rol. Over het algemeen hadden Leuvense rectoren weinig voeling met Congo. De Somer maakte tijdens zijn zeventienjarig bestuur als rector bijvoorbeeld maar één keer een reis naar Kinshasa (zie hoofdstuk drie).[245] Dillemans ondertekende het samenwerkingsakkoord, maar het initiatief hiervoor kwam vermoedelijk van onderuit. Als lid van generatie-UNIKIN probeerde Marc Vervenne (2005-2009) Congo daarentegen bewust op te nemen in zijn beleid.[246] Zo richtte hij bijvoorbeeld het Marc Vervenne Fonds op om jonge Congolese onderzoekers te ondersteunen.[247]

Waarom ging het Leuvens universiteitsbestuur dit engagement dan aan? In het academiejaar 1987-1988 wou Leuven vermoedelijk een inhaalbeweging maken met zijn ontwikkelingsbeleid. In hetzelfde jaar als het samenwerkingsakkoord werd namelijk ook een rapport gepubliceerd over de toestand van de Leuvense universitaire ontwikkelingssamenwerking.[248] Hieruit bleek dat Leuven achterop hinkte in vergelijking met andere Belgische universiteiten. Zo was het aantal “eigen initiatieven” in de jaren 1980 sterk afgenomen. Zelf schreef het rapport deze achterstand toe aan het feit dat ontwikkelingssamenwerking vooral een deeltijdse activiteit was en dat zo’n initiatieven niet altijd naar waarde werden geschat binnen de universiteit. Nochtans waren er wel instellingen die ontwikkelingssamenwerking in Leuven stimuleerden. Op institutioneel niveau waren dit de Interfacultaire raad voor Ontwikkelingssamenwerking (IRO) en de Dienst Internationaal Onthaal.[249] Voor de faculteiten Geneeskunde speelde de vzw Ontwikkelingssamenwerking een gelijkaardige rol.

---

[243] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 41.
[244] Nys, *Van mensen en muizen*, 206.
[245] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 41.
[246] Marc Vervenne, persoonlijk interview, 25 oktober 2023.
[247] “Marc Vervenne Fonds voor duurzame capaciteitsbouw in het Zuiden”, KU Leuven, geraadpleegd 8 mei 2024, https://www.kuleuven.be/fondsenwerving/fondsen/faculteitsoverkoepelend/marc-vervenne-fonds-voor-duurzame-capaciteitsopbouw-in-het-zuiden.
[248] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Rectoraat,* 202.1: *De K.U.Leuven en ontwikkelingssamenwerking,* 1987-1988.
[249] Nu de Interfacultaire Raad voor Mondiale Ontwikkelingen (IRMO).

In tegenstelling tot de Leuvense professoren verdwenen de Leuvense studenten na 1971 grotendeels uit het beeld in Kinshasa. Enkel de geneeskundestages gingen na de nationalisering nog door. Dat was niet evident: in juli 1971 was Leuven eerder terughoudend om nog stagiairs naar Kinshasa te sturen door de toenemende spanningen aan Lovanium.[250] Het directiecomité van Lovanium verzekerde Leuven echter dat het de situatie onder controle had. Het is niet zeker of dit Leuven voldoende geruststelde en of er dat academiejaar nog studenten naar Kinshasa gingen. Desalniettemin vertrokken er in de daaropvolgende jaren wel jaarlijks een vijftal Leuvense geneeskundestudenten naar Congo.[251] In deze periode konden zij ook stage doen in ziekenhuizen buiten de stad, bijvoorbeeld in het gebied Mayombe ten westen van Kinshasa.[252] In 1990 schafte de faculteit Geneeskunde de stages naar Congo definitief af door het toenemende risico op een Hiv-besmetting, de lage kwaliteit van de lokale medische voorzieningen en de algemene onveiligheid in de regio.[253] Sindsdien zijn Leuvense studenten in Kinshasa eerder een uitzondering.

5.2.2 Van Kinshasa naar Leuven

Ook na 1971 was de samenwerking tussen Leuven en Kinshasa geen eenrichtingsverkeer. Veel Congolezen hadden in België gestudeerd en/of gedoctoreerd en begonnen daarna een academische carrière in Congo. Na hun benoeming in Kinshasa bood Leuven hen zogenaamde recyclagebeurzen aan om zich verder bij te scholen. Dit gebeurde vooral aan de faculteit Geneeskunde.[254] In 1988 verbreedde het samenwerkingsakkoord dit initiatief naar de andere betrokken faculteiten. In welke mate dit ook effectief gebeurde is onduidelijk, gezien de korte levensduur van het akkoord.

Ook Congolese studenten vonden na de nationalisering nog altijd hun weg naar Leuven, weliswaar in mindere mate dan in de jaren 1960. Door de splitsing van de universiteit kozen de meeste Congolezen voor een opleiding aan Franstalige universiteiten. Toch studeerde sinds de jaren 1970 jaarlijks een beperkt aantal Congolese studenten in Leuven in Nederlandstalige opleidingen.[255] Daarnaast had Mobutu in 1971 alle Congolese studenten teruggeroepen uit België van wie de opleiding ook in Congo bestond of als ze hun opleiding voltooid hadden.[256] Verder besliste de Congolese overheid in datzelfde

---

[250] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGDVS,* 511: Pierre Pay-Pay, *Comité de direction. Réunion du 9 juillet 1971,* 9 juli 1971.
[251] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking,* Brief Jozef Vandepitte aan medische academische autoriteiten UNIKIN, 9 maart 1984.
[252] Chris van Geet, persoonlijk interview, 31 oktober 2023.
[253] Liesbet Nys, *Van mensen en muizen: Vijftig jaar Nederlandstalige Faculteit Geneeskunde aan de Leuvense universiteit* (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2016), 206; Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking:* Jozef Vandepitte, *Verslag,* 14 maart 1990; Anoniem 2, persoonlijk interview, oktober 2023; Anoniem 3, persoonlijk interview, oktober 2023; Chris van Geet, persoonlijk interview, 31 oktober 2023.
[254] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4: Roger Borghgraef, *Propositions pour l'année 1984*; Tamba Vemba, *Evaluation du projet 1b depuis 1976-1977,* 16 maart 1984.
[255] De Boeck, 'De Congolese student in de Leuvense aula (1960-1990)', 21–22.
[256] De Schutter, 'De "Anciens de Belgique" in de Democratische Republiek Congo', 42.

jaar om geen nieuwe studiebeurzen meer uit te reiken voor België. Het merendeel van de Congolese studenten kwam na 1971 daarom met een beurs van de Belgische ontwikkelingssamenwerking naar Leuven.

Sinds de jaren 1970 waren de meeste Congolese studenten in Leuven doctoraatsstudenten. Hoeveel dit er exact waren en aan welke faculteiten ze studeerden is onduidelijk. De faculteit Geneeskunde ontving na 1971 alleszins de meeste Congolezen.[257] De shift naar doctoraatsstudenten kwam er om verschillende redenen. In de eerste plaats was doctoraatsonderzoek vaak niet mogelijk in Kinshasa omwille van de verslechterde universitaire situatie, bijvoorbeeld door een gebrek aan promotoren.[258] Zo vroeg de econoom en vicedecaan Kintambu Mafuku in 1981 aan de fysioloog Roger Borghgraef of hij daarom een beurs voor zijn echtgenote kon voorzien.[259] Dit gebeurde trouwens niet alleen voor Congolese studenten. In 1976 informeerde de geneticus Herman Vanden Berghe bij Borghgraef voor een Leuvense doctoraatsbeurs voor een Belgische studente die in Kinshasa geneeskunde studeerde.[260] De Belgische ontwikkelingssamenwerking bood in deze periode bovendien meer zogenaamde vervolmakingsbeurzen aan dan studiebeurzen.[261] Verder was de taal bij een doctoraat een minder doorslaggevende factor dan in het onderwijs. Onderzoek gebeurde steeds meer in het Engels en de onderlinge uitwisselingen gebeurden vaak in het Frans.[262] Als Congolese studenten bereid waren om Nederlands te leren, konden ze trouwens ook voor Nederlandstalige onderzoekposities een beurs verkrijgen.[263]

Generatie-Lovanium en generatie-UNIKIN speelden een beslissende rol in het verblijf van Congolese studenten in Leuven. Zo verkregen alle Congolese respondenten in deze masterproef een doctoraatsbeurs via een Leuvense hoogleraar. Ook na hun aankomst in Leuven onderhielden Leuvense promotoren een nauw contact met hun Congolese studenten. Hoewel Congolezen vaak in Home Vesalius, het voormalige Home Congolais, of andere universiteitsfaciliteiten verbleven werden ze geregeld bij hun Leuvense collega's thuis uitgenodigd.[264] In deze masterproef ontbreekt de plaats echter om dieper in te gaan op het verblijf van Congolese studenten in Leuven en hoe zij dit ervaren

[257] De Boeck, 'De Congolese student in de Leuvense aula (1960-1990)', 23.
[258] De Schutter, 'De "Anciens de Belgique" in de Democratische Republiek Congo', 49–51.
[259] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4: Brief Kintambu Mafuku aan Roger Borghgraef, 4 november 1981.
[260] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVB:* Brief Herman Vanden Berghe aan Roger Borghgraef, 13 september 1976.
[261] Roels, 'Buitenlandse studenten aan Belgische universiteiten', 120.
[262] Jean-Jacques Muyembe-Tamfum, telefonisch interview, 21 november 2023.
[263] Kanigula Mubagwa, telefonisch interview, 6 november 2023.
[264] De Boeck, 'De Congolese student in de Leuvense aula (1960-1990)', 46–47.

hebben. Over het algemeen ervoeren Congolezen hun verblijf in België echter als positief en ook in Leuven was dit het geval.[265]

5.3 Case: medische contacten

Het vorige deel toonde dat hoogleraren vanuit verschillende faculteiten nog banden met Kinshasa onderhielden. De contacten tussen de faculteiten Geneeskunde en later ook Farmacie waren hiervan het meest geïnstitutionaliseerd. Enerzijds kwam dit door de relatieve continuïteit die deze faculteiten in Kinshasa kenden omdat ze na de nationalisering niet naar een andere campus waren verhuisd. Anderzijds bekleedden enkele Leuvense medici invloedrijke posities aan Lovanium en na 1971 in Leuven. Zo zetelde Van der Schueren zowel in het bestuur van Lovanium als dat van de FUL. Borghgraef was daarnaast decaan en vicerector aan Lovanium geweest.[266] Na de nationalisering stimuleerde hij vanuit Leuven verschillende initiatieven voor ontwikkelingssamenwerking met Kinshasa als decaan (1970-1976), vicerector (1976-1984) en voorzitter van de groep Biomedische wetenschappen (1985-1988).[267] Zowel Van der Schueren als Borghgraef zetelden bovendien ook in de IRO. Verder waren artsen zoals de pediater Roger Eeckels, Jozef Vandepitte en Herman Vanden Berghe na hun Lovanium-periode nog nauw betrokken bij de samenwerking met Kinshasa.[268] Generatie-Lovanium speelde dus nog een significante rol in de universitaire uitwisselingen in het post-1971 landschap. Een casestudy van de samenwerking tussen twee concrete faculteiten geeft een duidelijk beeld van de verschillende initiatieven van interuniversitaire samenwerking tussen Leuven en Kinshasa.

5.3.1 Jumelage-akkoorden en de vzw Ontwikkelingssamenwerking

Enkele jaren na Lovaniums nationalisering sloten de faculteiten Geneeskunde en Farmacie van Leuven en Kinshasa elk een jumelage-akkoord, het zogenaamde ‘Project 1’. Met behulp van de Belgische ontwikkelingssamenwerking zetten beide Leuvense faculteiten zich in om hun tegenhanger in Kinshasa verder te ondersteunen. Roger Borghgraef trad hierbij op als coördinator van zowel ‘Project 1a’, voor geneeskunde en tandheelkunde, als ‘Project 1b’, voor farmacie.[269] De precieze ontstaansgeschiedenis van ‘Project 1’ is onduidelijk door de fragmentarische bewaring van de relevante documenten in het archief van Borghgraef. Net zoals het samenwerkingsakkoord uit 1988 betekende de tijdelijke

[265] De Schutter, ‘De “Anciens de Belgique” in de Democratische Republiek Congo’, 108; Hippolyte Mimbu, telefonisch interview, 17 oktober 2023; Kanigula Mubagwa, 6 november 2023; Jean-Jacques Muyembe-Tamfum, 21 november 2023; en Prosper Lukusa-Tshilobo, persoonlijk interview, 20 december 2023.
[266] Nys, *Van mensen en muizen*, 71; Termijnen onbekend.
[267] Nys, *Van mensen en muizen,* 71, 146; Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 80–81, 83–84.
[268] Nys, *Van mensen en muizen*, 104–5.
[269] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* Brief decaan Kambu Kabangu aan minister Belgisch-Zaïrese coöperatie, 14 juni 1984.

stopzetting van de Belgische ontwikkelingssamenwerking met Congo in 1990 het einde van de jumelage-akkoorden.[270]

Hoe zag deze samenwerking er concreet uit? In de eerste plaats zorgde Leuven voor gastprofessoren. Voor de volledige duur van de akkoorden zijn hiervoor enkel sporadisch aantallen beschikbaar. In het geval van de faculteit Farmacie zou het jaarlijks om een twee- à drietal hoogleraren en technici gaan.[271] Bij Geneeskunde zouden dit elk jaar een vijftal professoren geweest zijn. [272] De personeelswerving gebeurde via persoonlijke netwerken en via vacatures van de VLIR.[273] Daarnaast stelden de Leuvense faculteiten jaarlijks ook enkele doctoraats- en recyclagebeurzen ter beschikking om in Leuven onderzoek te voeren of zich bij te scholen. Leuvense gastprofessoren speelden een belangrijke rol in het toekennen van beurzen in Kinshasa. Zeker bij de faculteit Geneeskunde was dit het geval. Zo zochten onder andere Borghgraef, Vandepitte en Vanden Berghe telkens naar beurskandidaten als ze in Kinshasa waren.[274] Ten slotte leverden de Leuvense faculteiten ook logistieke steun aan Kinshasa.

Voor de faculteiten Geneeskunde en Farmacie in Kinshasa was alle hulp welkom. De situatie aan de campus in Kinshasa was immers verder verslechterd sinds de nationalisering. In 1984 omschreef een Leuvense gastprofessor de situatie aan de faculteit Farmacie in Kinshasa als volgt:

> "Wat de algemene toestand van de faculteit betreft kan deze best vergeleken worden met een voor anker liggend schip, dat niet meer onderhouden wordt en langzaam zinkt onder de druk van een te zware lading (bv. 324 studenten in het 1ste jaar)."[275]

Ook de histoloog Ngoma Mvumbi omschreef de toestand van de faculteit Geneeskunde aan UNAZA op gevatte wijze na zijn onderzoekverblijf in Canada: *"Et cela m'a fait une bombe d'oxygène après plusieurs années d'asphyxie à l'UNAZA."*[276]

Naast deze jumelage-akkoorden ontwikkelden de Leuvense faculteiten in 1979 ook een duurzamer initiatief: de vzw Ontwikkelingssamenwerking Artsen en Apothekers Alumni Leuven. Aanvankelijk was deze vereniging vooral gericht op de ondersteuning van Leuvense alumni en stagiairs geneeskunde in

---

[270] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking: 25 jaar medische ontwikkelingshulp,* 1995.
[271] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* Tamba Vemba, *Evaluation du projet 1b depuis 1976-1977,* 16 maart 1984.
[272] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* Jean-Jacques Muyembe-Tamfum en Roger Borghgraef, *Jumelage Projet 1a,* 6 mei 1985.
[273] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* Vlaamse Interuniversitaire Raad, *Vacaturebericht,* 18 oktober 1984.
[274] Kanigula Mubagwa, telefonisch interview, 6 november 2023; Jean-Jacques Muyembe-Tamfum, telefonisch interview, 21 november 2023; Prosper Lukusa-Tshilobo, persoonlijk interview, 20 december 2023.
[275] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* G. Willems, *Zendingsverslag,* 25 juni 1984.
[276] Leuven, KADOC, *AHVB:* Brief Ngoma Mvumbi aan Herman Vanden Berghe, 18 februari 1983.

ontwikkelingslanden.[277] De vereniging had sinds haar oprichting echter al een speciale band met Kinshasa: ze bestond immers bijna exclusief uit leden van generaties-Lovanium en -UNIKIN. Zo ondersteunde de vereniging verschillende stages van studenten en professoren uit Kinshasa. Daarnaast stuurde zij geregeld materiaal naar Congo en betaalde ze decennialang de tijdschriftabonnementen voor de bibliotheek van de medische faculteit.[278]

In tegenstelling tot de jumelage-akkoorden bleef de vzw Ontwikkelingssamenwerking ook na 1990, en zelfs tot op vandaag in werking. Hoewel de officiële Belgisch-Congolese ontwikkelingssamenwerking zich in de jaren 1990 op een historisch laagtepunt bevond, bleef de vzw Ontwikkelingssamenwerking doorheen dit decennium samenwerken met UNIKIN. Dit illustreert de *agency* die specifieke universitaire verenigingen hadden in het samenstellen van hun contacten met Congo. De officiële ontwikkelingssamenwerking is dus geen absoluut referentiepunt wat de Belgisch-Congolese universitaire relaties betreft.

Sinds de jaren 1990 lag de focus van de vereniging hoofdzakelijk op het ondersteunen van Congolese doctoraatsstudenten en professoren in Leuven. Daarnaast trekken verschillende van haar leden tot op vandaag nog geregeld als gastprofessor naar Kinshasa. Verder had de vereniging ook een significante rol in de groeiende internationalisering die zich in Leuven voordeed.[279] Haar leden probeerden de Leuvense faculteit Geneeskunde extra te stimuleren om zich meer voor ontwikkelingssamenwerking te engageren. Zo trokken van 2002 tot 2007 jaarlijks vijf Leuvense professoren naar Kinshasa om er het gebrek aan docenten voor enkele basisvakken op te vangen.[280] Dit initiatief was echter weinig succesvol, waarom is niet duidelijk.[281] Bovendien werd de decaan van UNIKIN ook jaarlijks uitgenodigd om de samenwerking te evalueren.[282] In die zin zorgde de vzw Ontwikkelingssamenwerking voor ondersteuning van de jumelage-akkoorden en sinds de jaren 1990 voor een kleinschaligere verderzetting ervan.

5.3.2 Leuvense genetica in Kinshasa

Een concreet voorbeeld van het traject van een individuele Leuvense gastprofessor is dat van de geneticus Herman Vanden Berghe. In april 1967 richtte Vanden Berghe aan de faculteit Geneeskunde

---

[277] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking: Verslag van de algemene ledenvergadering en de raad van beheer,* 2 april 1979.
[278] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking: Abonnementen op medische tijdschriften voor Bibliotheek UNIKIN,* 2005.
[279] Nys, *Van mensen en muizen*, 261.
[280] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking: Verslag van de Algemene Ledenvergadering en Raad van Bestuur,* 2 april 2003.
[281] Anoniem 3, persoonlijk interview, oktober 2023.
[282] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking:* Jan Verhaegen, *Verslag van de vergadering van de Raad van Bestuur en het Dagelijks Bestuur,* 23 januari 2008.

van Lovanium een genetisch laboratorium op.[283] Dit diende vooral ter ondersteuning van de verschillende diensten aan het universitair ziekenhuis op de campus. Zijn Belgische medewerkers gaven er voor het vak histologie ook verschillende lessen rond genetica. Vanden Berghe was echter het meest trots op het laboratorium als onderzoekseenheid. Op drie jaar tijd had het de publicatie van drie studies mogelijk gemaakt, waaronder één over neonatologie rond Congolese pasgeborenen, en liepen er op dat moment nog twee andere projecten. Verder leidde Vanden Berghe in Leuven de Congolese arts Ambroise Tumba op om uiteindelijk het laboratorium in Kinshasa over te nemen. Dit impliceert dat hij het laboratorium op lange termijn eerder als een partner van Leuven zag, dan als een Leuvense onderzoekseenheid in Kinshasa.

Sinds 1970 kende het laboratorium echter verschillende problemen. Door het tekort aan logement aan Lovanium kon Vanden Berghe geen bijkomend Belgisch personeel meer aanwerven.[284] De nationalisering zorgde er vervolgens voor dat het voortbestaan van het laboratorium zelf niet meer zeker was. Toch slaagde Vanden Berghe erin om het met behulp van de Belgische ontwikkelingssamenwerking nog even draaiende te houden. Na de nationalisering waren de arbeidsomstandigheden echter verre van ideaal. Er was de voortdurende dreiging dat materiaal uit het laboratorium zou gestolen worden, wat uiteindelijk ook gebeurde.[285] Daarnaast verliep de communicatie met UNAZA zeer stroef. In 1972 was het lange tijd onduidelijk of het campusbestuur van UNAZA wel een aanvraag had ingediend bij ABOS ter financiering van het laboratorium.[286] Uiteindelijk kreeg Vanden Berghe dat jaar geen mandaat meer voor zijn laboratorium.[287] De reden hiervoor is onduidelijk. Dit betekende meteen ook het definitieve einde van het Leuvense genetisch laboratorium in Kinshasa. In het archief van Herman Vanden Berghe wordt het na 1972 niet meer vermeld.

Hoewel het laboratorium vooral tijdens de Lovanium-periode actief was, hield Herman Vanden Berghe na de nationalisering nog contact met zijn collega's in Kinshasa. Zo gaf hij tot in de jaren 1980 nog gastlessen in Kinshasa op uitnodiging van zijn Congolese collega's. Dit deed hij in 1984 bijvoorbeeld in het kader van de eerdergenoemde jumelage-akkoorden.[288] Vanden Berghe nodigde deze professoren ook regelmatig uit om naar België te komen.[289] Verder organiseerde Herman Vanden Berghe in 1977

---

[283] Leuven, KADOC, *Archief Herman Vanden Berghe,* BE/942855/2197: Brief Herman Vanden Berghe aan vicerector Alphonse Elungu, 25 juni 1970.
[284] Leuven, KADOC, *Archief AHVB:* Brief Herman Vanden Berghe aan vicerector Alphonse Elungu, 25 juni 1970.
[285] Leuven, KADOC, *AHVB:* Brief Gigi Ruysschaert aan Herman Vanden Berghe, 27 januari 1972; Prosper Lukusa-Tshilobo, persoonlijk interview, 20 december 2023.
[286] Leuven, KADOC, *AHVB:* Brief Herman Vanden Berghe aan decaan Diomi Ndongala Mawesa, 28 februari 1972.
[287] Leuven, KADOC, *AHVB:* Brief Herman Vanden Berghe aan decaan Roger Borghgraef, 25 september 1972.
[288] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* Jean-Jacques Muyembe-Tamfum en Roger Borghgraef, *Jumelage Projet 1a,* 6 mei 1985.
[289] Leuven, KADOC, *AHVB:* Brief Herman Vanden Berghe aan Piet Van Damme, 17 september 1975.

samen met de decaan van de faculteit Geneeskunde in Kinshasa een conferentieweek over genetica.[290] In deze *Semaine Génétique* gaf Vanden Berghe samen met een Belgische collega en enkele Congolese professoren vijf lezingen over genetica. Op het feestmaal ter afsluiting van deze genetica-week drukte de decaan zijn wens uit om dit initiatief jaarlijks te herhalen. Hoewel de conferentieweek duidelijk in goede aarde viel, is er in het archief van Herman Vanden Berghe niets te vinden over latere edities. Waarschijnlijk bleef het dus bij deze ene editie. Het campusblad van UNAZA sloot de *Semaine Génétique* in 1977 af met de nodige humor:

> "Pendant qu'il se servait la bonne viande de singe, l'illustre Dr. Vandenberghe, en sa qualité de grande généticien, a confirmé que cet animal est le cousin de l'homme. Une question se pose. Etant donné que cette révélation est faite au moment où les congressistes généticiens avaient le main dans la casserole, peut-on affirmer, avec raison, que le doyen et ses invités du jour sont des anthropophages?"[291]

Vanden Berghe gaf zijn wens om zijn laboratorium een nieuw leven in te blazen nooit helemaal op. In 1981 leidde de decentralisatie van de UNAZA tot een reorganisatie van de faculteit Geneeskunde.[292] Hierbij overwoog de faculteit om een nieuw genetisch laboratorium op te richten. Volgens diezelfde histoloog was dit laboratorium van cruciaal belang: *"Pour moi, ce laboratoire ne serait pas seulement un outil de diagnostic au service des malades, mais aussi une source d'oxygène pour réanimer notre Faculté."*[293] Van 1981 tot 1984 vertrok hiervoor jaarlijks een Congolese arts naar het buitenland voor een opleiding in genetica.[294] In 1983 kon Vanden Berghe een beurs bemachtigen voor Prosper Lukusa-Tshilobo om dit in zijn laboratorium in Leuven te doen. Hoewel de faculteit Geneeskunde in Kinshasa in 1989 nog altijd een genetisch laboratorium wou oprichtten, bleef Lukusa-Tshilobo in Leuven werken.[295] Het duurde uiteindelijk tot de jaren 2010 voordat er terug een samenwerking rond genetica ontstond met Kinshasa toen Lukusa-Tshilobo met enkele Leuvense collega's terugkeerde naar de campus.[296]

Hoewel de Leuvense faculteiten een bevoorrechte historische positie hadden in de externe relaties van Kinshasa, was deze historische band niet meer zo sterk als in de jaren 1960. Tot en met de eerste helft van de jaren 1980 verliepen gelijkaardige universitaire samenwerkingen vooral volgens koloniale

---

290 Leuven, KADOC, *AHVB: Colloque scientifique: semaine génétique,* 1977.
291 Leuven, KADOC, *AHVB:* Mont Amba, 1977.
292 Leuven, KADOC, *AHVB*: Brief Mbowa Raphaël Kalengayi aan Herman Vanden Berghe, 28 januari 1982.
293 Leuven, KADOC, *AHVB:* Brief Ngoma Nvumbi aan Herman Vanden Berghe, 18 februari 1983.
294 Prosper Lukusa-Tshilobo, persoonlijk interview, 20 december 2023.
295 Leuven, KADOC, *AHVB:* Brief vicerector Mbuyi Muamba aan Herman Vanden Berghe, 17 oktober 1989.
296 Prosper Lukusa-Tshilobo, persoonlijk interview, 20 december 2023.

lijnen.[297] Net zoals andere universiteiten in "ontwikkelingslanden" probeerde Kinshasa gaandeweg ook met andere partners samen te werken.[298] Tijdens het bezoek van Borghgraef aan de campus in 1982 polsten de decanen van Geneeskunde en Farmacie naar mogelijkheden om niet enkel met Leuven maar ook met andere Vlaamse en vooral Franstalige universiteiten samen te werken.[299] Borghgraef stelde de vraag aan het universiteitsbestuur, maar het is onduidelijk of Leuven hier op inging. Dit illustreert echter wel dat Kinshasa de band met Leuven niet meer als exclusief beschouwde en meer potentieel in België zag. Daarnaast stuurde UNIKIN in de jaren 1980 haar toekomstige genetici niet enkel naar Leuven, maar bijvoorbeeld ook naar Japan.[300]

5.4 Tussen herinnering en stimulering

Mantels stelde dat er na de nationalisering van Lovanium een herinneringsproces optrad.[301] Weinig hoogleraren keerden immers nog terug naar Kinshasa. Na hun aankomst in België bouwden zij vervolgens een herinneringscultuur uit in navolging van hun 'Afrikaans avontuur' tijdens de jaren 1960. Leuven en Kinshasa zijn op dit vlak interessante cases. In historisch onderzoek naar postkoloniale universitaire contacten gaat er namelijk weinig aandacht naar de processen die zich na periodes van intense samenwerking afspeelden. Er zijn geen concrete cases beschikbaar van samenwerking tussen voormalige kolonies en kolonisatoren zoals tussen Leuven en Kinshasa. In de context van de Koude Oorlog is dit wel het geval. Universiteiten uit West- en Oost-Duitsland sloten bijvoorbeeld samenwerkingsverdragen met universiteiten in Tanzania en Mozambique.[302] De val van het IJzeren Gordijn zorgde hierbij voor een abrupt einde van de samenwerking die binnen het ideologisch kader van de Koude Oorlog had plaatsgevonden. Toch focust dit onderzoek zich enkel op de periode van samenwerking zelf, en ontbreekt een bredere benadering die de impact van zo'n samenwerking onderzoekt. In het geval van Kinshasa zorgde de nationalisering al vrij vroeg voor een relatieve breuk met Leuven. Hierdoor is het mogelijk om de gevolgen hiervan op lange termijn te bestuderen.

Hoewel de samenwerking wel verderliep na 1971, keerden weinig Leuvense hoogleraren nog terug naar Kinshasa. Eens terug in Leuven onderscheidde hun tijd aan Lovanium hen wel van hun collega's. Leden van generatie-Lovanium stonden zo geleidelijk aan bekend als de 'veteranen van de

297 Woldegiorgis en Scherer, *Partnership in Higher Education*, 4:203.
298 Jean-Jacques Muyembe-Tamfum, persoonlijk interview, 21 november 2023.
299 Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Roger Borghgraef,* 5.5.4*:* Roger Borghgraef, *Activiteitsverslag,* 1982.
300 Prosper Lukusa-Tshilobo, persoonlijk interview, 20 december 2023.
301 Mantels, *Geleerd in de tropen*, 281.
302 Burton, 'Engineering Socialism'; Alexandra Piepiorka, 'Exploring "Socialist Solidarity" in Higher Education: East German Advisors in Post-Independence Mozambique (1975-1992)', in *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa: Policies, Paradigms, and Entanglements, 1890s–1980s*, door Damiano Matasci, Miguel Bandeira Jerónimo, en Hugo Gonçalves Dores, Global Histories of Education (Cham: Springer Nature, 2018), 289–318.

avonturenacademie'.[303] In de academische contacten vertaalde dit herinneringsproces zich vooral in eredoctoraten. Zo kregen de kardinaal Joseph Malula (1979), aartsbisschop Laurent Monsengwo (1993) en literatuurwetenschapper Valentin Yves Mudimbe (2006) een eredoctoraat in Leuven.[304] De pediater Roger Eeckels, antropoloog René Devisch (2007), kanunnik Maurice Plevoets (2009), reumatoloog Jan Dequeker (2009) en fysioloog Fons Verdonck (2015) kregen op hun beurt in Kinshasa een eredoctoraat.[305]

Deze herinneringscultuur beperkte zich overigens niet enkel tot Leuven. Van de Lovanium-periode tot 2010 hadden immers hoogleraren van over heel België in Kinshasa gewerkt. De tweetalige vereniging 'Vrienden van Lovanium' bracht jaarlijks de leden van generatie-Lovanium en generatie-UNIKIN uit heel België samen om herinneringen op te halen aan hun tijd in Kinshasa.[306] In 2008 kreeg dit ook een digitale dimensie door een Facebookgroep met de veelzeggende naam 'Au bon vieux temps de Lovanium'.[307] Het herinneringsproces oversteeg hiermee de landsgrenzen, aangezien ook Congolezen zo hun herinneringen aan hun tijd in Kinshasa konden delen.

Toch was de subcultuur die generatie-Lovanium in Leuven uitbouwde eerder beperkt.[308] Dit was voornamelijk het gevolg van de zwakke onderlinge samenhang van generatie-Lovanium en generatie-UNIKIN. Vooral de grote verschillen tussen het campusleven in Kinshasa en in Leuven speelden hier een beslissende rol in. Aan Lovanium was de academische gemeenschap relatief klein gebleven, waardoor er zeker onder de Belgen een sterke cohesie was.[309] In 1971 telde Lovanium zo'n 585 academische en wetenschappelijke personeelsleden waarvan er 408 niet uit Afrika kwamen.[310] Daarnaast had iedereen in Kinshasa op dezelfde campus geleefd waar professoren van verschillende disciplines elkaar dagelijks kruisten of ontmoetten in de *Faculty Club*. De Leuvense universitaire gemeenschap was daarentegen veel groter. De faculteit Geneeskunde telde bijvoorbeeld in het academiejaar 1972-1973 alleen al zo'n 445 personeelsleden.[311] Verder zorgden de verschillende campussen in en rond Leuven ervoor dat het

---

303 Tim Vuylsteke, "De vijftigste verjaardag oprichting Lovanium in Congo: de veteranen van de avonturenacademie", *Campuskrant,* 22 januari 2004: 16.
304 Mantels, *Geleerd in de tropen*, 281.
305 Chris Van Geet, 'In memoriam professor Eeckels', *A. Vesalius* 29, nr. 3 (2017): 39; De Boeck en Van der Geest, 'Obituary', 1–6; "Alumnus Mgr. Plevoets eredoctor van UNIKIN", *Campuskrant*, 25 maart 2009: 6; "Eredoctoraat voor prof. Dequeker", *Campuskrant*, 18 november 2009: 17; "Eredoctoraat voor Em. Prof. Dr. Fons Verdonck", Ontwikkelingssamenwerking Artsen & Apothekers Alumni Leuven, 20 december 2015, https://alumni-ontwikkelingssamenwerking-leuven.be/nl/post/eredoctoraat-voor-em-prof-dr-fons-verdonck.
306 Eric Tollens, "Vrienden van Lovanium", 26 augustus 2023.
307 "Au bon vieux temps de Lovanium", Facebook, geraadpleegd 21 mei 2024, https://www.facebook.com/groups/92480420314.
308 Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 117.
309 Jacques Herbots, persoonlijk interview, 29 september 2023.
310 Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 600: Maurice Plevoets, *Corps académique et scientifique de l'année académique 1970-1971,* 29 maart 1971.
311 Nys, *Van mensen en muizen*, 101.

contact van hoogleraren met collega's zich steeds meer beperkte tot die van hun eigen discipline.[312] Bovendien was het aantal transfacultaire ontmoetingsplekken in Leuven beperkt. Naast informele ontmoetingen was enkel de Interfacultaire Raad voor Mondiale Ontwikkeling (IRMO) een formele ontmoetingsplek. Ten slotte waren de teruggekeerde hoogleraren ook gebonden aan hun nieuwe verantwoordelijkheden en verplichtingen in Leuven waardoor Kinshasa maar één van hun vele bezigheden werd. Deze algemene fragmentatie droeg bij aan het feit dat een breder gedragen Afrika- of Congobeweging in Leuven uitbleef.

Hoewel er zich na 1971 inderdaad een herinneringscultuur ontwikkelde in Leuven, ging dit gepaard met een verdere stimulering van de interuniversitaire contacten. De verschillende initiatieven na de nationalisering toonden immers dat er nog een duidelijke wil was om de interuniversitaire samenwerking met Kinshasa verder te zetten. In de periode na de nationalisering beïnvloedden dus twee processen de interuniversitaire contacten: een herinnerings- en een stimuleringsproces. In 2004 en 2010 kwamen beide processen concreet samen in twee symposia in Leuven.

Op 10 februari 2004 vond het symposium 'Stoute dromen, harde realiteit, samen sterk' plaats in Leuven ter gelegenheid van de vijftigjarige oprichting van Lovanium.[313] Hoewel de historische band tussen Leuven en Kinshasa een centrale rol speelde, was dit geen gemeenschappelijk Leuvens initiatief. Het symposium vertrok vanuit de vzw Ontwikkelingssamenwerking en de werkgroep Ontwikkelingssamenwerking van het Leuvense Emeritiforum, lees: generaties-Lovanium en -UNIKIN. Het Leuvens universiteitsbestuur was weinig tot niet betrokken bij dit bottom-up initiatief. Hoewel rector Josaphat Ndelo-di-Phanzu (2001-2005) van UNIKIN wel op het symposium sprak, was dit voor zijn Leuvense tegenhanger André Oosterlinck (1995-2005) niet het geval.[314] De afwezigheid van het rectoraat toont dat het universiteitsbestuur aan het begin van de jaren 2000 weinig belang hechtte aan de historische band tussen beide universiteiten en/of weinig interesse had in een nieuwe institutionele samenwerking met Kinshasa. Het is onduidelijk of beide rectoren elkaar dat jaar buiten het symposium ontmoet hebben.

Inhoudelijk balanceerde het symposium tussen herinnering en stimulering. Het verslag van de voorbereidende vergaderingen vatte dit duidelijk samen: *"KUL-UCL HEBBEN ALS STICHTERS DE MORELE PLICHT DIT TE HERDENKEN met het oog op DUURZAME INTERUNIVERSITAIRE COÖPERATIE."*[315] Op het symposium zelf benadrukten de econoom Louis Baeck en Roger Eeckels, beiden van generatie-

[312] Jacques Herbots, persoonlijk interview, 29 september 2023.
[313] *Symposium: Stoute dromen, harde realiteit, samen sterk* (2004), 65.
[314] Leuven, *Archief International Office: Programma 50 jaar Lovanium – F.C.K. – UNIKIN – K.U.Leuven,* 2004.
[315] Leuven, *Archief International Office: Emeriti Forum: Werkgroep Ontwikkelingssamenwerking,* 27 augustus 2003.

Lovanium, de historische band die tussen Leuven en Kinshasa bestond.[316] Het doel van het symposium was echter vooral om de samenwerking tussen Leuven en Kinshasa te versterken. Na Baeck en Eeckels gingen de verschillende Leuvense en *kinois* gastsprekers dieper in op de verschillende initiatieven die hun faculteiten al ondernamen of planden te ondernemen. Het symposium had vermoedelijk niet de gehoopte resultaten. Na 2004 is er weinig over nieuwe samenwerkingen terug te vinden. Dit kwam waarschijnlijk door het feit dat beide generaties er niet in sloegen om met hun boodschap een breder publiek te bereiken. Omdat verschillende sprekers het belang van projecten via VLIR-UOS hadden benadrukt, nam sinds 2004 wel het aantal projectaanvragen bij VLIR-UOS toe. Jaarlijks waren dit er echter maar een drie- à viertal meer dan de jaren voor het symposium en in totaal waren dit er nooit meer dan acht per jaar.

Zes jaar later organiseerde Leuven ter gelegenheid van Congo's vijftigjarige onafhankelijkheid het jubileumjaar 'Congo in de kijker'.[317] Samen met de UCLouvain en enkele andere organisaties en instellingen voorzag de universiteit verschillende academische en culturele initiatieven rond Congo. De blikvanger was de Mayombe-tentoonstelling waarbij Museum M verschillende Congolese etnografische objecten uit de universitaire collecties tentoonstelde.[318] In tegenstelling tot het bescheiden symposium in 2004 was 'Congo in de kijker' een breder maatschappelijk en institutioneel gedragen initiatief. Ook het universiteitsbestuur was er deze keer bij betrokken. In het voorjaar organiseerde de Leuvense studentenkoepel LOKO bijvoorbeeld een debat over ontwikkelingssamenwerking met rectoren Mark Waer (2009-2013) van Leuven en Jean Berchmans Labana Lasay'Abar (2010-2015) van UNIKIN.[319] Dit was de enige keer dat Kinshasa dat jaar in Leuven vertegenwoordigd was. Daarnaast organiseerde Leuven samen met de UCLouvain een academische zitting over 'De rol van de universiteiten als motor van de heropbouw van de Congolese samenleving'.[320] Hierop spraken onder andere rector Waer, rector Bruno Delvaux (2009-2014) van Louvain-la Neuve en Leonard Mashako Mamba, de Congolese minister van Hoger Onderwijs, als enige Congolese betrokkene.[321]

---

[316] *Symposium: Stoute dromen, harde realiteit, samen sterk* (2004), 3-5, 7-10.
[317] Leuven, *Archief International Office KU Leuven:* Katholieke Universiteit Leuven, *Congo in de kijker. Programma Congo 2010,* april 2010.
[318] "Congolese 'meesters van de magie' in museum M", *Campuskrant* 1 oktober 2010: 17.
[319] "Congo-debat in het Stadspark", KU Leuven, 6 mei 2010, https://nieuws.kuleuven.be/nl/2012_en_vroeger/0910/extra/congo-debat-in-het-stadspark.
[320] Leuven, *Archief International Office KU Leuven:* Katholieke Universiteit Leuven, *Congo in de kijker. Programma Congo 2010,* april 2010.
[321] De andere sprekers waren Steven Vanackere (Belgisch minister van Buitenlandse Zaken), Jean-François Denef (voorzitter van CIUF-CUD, de Waalse tegenhanger van VLIR-UOS) en Roel Merckx (ondervoorzitter van VLIR-UOS); Leuven, *Archief International Office KU Leuven: Persbericht Academische zitting,* 7 oktober 2010.

Waar Lovanium in 2004 nog centraal stond, was dat in 2010 veel minder het geval. Dit had deels te maken met het feit dat dit een breder initiatief was dan enkel de KU Leuven. Maar ook de initiatieven waar de universiteit wel bij betrokken was, hadden eerder een toekomstgericht karakter en besteedden minder aandacht aan de universitaire historische banden. De herinneringscultuur moest zo grotendeels plaatsmaken voor stimulering. In de speech van Waer kwam Lovanium niet ter sprake, in die van Delvaux maar één keer.[322] Ook het persbericht rond de academische zitting kaderde de historische samenwerking tussen Leuven en Congo in beperkte termen en vooral in het kader van een nieuwe samenwerking.[323] Het is niet zo dat het universitaire verleden in Congo niet gekend was. Integendeel, drie jaar eerder voltooide Andrea Schampaert haar onderzoek naar de Leuvense etnograaf en koloniaal Edouard de Jonghe, onder leiding van historicus Jo Tollebeek, en verscheen *Geleerd in de Tropen* van Mantels.[324]

Beide symposia toonden dat enerzijds de generaties-Lovanium en -UNIKIN, en anderzijds het universiteitsbestuur, de samenwerking met Kinshasa op een andere manier benaderden. Hoewel beide groepen zich inzetten voor de verdere stimulering van de interuniversitaire contacten, hechtten de individuele hoogleraren daarbij meer belang aan het herinneringsproces. Dat was ook niet onlogisch: zij maakten immers zelf deel uit van dat verhaal. Op institutioneel niveau kwam Leuven daarentegen nog weinig in contact met UNAZA en UNIKIN en toonde het enkel in 1979, 1988 en aan het einde van de jaren 2010 expliciet interesse voor de situatie in Kinshasa en Congo. Bij enkele leden van generaties-Lovanium en -UNIKIN leidde dit tot onbegrip en soms ook frustratie.

5.5 Besluit

Net zoals de Congolese onafhankelijkheid betekende de nationalisering niet het einde van de contacten tussen Leuven en Kinshasa. Maar omdat de schaal waarop dit gebeurde zodanig verkleinde en samenwerken een steeds grotere uitdaging werd, is Mantels' concept van 'de avonturenacademie' beter van toepassing op de periode na de nationalisering dan op de postkoloniale Lovanium-periode. De samenwerking in het post-1971 landschap berustte vooral op individuele hoogleraren die tot generatie-Lovanium of -UNIKIN behoorden. Zij onderhielden de banden met Kinshasa voornamelijk door er gastlessen te geven. Daarnaast probeerden Leuvense professoren ook projecten op te zetten met hun Congolese collega's via de dienst universitaire ontwikkelingssamenwerking van VLIR. In

[322] Leuven, *Archief International Office KU Leuven:* Mark Waer, *Nieuwe uitdagingen voor universitaire ontwikkelingssamenwerking,* 7 oktober 2010; Bruno Delvaux, *De evolutie van de universitaire systemen in een geglobaliseerde wereld,* 7 oktober 2010.
[323] Leuven, *Archief International Office KU Leuven, Persbericht Academische zitting,* 7 oktober 2010.
[324] Andrea Schampaert, 'Edouard De Jonghe (1878-1950): etnografische denkbeelden over Belgisch-Congo.' (Onuitgegeven masterproef, KU Leuven, 2007).

vergelijking met andere Vlaamse universiteiten werden er vanuit Leuven aanzienlijk meer projectaanvragen ingediend, hoofdzakelijk met UNIKIN. Dit toonde dat de historische banden nog een belangrijke rol speelden, maar het was ook een gevolg van de fragmentering van beide generaties in Leuven, waardoor een structurele Congobeweging uitbleef. Ten slotte zorgden onder andere deze hoogleraren er ook voor dat Congolese studenten en hoogleraren naar Leuven konden blijven komen. Vanaf de jaren 1970 waren dit vooral doctoraatsstudenten aan de faculteit Geneeskunde.

Voor het universiteitsbestuur was een samenwerking met Kinshasa een minder grote prioriteit. De kwestie bereikte het bestuur steeds minder en Leuven verlegde zijn focus van onderwijs naar onderzoek. Verder hadden de rectoren voor de eeuwwisseling ook weinig voeling met Congo. Het akkoord uit 1988 slaagde er niet in dit patroon te doorbreken. Onder meer door de ongelukkige timing bleef een langdurige en duurzame samenwerking uit. Een rapport uit datzelfde jaar toonde bovendien dat de volledige Leuvense ontwikkelingssamenwerking op dat moment achterliep op verschillende andere Belgische universiteiten. Toch stond de universiteit niet stil. De casestudy van de faculteiten Geneeskunde en Farmacie toont dat er op individueel en facultair niveau nog heel wat bewoog, zelfs toen de Belgische ontwikkelingssamenwerking met Congo stilviel.

In Leuven ontstond er na de nationalisering een herinneringscultuur door de grootschalige terugkeer van hoogleraren. Toch leidde dit maar tot een beperkte subcultuur omdat deze groep professoren snel versplinterd raakte door de verschillen in het campusleven tussen Leuven en Kinshasa. Tegelijkertijd toonden de verschillende initiatieven na 1971 een duidelijke wil om de samenwerking met Kinshasa verder te zetten. In de jaren 2000 kwamen beide processen concreet samen in twee symposia: één in 2004 voor de vijftigjarige oprichting van Lovanium, en één in 2010 voor de vijftigjarige onafhankelijkheid van Congo. Deze twee initiatieven brachten een spanningsveld aan het licht tussen enerzijds generaties-Lovanium en -UNIKIN, en anderzijds het universiteitsbestuur, over de benadering van de samenwerking met Kinshasa. Hoewel beide groepen zich inzetten voor de verderzetting van de interuniversitaire contacten, hechtten de twee generaties hoogleraren meer belang aan de historische banden tussen Leuven en Kinshasa, terwijl het universiteitsbestuur een meer toekomstgerichte visie had.

6 1960-2010: Dekolonisering

Dit laatste hoofdstuk bestudeert de dekolonisering van de interuniversitaire contacten tussen Leuven en Kinshasa doorheen de volledige periode van 1960 tot en met 2010 op individueel en institutioneel niveau. Zoals in de inleiding al aan bod kwam, was de impact van kolonialiteit, de logica en structuur achter het kolonialisme, door haar nauwe verbondenheid met moderniteit, nog lang na de officiële onafhankelijkheidsverklaringen zichtbaar. Via dekolonisering, of liever: dekolonialiteit, zoeken academici naar alternatieven om de invloed hiervan tegen te gaan. De vorige hoofdstukken toonden dat de impact van het kolonialisme, en dus kolonialiteit, ook in de contacten tussen Leuven en Kinshasa nog doorleefde.

Het deel over individuele dekolonisering focust hierbij vooral op de mentale dekolonisering van de betrokken actoren. Bij institutionele dekolonisering gaat de aandacht naar de structurele erfenis van Leuven in Kinshasa, de concrete samenwerking tussen beide universiteiten en de gedeelde band en herinnering hieraan. Omdat dit hoofdstuk de hele onderzochte periode analyseert, zullen verder geregeld zaken uit de vorige twee hoofdstukken opnieuw aan bod komen. Door expliciet op dekolonisering te focussen, stelt dit hoofdstuk deze feiten echter in een nieuw perspectief dat in de vorige twee hoofdstukken nog niet zo sterk naar voren kwam. Ten slotte zijn alle respondenten in dit hoofdstuk geanonimiseerd, opdat zij hier persoonlijk geen nadeel uit zouden ondervinden. Dekolonisering draagt immers een zekere maatschappelijke gevoeligheid met zich mee.

6.1 Individuele dekolonisering

Hoewel in België de politieke en economische impact van het verlies van zijn kolonie relatief beperkt bleef, liet het kolonialisme een diepgaande erfenis op de postkoloniale herinnering na.[325] Zo ontstond er een herhaalde cyclus van vergeten en herinneren waarbij in het individuele en collectieve geheugen vaak een relatief positieve perceptie van het Belgisch kolonialisme volhardde.[326] Kritiek op de koloniale periode kreeg pas rond de eeuwwisseling voet aan de grond in België, maar toch waren toen nog (en zijn nu nog steeds) veel Belgen overtuigd van de "verwezenlijkingen" in Belgisch-Congo.[327] Belangrijke factoren hierin waren de erfenis van de koloniale propaganda, de projectie van de jaren 1950 over de hele koloniale periode en het feit dat kritiek vooral uit het buitenland kwam.[328]

[325] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 201; Idesbald Goddeeris, 'The Decolonization of Belgian Society', Memoria e ricerca, 73, nr. 31 (2023): 239; Stanard, *The Leopard, the Lion, and the Cock*, 265.
[326] Stanard, *The Leopard, the Lion, and the Cock*, 265–66.
[327] Goddeeris, 'The Decolonization of Belgian Society', 239–41.
[328] Goddeeris, 'The Decolonization of Belgian Society', 239.

Tegen deze achtergrond is onderzoek naar de mentale dekolonisering van de individuele – vooral Leuvense – actoren interessant omdat zij in contact kwamen en bleven met postkoloniaal Kinshasa terwijl de Belgische contacten met Congo sinds de onafhankelijkheid systematisch afnamen. Hierbij geldt wel dat alle respondenten in deze masterproef, of ze nu in de jaren 1960 of in de jaren 1980 naar Kinshasa of Leuven gingen, vanuit hun huidig referentiekader in 2023 en 2024 over hun ervaringen spraken. Hoewel het debat over mentale dekolonisering op dit moment heel actueel is, is dit bovendien maar een relatief recent fenomeen in de bredere Belgische samenleving. Het is dus niet altijd even makkelijk om de toenmalige houding van respondenten te achterhalen.

Om na te gaan in welke mate zich een mentale dekolonisering in de Lovanium-periode voltrok, is het nodig om een beeld te vormen van de omgeving waarin dit gebeurde. De koloniale erfenis van Leuven was in de jaren 1960 enerzijds erg duidelijk, maar anderzijds ook snel tanende. Duidelijk omdat de universiteit nauw betrokken was geweest bij het Belgisch kolonialisme. Sinds het einde van de negentiende eeuw waren Leuvense studenten en professoren al actief in verschillende projecten van het koloniale apparaat in Congo en hadden ze ook in Leuven het vroege koloniaal onderwijs helpen uitbouwen.[329] Verschillende jonge academici aan Lovanium hadden tijdens hun studietijd in Leuven bijvoorbeeld activiteiten van AUCAM of van het Koloniaal universitair centrum (KOLUC) bijgewoond.[330] Eind jaren 1950 begonnen de directe connecties met het Belgisch kolonialisme echter te verdwijnen in Leuven.[331] Koloniale studentenverenigingen verlegden hun focus naar ontwikkelingssamenwerking en langzaamaan verdwenen ook de koloniale onderwijsstructuren zoals het Afrikaans Instituut (1962), het Instituut voor Afrikanistiek (1964) en de leerstoel missiegeschiedenis (1967). Hoe later Leuvense actoren in de jaren 1960 in Kinshasa aankwamen, hoe minder zij dus met deze rechtstreekse koloniale erfenis van hun alma mater in aanraking waren gekomen.

Hoewel in Leuven de rechtstreekse koloniale erfenis verdween, impliceerden de koloniale continuïteiten aan Lovanium dat er tijdens de jaren 1960 maar een beperkte mentale dekolonisering plaatsvond in Kinshasa. Was dit een intentioneel of een onbewust proces? Eerst en vooral, de meeste Leuvense hoogleraren en studenten die in de jaren 1960 aan Lovanium verbleven hadden de universiteit niet in zijn expliciet koloniale context gekend en zijn pas na de onafhankelijkheid naar Congo vertrokken. In oktober 1960 keerden voor het eerste postkoloniale academiejaar namelijk 146

[329] Matthew G. Standard, *Selling the Congo: A History of European pro-Empire Propaganda and the Making of Belgian Imperialism.* (Lincoln: University of Nebraska press, 2012), 139–43.
[330] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 215.
[331] Mantels, *Geleerd in de tropen,* 277.

Belgen terug naar Kinshasa.[332] Ruim tien jaar later, in juli 1971, werkten er zo'n 300 Belgen aan Lovanium.[333] Hoewel dit op het eerste gezicht maar net iets meer dan de helft lijkt, was het aandeel exclusief 'postkoloniale' Belgen aan de universiteit veel groter dan zij die er al voor 1960 werkzaam waren. De grote academische mobiliteit tussen Leuven en Kinshasa toonde samen met de voortdurende stijging van het aantal Belgen dat er een duidelijk komen-en-gaan van personeel plaatsvond aan Lovanium en dat niet iedereen de volledige Lovanium-periode op de campus doormaakte. De Leuvense antropoloog Jan Vansina werkte bijvoorbeeld zowel voor als na de onafhankelijkheid op verschillende momenten aan de universiteit in Kinshasa.[334] Hierdoor was de kans kleiner dat er een koloniale mentaliteit op de campus doorleefde.

In tegenstelling tot de grote mobiliteit op lager niveau, veranderde de Leuvense vertegenwoordiging in de hogere bestuurskringen weinig tot niet. Hoewel het universiteitsbestuur van Lovanium doorheen de jaren 1960 wel afrikaniseerde, behield Leuven hierin nog enkele sleutelposities (zie blz. 30). Maar belangrijker: de meeste van deze figuren waren al sinds de koloniale periode betrokken bij het Leuvense universitaire project in Congo. Zo waren Malengreau en Van der Schueren (jaren 1940), Van Waeyenbergh (1947), Gillon (1953) en Plevoets (1958) al voor 1960 actief in Congo.[335] De Leuvense koloniale erfenis was dus, zij het onbewust, nog sterk aanwezig in de Leuvense vertegenwoordiging in het bestuur van postkoloniaal Lovanium. Verder maakten vermoedelijk ook enkele voormalige kolonialen de overstap naar het universitair onderwijs aan Lovanium na de onafhankelijkheid. Dit zal echter beperkt zijn gebleven aangezien Leuven vooral onder zijn eigen personeel rekruteerde. Niettemin was de jonge Belgische ontwikkelingssamenwerking in grote mate gestoeld op het voormalige koloniale apparaat.[336]

Concreet waren er op individueel niveau over het algemeen geen expliciete koloniale intenties aanwezig, maar had het kolonialisme wel een duidelijke erfenis nagelaten. Het eerste hoofdstuk toonde al dat het personeel van Lovanium onderling sterk uiteenliep op het vlak van mentale dekolonisering (zie blz. 35). In de vele brieven tussen de betrokken Belgen uit de archieven van Van der Schueren, Van Waeyenbergh en Vanden Berghe was er geen expliciet koloniaal discours aanwezig. De vooral medische, vaak professionele correspondentie vormt echter maar een fractie van het postverkeer tussen Leuven en Kinshasa en is in die zin niet representatief voor het volledige professorenkorps van

---

[332] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 614: *Statistiques relatives au personnel de l'Université Lovaniuim depuis 1954,* 31 december 1964.
[333] Gillon, 'Aspect financiers de la réalisation et du fonctionnement de l'Université Lovanium (1954-1969)', 62.
[334] Jan Vansina, *Living with Africa* (Madison: The University of Wisconsin Press, 1994), 69, 153–67.
[335] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 98, 116, 121, 194, 210.
[336] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 255.

Lovanium. Daartegenover staat wel dat Van Waeyenbergh en Van der Schueren op het hoogste bestuursniveau van de universiteit meedraaiden. Verder zijn er maar enkele brieven bewaard tussen Leuvense en Congolese actoren, maar ook hier was geen koloniaal discours aanwezig. Ook de motivaties om na 1960 naar Kinshasa te vertrekken waren uiteenlopend en niet expliciet koloniaal. Velen hoopten bijvoorbeeld vanuit Kinshasa de opstap te kunnen maken naar een academische carrière in Leuven door de garanties om na enkele jaren dienst in Leuven te mogen beginnen. Daarbovenop was werk via de Belgische ontwikkelingssamenwerking goed betaald, zeker in vergelijking met Leuven.[337] Voor sommigen speelden verder ook het avontuur, idealisme en het contact met leden van generatie-Lovanium een beslissende rol.[338]

Toch was in enkele gevallen wel een gebrek aan mentale dekolonisering zichtbaar. Zo verbloemde Van Waeyenbergh de koloniale periode in een brief aan Mobutu als: *"[…] l'entente de nos deux pays associés si intimement, par l'histoire de près d'un siècle de collaboration surtout organisée et développée ces dernières années, malgré toutes les difficultés et les problèmes inévitables."*[339] In die zin was postkoloniaal Lovanium niet meer dan een verderzetting van de koloniale periode. Dat Van Waeyenbergh een sterke koloniale instelling had, was ook al zichtbaar in het feit dat onder zijn bewind het Leuvense koloniale beleid veel actiever, grootschaliger en prominenter was geworden, in vergelijking met zijn voorganger Paulin Ladeuze (1909-1940).[340] Ook in de briefwisseling met het Belgische thuisfront van een respondent die in de jaren 1960 op de campus verbleef, was nog een duidelijk koloniaal discours zichtbaar.[341] In deze brieven keerden geregeld verschillende koloniale stereotypen over de primitiviteit van Congolezen terug. Zelf keek de respondent hier met dubbele gevoelens op terug. Hij verweet zichzelf dit taalgebruik ten zeerste, maar benadrukte dat hij een typisch product van zijn tijd was.[342] Verder had ik ook contact met twee mensen die eind jaren 1960 in Kinshasa verbleven en bereid waren *"[…] om te praten over [hun] korte koloniale tijd."*[343] Hoewel dit niet tot een interview met een *informed consent* heeft geleid, heb ik dit inzicht – uiteraard net als die van de andere respondenten geanonimiseerd – verwerkt in mijn onderzoek. Het ging hier vermoedelijk om een ongelukkige verwoording, al is het misschien ook indicatief voor de toenmalige sfeer aan Lovanium.

[337] Vansina, *Living with Africa,* 73; Respondenten 10 en 12.
[338] Respondenten 2, 12 en 17.
[339] Leuven, Universiteitsarchief, *AHVW,* 12724: Brief Honoré van Waeyenbergh aan Mobutu Sese Seko, 15 december 1970.
[340] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 119.
[341] Respondent 17, briefwisseling van Kinshasa naar België, jaren 1960.
[342] Respondent 17.
[343] Anoniem 1, correspondentie via mail, december 2023.

Hoewel een redelijk aantal Leuvense actoren aan Lovanium *an sich* wel progressief waren, vertoonden ook zij nog een aantal koloniale reflexen.[344] Het feit dat het universiteitsbestuur zo lang de stemmen van Congolese studenten uit het bestuur weerde, wijst ook in die richting. Daarnaast leken verschillende Leuvense hoogleraren het kolonialisme als thema zoveel mogelijk te vermijden. In het archiefmateriaal rond Lovanium werd de koloniale periode namelijk amper expliciet vermeld. In zijn openingsspeech van oktober 1960 stelde Gillon verder expliciet dat Lovanium sinds 1954 al een Congolese universiteit was en al zeker geen koloniale instelling.[345] Zo probeerde de rector zelf een zekere afstand tussen het kolonialisme en Lovanium te creëren en de universiteit hiermee in een historisch vacuüm te plaatsen. Een afstand die tot op een zeker niveau misschien ook legitiem was. Malengreau had er immers alles aan gedaan om de koloniale overheid ervan te overtuigen om toch een volwaardige universiteit in Belgisch-Congo op te richten. Toch toonde het feit dat een algemene Afrikaanse heroriëntatie aan Lovanium uitbleef dat de meeste Leuvense actoren onder hen mentaal wel nog gevangen zaten in een westers denkkader dat de erfenis van het kolonialisme nog niet van zich had afgeschud.

De nationalisering was vervolgens een keerpunt in de mentale dekolonisering van de betrokken actoren. Na 1971 zijn er in het individuele discours immers veel minder sporen van het kolonialisme te bespeuren. De centralisering zorgde zo niet alleen voor een quasi-fysieke breuk tussen Leuven en Kinshasa, maar ook voor een mentale breuk in het denken over de interuniversitaire samenwerking. Dit kwam vooral omdat de contacten tussen Leuven en Kinshasa in een fundamenteel andere context plaatsvonden. UNAZA en UNIKIN hadden met de nationalisering immers de identitaire ambiguïteit van Lovanium verloren. Anderzijds speelde ook de generatiewissel die rond die periode plaatsvond een belangrijke rol. Terwijl generatie-Lovanium langzaam aan het verdwijnen was in Leuven en Congo, had het merendeel van generatie-UNIKIN het kolonialisme en de Lovanium-periode persoonlijk niet meer meegemaakt. Generatie-UNIKIN was hierdoor mentaal meer gedekoloniseerd dan generatie-Lovanium. Hoewel het vorige hoofdstuk aantoonde dat zowel generatie-Lovanium als -UNIKIN het Lovanium-verleden wel sterk in leven hielden (zie blz. 62-66), benaderden deze laatsten hun eigen concrete contacten met Kinshasa meer vanuit een praktisch dan een historisch perspectief. Zo was een respondent sceptisch over de viering van zeventig jaar Lovanium in 2024 omdat het in de praktijk weinig zou betekenen voor de concrete situatie in Kinshasa.[346] Leuvense respondenten focusten vooral op de evenwaardige en gemoedelijke contacten die ze met hun Congolese collega's en studenten

[344] Roobrouck, 'Utopie of universiteit ... of beide?', 222–23.
[345] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW,* 12730: Luc Gillon, *Discours inaugural prononcé par Monseigneur L. Gillon*, 25 oktober 1960.
[346] Respondent 16.

onderhielden.[347] Zo vertelde een andere respondent: *"Eigenlijk zagen ze mij niet als de milde weldoener hé? Maar op voet van gelijkheid. En dat vond ik heel belangrijk."*[348] Deze instelling getuigt toch van een individueel bewustzijn van de potentiële koloniale geladenheid van de samenwerking tussen Leuven en Kinshasa. Ook Congolese respondenten ervoeren deze contacten op een gelijkaardige positieve manier.[349] Een kritische kanttekening hierbij is wel dat respondenten misschien niet altijd zouden toegeven dat de contacten soms minder vlot verliepen.

Hoewel het kolonialisme na 1971 veel minder in het discours aanwezig was, was er tegelijkertijd relatief weinig expliciete reflectie rond dekolonisering. Veel respondenten – en dit is niet onbegrijpelijk – focusten vooral op hun eigen interpersoonlijke contacten in Kinshasa zonder veel verdere theoretische reflectie hierrond. Academische debatten rond het koloniale verleden en dekolonisering kwamen immers pas rond de eeuwwisseling op gang. Aangezien de meeste respondenten verder een medische achtergrond hadden, kwamen zij hier verder amper mee in contact vanuit hun eigen discipline. Zo omschreef een respondent dekolonisering vooral als: *"la libération mentale",* die zich uitte in: *"le regard on a vers l'autre."*[350] Het vorige hoofdstuk bracht daarnaast een spanningsveld aan het licht tussen generaties-Lovanium en -UNIKIN enerzijds, en het Leuvense universiteitsbestuur anderzijds, in de benadering van de historische band tussen Leuven en Kinshasa in de jaren 2000. Hoewel beide groepen voornamelijk op de verderzetting van de interuniversitaire contacten focusten, hechtten vooral de individuele hoogleraren expliciet belang aan het historisch karakter van deze band. Toch was dit historisch bewust discours op het symposium in 2004 eerder nostalgisch en romantiserend, en niet zozeer kritisch voor de enorme Leuvense vertegenwoordiging en beperkte afrikanisering aan Lovanium tot 1971.

Ook buiten generaties-Lovanium en -UNIKIN was er interesse in het Congo-verleden van Leuven en ontwikkelde zich een bewustzijn rond dekolonisering. Met zijn onderzoek naar het Leuvense koloniale verleden gaf Mantels een belangrijke aanzet voor een verdere mentale dekolonisering. De herinneringen van betrokken actoren waren immers niet langer de enige bron van kennis over deze periode. Naar aanleiding van de publicatie van *Geleerd in de tropen* publiceerde de Campuskrant, het maandblad van de KU Leuven, in 2008 een interview met Mantels.[351] De blikvanger van het artikel was het volgende centraal geplaatste citaat: *"Bij de legendarische expedities van Stanley waren Leuvense*

[347] Respondenten 10, 13 en 16.
[348] Respondent 13.
[349] Respondenten 1, 3, 6 en 11.
[350] Respondent 4.
[351] Ludo Meyvis, "Boek over onbekend luik van universiteitsgeschiedenis. Leuven in Congo", *Campuskrant,* 16 januari 2008: 8.

oud-studenten betrokken!" Hoewel dit citaat vermoedelijk een journalistieke truc was om de lezer te intrigeren, verraadde het echter vooral een zekere trots voor het Leuvense aandeel in de begindagen van het Belgisch kolonialisme in Congo. Anderzijds getuigden enkele naamsveranderingen na 2010 wel van een groeiende dekoloniale bewustwording in Leuven. Zo werd de Interfacultaire Raad voor Ontwikkelingssamenwerking de Interfacultaire Raad voor Mondiale Ontwikkeling (IRMO) en de vzw Ontwikkelingshulp uiteindelijk de vzw Ontwikkelingssamenwerking.

6.2 Institutionele dekolonisering

Op institutioneel niveau is de dekolonisering van de universitaire contacten een veelzijdiger gegeven. Dit deel analyseert daarom achtereenvolgens de dekolonisering van de Leuvense erfenis in Kinshasa, de concrete interuniversitaire samenwerking en ten slotte de gedeelde band en herinnering hieraan die aan de basis van deze contacten lagen. Let wel, het institutioneel niveau werd steeds vormgegeven door individuele actoren en een strikt onderscheid tussen beide niveaus is dus niet altijd mogelijk. Er is verder ook een sterke onderlinge verbondenheid tussen de drie thema's die hieronder aan bod komen.

6.2.1 Dekolonisering van de Leuvense erfenis

In welke mate konden postkoloniaal Lovanium, UNAZA en UNIKIN zich ten eerste losmaken van de structurele Leuvense erfenis? Op institutioneel niveau onderging Lovanium sinds zijn oprichting immers tweemaal een dekolonisering: een eerste symbolische keer in 1960 met de Congolese onafhankelijkheid en vervolgens een tweede meer effectieve keer in 1971 door de nationalisering van de universiteiten van Kinshasa, Kisangani en Lubumbashi door Mobutu. Toen Congo in 1960 formeel onafhankelijk werd, werd ook Lovanium officieel een Congolese universiteit. Het eerste hoofdstuk toonde echter dat er tot aan de nationalisering nog sterke koloniale continuïteiten aanwezig waren aan de universiteit. Zo had Leuven zich institutioneel verankerd in het universiteitsbestuur in Kinshasa en verliep de kwantitatieve afrikanisering zeer langzaam (zie blz. 30-38). Dit kwam vooral omdat Congolese universiteiten in de vroege postkoloniale periode relatief geïsoleerd waren van hun omgeving.[352] Lovanium was bijvoorbeeld gespaard gebleven van de Congo-crisis in de eerste helft van de jaren 1960.[353] Andere bepalende factoren waren het feit dat de meerderheid van het personeel Belgen bleven, universiteiten vooral vanuit België gefinancierd werden en dat de campussen ook geografisch geïsoleerd waren. Ook deze kenmerken waren op postkoloniaal Lovanium van toepassing.

---

[352] Benoît Henriet, 'Decolonizing African History: Authenticité, Cosmopolitanism and Knowledge Production in Zaire, 1971-1975', *Journal of Eastern African Studies* 16, nr. 2 (2022): 340.
[353] Monaville, *Students of the World*, 96.

Het eerste hoofdstuk focuste vooral op de kwantitatieve afrikanisering van Lovanium. Het is echter minder duidelijk in welke mate er daarnaast ook een kwalitatieve afrikanisering in het onderzoek en onderwijs plaatsvond. Zo zouden er binnen de faculteiten geen richtlijnen zijn geweest om vakken inhoudelijk aan de Congolese context aan te passen.[354] Veel Belgische hoogleraren schipperden hierdoor tussen de verderzetting van de Belgische universitaire traditie aan Lovanium en het opnemen van Congolese accenten in hun vakken en onderzoek. De onderliggende structuren aan Lovanium bleven zo over het algemeen afspiegelingen van de Belgische universitaire structuren.[355] Tijdens de postkoloniale Lovanium-periode was de Leuvense intellectuele erfenis dus zeer groot. Ook Congolese academici speelden hier echter een rol in. Geïnternaliseerde koloniale idealen en denkbeelden zouden ervoor zorgen dat zij nog geruime tijd meer waarde hechtten aan het westerse moderniseringsideaal dan aan elementen uit prekoloniale culturen.[356]

Toch kwam er tijdens de jaren 1960 al interne kritiek op het uitblijven van een algemene structurele dekolonisering van Lovanium. De meest kritische stemmen hiervan waren in de menswetenschappen te vinden. Zo kwam Benoît Verhaegen samen met de Congolese studentenbewegingen al eerder ter sprake als sterke criticus van de toestand aan de universiteit. Maar ook de Leuvense antropoloog Jan Vansina en historicus Jean-Luc Vellut waren kritisch voor het uitblijven van een concrete Congolese onderzoekstraditie. Vansina had op verschillende momenten in de koloniale en postkoloniale periode aan Lovanium gewerkt.[357] Hij stond vooral bekend om zijn baanbrekend onderzoek naar prekoloniale Afrikaanse koninkrijken en het gebruik van mondelinge bronnen als historische methode.[358] Vellut gaf vervolgens sinds 1964 les aan Lovanium en keerde pas in 1976 terug naar de UCLouvain vanuit de UNAZA-campus in Lubumbashi.[359] Samen met Vansina lag Vellut aan de basis van het geschiedenisdepartement van Lovanium dat midden jaren 1960 was opgericht.[360] Hoewel het leerplan wel nog het Belgische voorbeeld volgde stond Afrikaanse geschiedenis centraal in het departement.[361] Toch waren er aan het einde van de jaren 1960 nog geen Congolese historici aan Lovanium.[362] Vansina en Vellut probeerden hier samen met de Pools-Canadese historicus Bogumił Jewsiewicki verandering in te brengen. Samen bereidden zij een doctoraatsprogramma voor Congolese studenten voor om de

---

354 Respondent 12.
355 Monaville, 'The Destruction of the University', 162.
356 Evelyn De Craene, 'Intellectuele dekolonisering in Kinshasa: een historische, empirische studie van de relatie tussen het academische leven en de politieke processen (1954-1981)' (Onuitgegeven masterproef, UGent, 2012), 60–62.
357 Vansina, *Living with Africa*, 69, 153–67.
358 Nancy Rose Hunt, 'Obituary Jan Vansina (1929-2017)', *American anthropologist* 124, nr. 3 (2022): 641–44.
359 "Vellut, Jean-Luc", Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen, geraadpleegd 27 juni 2024, https://www.kaowarsom.be/nl/vellut-jean-luc.
360 Vansina, *Living with Africa*, 158.
361 Vansina, *Living with Africa*, 121.
362 Vansina, *Living with Africa,* 162.

buitenlandse academici zo snel mogelijk te kunnen vervangen en zo de dekolonisering van zowel de Afrikaanse geschiedschrijving als de universiteit zelf te verzekeren.[363] Na de nationalisering bouwden Vellut en Jewsiewicki dit programma verder uit in Lubumbashi, waarna midden jaren 1970 een eerste volwaardige generatie Zaïrese historici het departement er van hen overnam.[364]

De nationalisering van het Congolees hoger onderwijs in 1971 betekende vervolgens de tweede dekolonisering van Kinshasa. Mobutu verbrak de directe verstrengeling tussen Leuven en Kinshasa door de universiteitscampus op te nemen in de eengemaakte nationale universiteit.[365] Het vorige hoofdstuk toonde dat de interuniversitaire contacten met Leuven hierdoor sterk verzwakten. De tweede dekolonisering van de universiteitscampus in Kinshasa in 1971 was dus een stuk effectiever dan die tijdens de nationale dekolonisering van 1960. De concrete aanleiding voor de nationalisering waren de aanhoudende studentenprotesten, maar Mobutu's onderliggende motivatie was vooral ook om zijn macht in het onderwijs te versterken in het kader van zijn authenticiteitspolitiek.[366] In dat opzicht was de nationalisering ook een reactie tegen de Leuvense structuren aan Lovanium. Tenminste, dat was toch de bedoeling. Na 1971 bleven echter een aantal westerse (neo)koloniale, spatiale, institutionele, sociale en mentale structuren behouden aan UNAZA en UNIKIN.[367] Mobutu's authenticiteitsidee – dat aanvankelijk op veel Congolese steun kon rekenen – bleek immers vooral een zelfversterkend discours, gericht op representatie en niet op een effectieve aanpak van reële problemen.[368] Voor de UNAZA-periode kwam dit in Kinshasa deels omdat de faculteiten Letteren en Sociale Wetenschappen, waar aan Lovanium de meeste kritische stemmen te vinden waren, naar Lubumbashi waren overgeplaatst. Daar had zich ondanks de precaire verhouding met het Mobuturegime wel een trend van kritische intellectuele dekolonisering verdergezet, onder andere door de verdere uitbouw van het geschiedenisdepartement.[369]

Hoe verhield het Leuvens bestuur zich tot de Congolese overheid en hoe ging het met deze gedwongen dekolonisering in 1971 om? Doorheen de onderzoeksperiode hielden Leuven en Mobutu er een ambigue verstandhouding op na. Sinds zijn machtsgreep in 1965 probeerde Mobutu op relatief goede voet met Lovanium te staan. Hij was zich immers bewust van de centrale rol van de universiteit in de verdere uitbouw van Congo. Zo erkende Mobutu het werk van verschillende Leuvense hoogleraren met

363 Vansina, *Living with Africa*, 161–63.
364 Vansina, *Living with Africa*, 166.
365 Monaville, *Students of the World*, 201–2.
366 Depaepe, '"Rien Ne va Plus..." The Collapse of the Colonial Educational Structures in Zaïre (1960-1995)', 42.
367 Depaepe, '"Rien Ne va Plus..."',48–49.
368 Valentin Yves Mudimbe, *The Idea of Africa*, African Systems of Thought (London: Currey, 1994), 144–50.
369 Henriet, 'Decolonizing African History', 344.

eretekens.[370] Begin jaren 1970 vielen ook Van Waeyenbergh en Gillon als voormalige rectoren van Leuven en Lovanium deze "eer" te beurt en traden ze toe tot de nationale orde van Congo.[371] Daarnaast organiseerde Mobutu in 1970 de tienjarige viering van de Congolese onafhankelijkheid op de universiteitscampus.[372] Een jaar later financierde hij vervolgens ook de bouw van een nieuw neuropsychiatrisch ziekenhuis op het plateau van Kimwenza.[373]

Ondanks de goede contacten doelde Mobutu niet op het behoud van de status quo in Lovanium, al leek het samenwerkingsakkoord van 1971, dat de Belgische technische assistentie in Kinshasa met nog eens vijf jaar verzekerde daar wel op te wijzen. Met zijn authenticiteitspolitiek wou Mobutu Congo immers van alle (neo)koloniale invloeden ontdoen. De aanstelling van Tshibangu Tshishiku als rector in 1967 was hier al een belangrijke stap in. Daarnaast zocht Mobutu in de beginjaren van zijn bestuur ook steun bij de Congolese studentenbewegingen die onder andere aan Lovanium pleitten voor een fundamentele dekolonisering.[374] Lovaniums universiteitsbestuur probeerde de inmenging van de studenten echter zo veel mogelijk af te houden. In 1968 kwam de vreedzame co-existentie met de Congolese studentenbewegingen tot een einde toen Mobutu de Amerikaanse vicepresident uitnodigde voor een Lumumba-herdenking. Hoewel het universiteitsbestuur van Lovanium doorheen de jaren studenten had geschorst na protesten op de campus, verbleekte dit tegenover het geweld waarmee Mobutu de studentenprotesten eind jaren 1960 beantwoordde.[375] Hoe de Leuvense actoren hier tegenover stonden is onduidelijk. Het is onwaarschijnlijk dat ze het overdadige geweld goedkeurden, maar vermoedelijk waren ze eerder terughoudend om Mobutu niet voor het hoofd te stoten en de Leuvense vertegenwoordiging niet in gevaar te brengen. Lovaniums universiteitsbestuur volgde de ontwikkelingen echter nauwgezet.

Na de nationalisering namen de contacten tussen Leuven en Kinshasa sterk af, zo ook tussen Mobutu en het Leuvense universiteitsbestuur. Het is niet duidelijk in welke mate Mobutu de nationalisering al had voorbereid. Als dat begin jaren 1970 al het geval was, waren de eretekens voor Leuvense hoogleraren in 1970 vermoedelijk een beleefde bedanking voor hun bewezen diensten. In ieder geval liet Mobutu na 1971 nog maar een kleine rol voor Belgische hoogleraren. Op het congres van N'sele,

---

[370] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW*, 12724: Brief Honoré van Waeyenbergh aan Mobutu Sese Seko, 15 december 1970.
[371] Luc Gillon, *Servir: en actes et en vérité.* (Gembloux: Duculot, 1995), 141, 231.
[372] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AHVW*, 12724: Brief Honoré van Waeyenbergh aan Mobutu Sese Seko, 15 december 1970.
[373] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 488: Pl. Tshianga, *Proces-verbal de la 106ème réunion du conseil d'administration,* 19 maart 1971.
[374] Monaville, 'The Destruction of the University', 163.
[375] Monaville, 'The Destruction of the University', 163; Monaville, *Students of the World*, 186–88.

dat de nationalisering voorbereidde, waren immers enkel Congolese hoogleraren aanwezig.[376] Toch zouden vier Belgen, waaronder Malengreau, deel uitmaken van de nieuwe bestuursraad van UNAZA.[377] Wat hun specifieke opdracht was en hoe zwaar hun stem hierin doorwoog, is echter niet duidelijk. Hoewel de universiteitsbesturen in Leuven en Kinshasa een relatief goede relatie met Mobutu hadden, moet de nationalisering bij de Belgische actoren toch voor een sterke vertrouwensbreuk gezorgd hebben. Na 1971 waren er nog amper institutionele contacten tussen Leuven en het Mobuturegime. Volgens een brief van Herman Vanden Berghe zou Mobutu Leuven in januari 1977 hebben bezocht tijdens een staatsbezoek aan België, maar verdere details zijn hierover niet terug te vinden.[378]

Meer toonaangevend voor de Leuvense perceptie van de band met Mobutu is het bezoek van rector Pieter de Somer aan Kinshasa in april 1979.[379] De reden voor dit bezoek was de slechte toestand van de Zaïrese universiteiten en hun studenten op dat moment.[380] In het vorige hoofdstuk kwam al aan bod dat de situatie in Kinshasa zowel op infrastructureel als academisch vlak gaandeweg verslechterde doorheen de jaren 1970 (zie blz. 45-46). Toch gaf De Somer tijdens zijn bezoek een medaille aan Mobutu voor zijn "verdiensten op universitair gebied."[381] Dit is op zijn minst merkwaardig gezien de precaire universitaire situatie in Kinshasa en Congo op dat moment, onder meer door de herhaalde willekeurige arrestaties van studenten en personeel door het regime.[382] Het is onduidelijk vanwaar deze plotse interesse acht jaar na de nationalisering van Lovanium vandaan kwam. In 1979 was het door de stelselmatige achteruitgang immers al duidelijk dat het UNAZA-project geen succes was, en De Somer was zich hier ook bewust van.[383] Daarbovenop impliceert de medaille voor Mobutu dat de rector zich, in tegenstelling tot generaties-Lovanium en -UNIKIN, voorzichtiger opstelde ten opzichte van de nationalisering. Het bezoek zelf paste binnen de internationaliseringspolitiek van de rector.[384] Meer dan zijn voorganger Albert Descamps zette De Somer in op ontwikkelingssamenwerking vanuit Leuven. De reden dat hij voor Zaïre koos was de historische band die Leuven met het land had. Over het algemeen focuste De Somer immers vooral op Aziatische landen en minder op Afrika.[385] Deze trend van internationalisering, en in zekere zin ook dekolonisering, zou zich in de daaropvolgende decennia

---

376 Mokonzi Bambanota, *Où va l'université au Congo-Kinshasa?*, 47; Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 172.
377 Roobrouck, 'Utopie of universiteit ... of beide?', 255.
378 Leuven, KADOC, *AHVB,* Brief Herman Vanden Berghe aan Piet Van Damme, 17 januari 1977.
379 Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 41.
380 Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Rectoraat,* 202.1*:* Brief Ronald van den Bogaert aan rector Pieter de Somer, 23 april 1980.
381 Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Rectoraat,* 202.1*:* Brief Ronald van den Bogaert aan Pieter de Somer, 30 mei 1980.
382 Monaville, *Students of the World*, 205.
383 Leuven, Universiteitsarchief, *Archief Rectoraat,* 202.1*:* Brief Pieter de Somer aan Ronald van den Bogaert, 30 mei 1980.
384 Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 41.
385 Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 41.

verderzetten, waarbij Leuven steeds meer naar andere landen en continenten keek voor een mogelijke samenwerking.[386]

In Leuven leverde zijn bezoek de rector kritiek op. Zo beschuldigde Ronald van den Bogaert De Somer ervan dat de universiteit niet genoeg initiatief ondernam ter ondersteuning van de Congolese studenten.[387] De rector maakte echter met harde toon duidelijk dat de universiteit al het mogelijke deed om: *"het lot van de studenten te verbeteren en om de universiteiten terug tot instellingen te maken die die naam verdienen."*[388] Hoewel het Leuvens universiteitsbestuur op het einde van de UNAZA-periode dus wel nog banden met Kinshasa onderhield en de situatie vanop een afstand volgde, leek Leuven in 1979 toch niet meer direct betrokken te zijn bij de gang van zaken in Kinshasa. Ook in 1981, toen verschillende faculteiten opnieuw ingericht werden na het uiteenvallen van de nationale universiteit, zou Leuven geen directe institutionele rol spelen.[389] Dat de Leuvense erfenis na 1971 niet meer actief, maar eerder passief aanwezig was in Kinshasa, toont dat er zich in deze periode een beperkte dekolonisering heeft voorgedaan.

6.2.2 Dekolonisering van de samenwerking

Net zoals tussen andere Europese en Afrikaanse universiteiten verliep de concrete samenwerking tussen Leuven en Kinshasa vooral volgens een *donor-recipient* model.[390] De contacten tussen Leuven en Kinshasa volgden immers het patroon van Leuvense professoren die in Kinshasa les gingen geven of onderzoek voerden en Congolese studenten die in Leuven kwamen studeren en/of doctoreren. Daarnaast ging er ook heel wat materiaal en geld van Leuven naar Kinshasa. Hoewel dit een zekere mate van afhankelijkheid tussen Kinshasa en Leuven impliceert, heeft deze masterproef de *agency* van Congolese actoren in de totstandkoming van de interuniversitaire samenwerking aangetoond. Zo gebeurden Leuvense gastbezoeken enkel op uitnodiging van Congolese professoren. Daarnaast werd de decaan van de faculteit Geneeskunde van UNIKIN in de tweede helft van de jaren 2000 bijvoorbeeld ook jaarlijks in Leuven uitgenodigd om de samenwerking tussen de faculteiten te evalueren.[391] Verder spraken ook verschillende Congolese hoogleraren op het symposium in 2004.

In de postkoloniale Lovanium-periode nam dit patroon existentiële proporties aan en waren er maar weinig verschillen met de zes voorgaande koloniale jaren. Leuven zorgde immers voor het merendeel

[386] Respondent 9.
[387] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Rectoraat,* 202.1*:* Brief Ronald van den Bogaert aan Pieter de Somer, 23 april 1980.
[388] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Rectoraat,* 202.1*:* Brief Pieter de Somer aan Ronald van den Bogaert, 23 mei 1980.
[389] Respondent 4.
[390] Woldegiorgis en Scherer, *Partnership in Higher Education*, 4: 204.
[391] Leuven, Universiteitsarchief, *Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking, Verslag,* 23 januari 2008.

van het personeel, zij het voltijds of als gastprofessor. De nationalisering veranderde deze dynamiek en dwong Leuvense actoren tot een andere benadering van de universitaire contacten. De Leuvense aanwezigheid was hierna nog minder evident dan dat die in de jaren 1960 was geweest en ook Congolese hoogleraren speelden een steeds centralere rol in de verderzetting van de contacten met Leuven. Hoewel leden van generaties-Lovanium en -UNIKIN als gastprofessoren naar Kinshasa bleven gaan, probeerden ze ook samen met hun Congolese collega's onderzoeksprojecten op te zetten via onder andere VLIR-UOS. Dit laatste deed het *donor-recipient*-aspect lichtjes afnemen. Toch waren de laatste twee decennia van de twintigste eeuw over het algemeen vooral gericht op de *neediness* van Afrikaanse universiteiten via ontwikkelingssamenwerking.[392] Het tweede hoofdstuk toonde dat dit ook voor Leuven en UNIKIN het geval was. Deze, in het geval van Leuven, zeer versplinterde benadering leidde niet tot een duurzame samenwerking en projecten duurden vaak maar enkele jaren.[393] Zo stelde een respondent dat de interuniversitaire samenwerking tussen Leuven en Kinshasa bij momenten meer een *"coopération de dépannage"* was dan een *"coopération de développement."*[394]

Na 1971 verloren de contacten tussen Leuven en Kinshasa hun koloniale ambiguïteit en kwam er een definitieve shift naar universitaire ontwikkelingssamenwerking. Toch werd onder leiding van de Leuvense antropoloog René Devisch de roep om een fundamentele dekolonisering van ook deze samenwerking steeds luider in de tweede helft van de jaren 1990. Devisch had zelf aan Lovanium gestudeerd en reisde vanaf 1986 jaarlijks voor enkele weken naar Kinshasa.[395] Aan de hand van zijn ervaringen aan UNIKIN stelde hij dat het universitaire ontwikkelingsproject van de jaren 1960 tot 1990 deel uitmaakte van een problematisch westers moderniseringsidee.[396] De Leuvense erfenis was dus ook zo nog structureel aanwezig in Kinshasa. Het (post)koloniale beschavingsproject veronderstelde een lineair groeimodel en ontwikkelingsproces dat zich vertaalde in de inplanting van het westers universitair model en de wetenschappelijke cultuur in Afrika.[397] Devisch stelde hierbij een dissonantie vast tussen de Congolese en westerse wetenschaps- en cultuurperceptie. Daarbij nuanceerde hij wel dat initiatieven voor ontwikkelingssamenwerking vaak goed bedoeld waren en benadrukte hiermee vooral het structurele karakter van dit probleem.[398] Als antwoord hierop pleitte Devisch voor een

---

[392] Christine Scherer, 'Relational Policies in Higher Education Partnership and Collaboration: Europe's Approach to Africa and the Special Case of Germany', in *Partnership in Higher Education: Trends Between African and European Institutions*, onder redactie van Emnet Tadesse Woldegiorgis en Christine Scherer, vol. 4, African Higher Education: Developments and Perspectives (Leiden Boston: Brill Sense, 2019), 77–79.
[393] Woldegiorgis en Scherer, *Partnership in Higher Education*, 4: 207.
[394] Respondent 6.
[395] René Devisch, 'De teleurgang van het universitaire project in Midden-Afrika', in *Wegen van hoop: universitaire perspectieven*, onder redactie van Bart Pattyn (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1995), 49–50.
[396] Devisch, 'De teleurgang van het universitaire project in Midden-Afrika', 51.
[397] Devisch, 'De teleurgang van het universitaire project in Midden-Afrika', 50–51.
[398] Devisch, 'De teleurgang van het universitaire project in Midden-Afrika', 61.

relatieve endogenisering van de universitaire ontwikkelingssamenwerking met Centraal-Afrika.[399] Dit betekende een herdefiniëring van wetenschap in een cultuureigen – en voor UNIKIN dus een Congolese – basis. In 1999 leidde dit tot een beleidsvoorbereidend onderzoek naar de mogelijkheden van endogenisatie voor ontwikkelingssamenwerking met Afrikaanse universiteiten in opdracht van ABOS.[400] Het rapport dat hieruit voortvloeide was echter eerder terughoudend over de effectieve slaagkansen van zo'n aanpak.[401]

6.2.3 Dekolonisering van de motieven

Doorheen de onderzochte periode bleef de historische band tussen Leuven en Kinshasa ten slotte de drijvende kracht achter de interuniversitaire samenwerking. De rechtstreekse betrokkenheid van Leuven in Lovaniums koloniale periode zorgde ook in de postkoloniale periode voor een sterke continuïteit. Maar ook daarna bleven de verschillende universiteitsbesturen en actoren zich beroepen op hun gezamenlijk verleden. Ook Leuven en Kinshasa waren hierin geen uitzondering. Zeker voor Afrikaanse universiteiten verliep de samenwerking met Europese universiteiten tot het einde van de jaren 1980 hoofdzakelijk via koloniale lijnen.[402] Leuven keek daarentegen steeds meer naar andere landen en continenten voor mogelijke partners. De casestudie van de medische contacten toonde echter dat ook UNIKIN niet enkel naar Leuven keek voor mogelijke samenwerkingen en dus een internationaliseringspolitiek nastreefde.

Hoe evolueerde de herinnering aan deze gedeelde band binnen het kader van dekolonisering? Het feit dat Leuven voor de oprichting van Lovanium al geruime tijd in Congo aanwezig was, zorgde er in de eerste plaats voor dat de betrokken actoren tijdens de Lovanium-periode al een historische verbondenheid met het land ervoeren. Het vorige deel toonde dat verschillende prominente figuren al sinds het einde van de jaren 1940 en begin van de jaren 1950 betrokken waren bij het universitair project in Kisantu dat later naar het plateau van Kimwenza zou verhuizen. Voor velen was postkoloniaal Lovanium in die zin vooral een verderzetting van hun Afrikaanse carrière, in plaats van een nieuw begin. Zo omschreef Van der Schueren Lovanium in 1971 als: *"een werkzaamheid van 20 jaar die ons veel zorg, inspanning en ook wel persoonlijke uitgaven heeft gekost."*[403]

[399] Devisch, 'De teleurgang van het universitaire project in Midden-Afrika', 65.
[400] Peter Crossman, *Endogenisatie en Afrikaanse universiteiten: initiatieven en problemen in het streven naar pluraliteit in de menswetenschappen.* (Brussel: Algemeen Bestuur van Ontwikkelingssamenwerking, 1999).
[401] Crossman, *Endogenisatie en Afrikaanse universiteiten,* 11.
[402] Woldegiorgis en Scherer, *Partnership in Higher Education*, 4:203.
[403] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *AGVDS,* 687: Brief Gerard van der Schueren aan Albert Descamps, 23 november 1971.

Door de nationalisering namen de interuniversitaire contacten sterk af, maar bleef de historische band – vooral op individueel niveau – van groot belang. Het waren immers voornamelijk de individuele hoogleraren uit generaties-Lovanium en -UNIKIN die de samenwerking verder uitbouwden. Voor het symposium in 2004 hadden ze het belang van deze band nog eens expliciet benadrukt (zie blz. 64). Het feit dat een duurzaam institutioneel initiatief uitbleef betekende echter niet dat het Leuvens universiteitsbestuur zich niet bewust was van de historische banden met Kinshasa. Het samenwerkingsakkoord van 1988 vermeldde immers als motivatie de *"historische en geprivilegieerde banden tussen zowel de K.U.Leuven als de U.C.L. met de Universiteit te Kinshasa (vroeger Universiteit Lovanium, thans UNIKIN)."*[404] Beide universiteiten hielden hierbij echter sterk vast aan de expliciete Leuvense rol in de oprichting van UNIKIN. Leuven en Louvain-la-Neuve zouden bij het akkoord bijvoorbeeld ook een prijs "Mgr. Van Waeyenbergh" inrichten om Congolese hoogleraren met bijzondere verdiensten in het onderwijs te belonen. Niet de opzet maar wel de naamgeving van de prijs is binnen het kader van dekolonisering interessant. Met Van Waeyenbergh verwees de prijs immers expliciet naar de Leuvense ontstaanscontext van UNIKIN. Aangezien de prijs voor Congolese hoogleraren bedoeld was, was een Congolees figuur een meer neutrale keuze geweest, bijvoorbeeld de eerste Congolese hoogleraar van Lovanium. Vermoedelijk werd de prijs nooit ingevoerd aangezien er niets over latere prijsuitreikingen terug te vinden is.

Hoewel het bestuur in Leuven zich dus wel bewust was van de historische band met Kinshasa, leek het er na 1971 toch relatief weinig belang aan te hechten. Met uitzondering van de korte reis van De Somer in 1979, had het Leuvens universiteitsbestuur immers geen duurzame banden met Kinshasa onderhouden. Het rapport over de Leuvense ontwikkelingssamenwerking uit 1988 toonde dan ook dat Congo geen prioriteit meer was voor de universiteit. Op dat moment liepen maar drie van de zeventien ontwikkelingsprojecten van Leuven in Congo, terwijl het merendeel op Azië was gericht.[405] Deze internationalisering, en in zekere zin ook relationele dekolonisering, was ingezet vanaf de jaren 1970 onder De Somer.[406] Leuven volgde hiermee de algemene Belgische trend: sinds de jaren 1970 was ook Congo's aandeel in de Belgische ontwikkelingssamenwerking systematisch gedaald en dit besloeg in 1988 minder dan een derde van het totale budget.[407]

---

[404] Leuven, *Archief International Office KU Leuven: Overeenkomst K.U. Leuven – U.C.L. – Université de Kinshasa, Zaïre,* 25 februari 1988.
[405] Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven, *Archief Rectoraat,* 202.1: *De K.U.Leuven en ontwikkelingssamenwerking,* 1987-1988.
[406] Tollebeek en Nys, *De stad op de berg*, 41.
[407] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 252.

In de historiografie komt naast de historische banden ook de Koude Oorlog naar voren als een bepalende factor voor interuniversitaire contacten. Het conflict had immers een grote impact op het Afrikaanse dekoloniseringsproces, en dus ook op de postkoloniale ontwikkeling van Afrikaanse universiteiten.[408] Deze laatsten werden een arena waarin zowel de Verenigde Staten als de Sovjet-Unie sterk investeerden om hun invloed te verzekeren. Eind jaren 1950 begon de USSR een cultuuroffensief in het Afrikaans hoger onderwijs om er een socialistische intelligentsia op te leiden.[409] Dit deed ze vooral door op grote schaal studiebeurzen te verlenen aan Afrikaanse studenten om in de Sovjet-Unie te studeren (aan de Lumumba-universiteit in Moskou nota bene).[410] Deze Sovjet-cultuurpolitiek bleef niet onbeantwoord en bijgevolg zetten ook de Verenigde Staten en zijn westerse bondgenoten hierdoor meer in op ontwikkelingssamenwerking en studiebeurzen voor Afrikaanse studenten. Binnen de context van de Koude Oorlog ontstonden er dus verschillende nieuwe samenwerkingsverbanden tussen landen uit beide machtsblokken en Afrikaanse universiteiten.[411]

In welke mate gaf de Koude Oorlog-context de contacten tussen Leuven en Kinshasa vorm, en welke impact had dit op de relationele dekolonisering? Sinds Mobutu's staatsgreep in 1965 was Congo een bondgenoot van het Westen.[412] Bijgevolg probeerde het Mobuturegime de Sovjetinvloed in het land tot een minimum te beperken, zo ook in het universitair onderwijs.[413] Toch mag dit niet enkel als een *top-down* beleid worden benaderd. Aan de UNAZA-campus in Lubumbashi was het academisch korps bijvoorbeeld zeer kosmopolitisch.[414] Onder de buitenlandse personeelsleden bevonden zich zowel academici uit het Westen als uit het Oostblok. Voor Kinshasa bestaat er geen gelijkaardig onderzoek, maar volgens Vansina en een respondent werkten ook hoogleraren uit Oost-Europese landen zoals Roemenië (zie blz. 43), Polen en Tsjechoslowakije aan Lovanium.[415] Vanaf de jaren 1980 zouden aan UNIKIN dan weer hoofdzakelijk Congolezen gewerkt hebben.[416] Ook Leuven navigeerde vervolgens actief binnen de Koude Oorlog-context. De universiteit onderhield bijvoorbeeld vanaf de jaren 1960 banden met de Poolse Katholieke Universiteit van Lublin.[417] Hierbij speelde aanvankelijk vooral de

---

408 Kenneth Kalu, 'Africa and the Cold War', in *The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History* (New York: Palgrave Macmillan US, 2018), 662; Damiano Matasci, Miguel Bandeira Jerónimo, en Hugo Gonçalves Dores, *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa: Policies, Paradigms, and Entanglements, 1890s–1980s*, 2020., Global Histories of Education (Cham: Springer International Publishing, 2020), 17–18.
409 Constantin Katsakioris, 'Creating a Socialist Intelligentsia: Soviet Educational Aid and Its Impact on Africa (1960-1991)', *Cahiers d'études Africaines* 57, nr. 226 (2) (2017): 260, 264–65.
410 Katsakioris, 'Creating a Socialist Intelligentsia', 259.
411 Burton, 'Engineering Socialism'; Piepiorka, 'Exploring "Socialist Solidarity" in Higher Education'.
412 Kalu, 'Africa and the Cold War', 672–73.
413 Katsakioris, 'Creating a Socialist Intelligentsia', 274.
414 Henriet, 'Decolonizing African History', 339.
415 Vansina, *Living with Africa*, 156.
416 Ngub'usim Mpey-Nka, *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo*, 245.
417 Oscar Cornelissen, 'Een blik langs het IJzeren Gordijn: contacten tussen de Katholieke Universiteit Leuven en de Katholieke Universiteit Lublin tijdens de Koude Oorlog' (Onuitgegeven masterproef, KU Leuven, 2023).

gedeelde katholieke band een rol, en in mindere mate wetenschappelijk onderzoek binnen de Koude Oorlog-context.[418] Na de splitsing van Leuven in 1968 was eerder het omgekeerde het geval.[419]

Toch speelde de Koude Oorlog in het geval van Leuven en Kinshasa een minder prominente rol in de verderzetting van de interuniversitaire band. Het waren vooral de historische continuïteit en de gedeelde katholieke identiteit ten tijde van Lovanium die de samenwerking tussen Leuven Kinshasa verzekerden. De sterke *bottom-up agency* van generaties-Lovanium en -UNIKIN en het uitblijven van structurele institutionele steun toonden immers dat vooral individuele hoogleraren, meer dan ideologische of staatsgestuurde programma's, de interuniversitaire samenwerking stuurden. Dit betekent niet dat de Koude Oorlog geen enkele rol speelde in de uitbouw van de postkoloniale band. Naast economische belangen was het conflict namelijk een belangrijke motivatie voor de Belgische en internationale steun aan Congo.[420] Indirect ondersteunde de Koude Oorlog de Leuvense hoogleraren die via ontwikkelingssamenwerking naar Kinshasa trokken en de Congolese studenten die met een beurs de omgekeerde beweging maakten dus. Zo vond Gillon in 1960 financiële steun bij de Amerikaanse Rockefeller en Ford Foundations.[421] Voor Gillon was dit echter vooral een poging om de verderzetting van Lovanium te garanderen, en kwam dit niet direct vanuit een bepaalde ideologische motivatie. Hoe dan ook, na de val van de Berlijnse Muur was het referentiekader van de Koude Oorlog niet meer relevant en verstrengde de Belgische houding ten aanzien van Mobutu aanzienlijk.[422] Hierna bekleedde Congo binnen de Belgische ontwikkelingssamenwerking zo ook geen dominante positie meer.

6.3 Besluit

Dit laatste hoofdstuk analyseerde de volledige onderzochte periode van 1960 tot 2010 vanuit een expliciet dekoloniseringsperspectief. Het ging na in welke mate Leuven erin is geslaagd om de koloniale ontstaanscontext van zijn samenwerking met Kinshasa van zich af te schudden en de postkoloniale contacten met Lovanium, UNAZA en UNIKIN te dekoloniseren. De eerder ambivalente dekolonisering die hierbij zowel op individueel als institutioneel niveau naar voren kwam, toont dat Leuven hier maar gedeeltelijk in is geslaagd. In tegenstelling tot de Lovanium-periode, waar een algemene Afrikaanse heroriëntatie uitbleef, was de nationalisering vaak wel een keerpunt in dit proces.

[418] Cornelissen, 'Een blik lang het IJzeren Gordijn', 32–33.
[419] Cornelissen, 'Een blik lang het IJzeren Gordijn', 43.
[420] Develtere, *De Belgische ontwikkelingssamenwerking*, 117–18.
[421] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 272.
[422] Vanthemsche, *Belgium and the Congo*, 206.

Op individueel niveau was de mentale dekolonisering van de betrokken actoren aan postkoloniaal Lovanium beperkt. Hoewel er over het algemeen geen expliciete koloniale intenties (meer) waren, had het Belgisch kolonialisme toch een diepgaande erfenis nagelaten. Dit uitte zich niet alleen in het uitblijven van een algemene Afrikaanse heroriëntatie en dekolonisering van Lovanium, maar het kwam ook terug in het discours van enkele actoren zoals dat van Van Waeyenbergh. De nationalisering versnelde het mentale dekoloniseringsproces van de betrokken actoren vervolgens aanzienlijk. Na 1971 verdwenen de meeste koloniale elementen namelijk uit hun discours. Dit kwam vooral door de plotse en sterke breuk met Leuven en de afstand met de koloniale periode die steeds groter werd. Anderzijds bleef expliciete kritiek op de koloniale oorsprong en tendensen van de interuniversitaire contacten grotendeels uit. In de jaren 2000 werden nochtans de eerste studies over het koloniaal verleden van Leuven gepubliceerd, waardoor eerstehands getuigenissen niet langer de enige bron van kennis over de periode waren.

Op institutioneel niveau bleef de Leuvense erfenis zowel voor als na de nationalisering aanwezig in Kinshasa en de interuniversitaire contacten. In de postkoloniale Lovanium-periode bleven de onderliggende structuren afspiegelingen van de Leuvense universitaire structuren, wat toen al tot sterke interne kritiek leidde. Hoewel de nationalisering vervolgens juist tegen deze westerse en Leuvense erfenis was gericht, zorgde Mobutu's authenticiteitspolitiek voor relatief weinig verandering in universitair Kinshasa. Daarnaast verliep de concrete samenwerking doorheen de postkoloniale periode volgens het *donor-recipient* model. Het Leuvens personeel trok vooral naar Kinshasa om er les te geven of onderzoek te voeren, terwijl Congolese studenten voor hun studies of een doctoraat dan weer de omgekeerde beweging naar Leuven maakten. Waar dit patroon in de Lovanium-periode existentiële proporties aannam, zorgde de nationalisering dat deze samenwerking zijn koloniale ambiguïteit verloor. De historische band bleef ten slotte de drijvende kracht achter de universitaire samenwerking, maar ook hier speelde de koloniale periode een rol. Een aantal Leuvense actoren waren immers voor 1960 al actief in Congo en ervoeren een zekere continuïteit met de koloniale periode. Na de nationalisering bleef de historische band met Kinshasa van groot belang en grepen zowel individuele als institutionele actoren ernaar terug, al lag de nadruk vaak op de Leuvense ontstaanscontext van universitair Kinshasa. En hoewel de Koude Oorlog wel een rol speelde in de Belgische ontwikkelingssamenwerking, deed het conflict dat minder expliciet in het geval van Leuven en Kinshasa.

7 Besluit

In 2024 vieren de universiteiten van Leuven en Kinshasa het zeventigjarig jubileum van hun samenwerking. Tot op vandaag focust onderzoek naar de banden tussen Leuven en Congo zich echter vooral op de koloniale ontstaansgeschiedenis hiervan. Hoewel de samenwerking tussen beide universiteiten inderdaad in de koloniale periode ontstond, vond het merendeel van de interuniversitaire contacten vooral na de Congolese onafhankelijkheid plaats. Cultuurhistoricus Ruben Mantels deed zo al een eerste aanzet voor een postkoloniale geschiedenis van deze samenwerking. Hij gebruikte hiervoor het concept van ‘de avonturenacademie’ om postkoloniaal Lovanium vanuit een Leuvens perspectief te beschrijven. Volgens Mantels zijn de interuniversitaire contacten tussen Leuven en Kinshasa na de Congolese onafhankelijkheid systematisch afgenomen en vervolgens zo goed als stilgevallen toen Mobutu Lovanium in 1971 nationaliseerde.[423] Aan de hand van een analyse van deze interuniversitaire contacten over een periode van vijftig jaar Congolese onafhankelijkheid toont deze masterproef dat deze opvatting toch enige nuance verdient.

In de Lovanium-periode van 1960 tot 1971 waren een aantal duidelijke continuïteiten met de koloniale periode zichtbaar. Hoewel Lovanium in 1960 officieel een Congolese universiteit werd, bracht de Congolese onafhankelijkheid geen significante kentering teweeg in de interuniversitaire samenwerking. Leuven en Kinshasa onderhielden namelijk tot 1971 intense contacten. Meer nog, in plaats van dat de Leuvense aanwezigheid in postkoloniaal Kinshasa afnam, zoals Mantels stelde, intensiveerde deze band verder na 1960.[424] Dit gebeurde enerzijds via de jonge Belgische ontwikkelingssamenwerking, die de toestroom van Belgisch en vooral Leuvens personeel verzekerde; maar anderzijds namen ook Lovanium en vooral Leuven zelf het heft in eigen handen met de Fondation Université Lovanium en de verderzetting van Lovaniums secretariaat in Leuven. Deze interuniversitaire contacten waren trouwens geen eenrichtingsverkeer. Tot de universitaire splitsing in 1968 trokken ook veel Congolese studenten naar Leuven. Nadien zouden zij vooral aan Franstalige universiteiten studeren, maar verder had deze splitsing relatief weinig impact op de band met Lovanium. De breuk tussen Leuven en Louvain-la-Neuve zorgde er echter wel voor dat beide universiteiten hun eigen samenwerking met Kinshasa zouden uitbouwen. De contacten tussen de UCLouvain en Lovanium na 1968, UNAZA en UNIKIN en de interactie met Leuven hieromtrent moeten nog verder onderzocht worden.

[423] Mantels, *Geleerd in de tropen*, 281, 283.
[424] Mantels, *Geleerd in de tropen,* 275, 281.

Ook de institutionele verstrengeling met en beperkte afrikanisering van Lovanium getuigden van koloniale continuïteiten. Hoewel het bestuur van Lovanium voornamelijk Congolees was, heeft Leuven zich doorheen de jaren 1960 in de verschillende bestuursraden in Kinshasa verankerd en behield de universiteit zelf nog enkele eindverantwoordelijkheden in België. Verder was de afrikanisering onder Lovaniums personeel eerder ambivalent. Waar het administratief en technisch personeel vooral uit Congolezen bestond, waren de meeste academici op de campus nog buitenlanders (en vooral Belgen). Lovaniums studentenpubliek was daarentegen wel voornamelijk Congolees. Zoals Pedro Monaville heeft beschreven, waren het dan ook de Congolese studenten die zich het sterkst tegen de sluimerende dekolonisering van Lovanium hebben verzet. Dit uitte zich in studentenprotesten die in intensiteit toenamen, maar waar het universiteitsbestuur weinig oren naar had. Tegen het einde van de jaren 1960 keerden deze protesten zich ook steeds meer tegen het Mobuturegime, met een aantal gewelddadige confrontaties tot gevolg. De herdenkingsplechtigheid die de studenten op 4 juni 1971 organiseerden ter nagedachtenis van het bloedbad dat twee jaar eerder uit zo'n confrontatie volgde, leidde twee maanden later tot de nationalisering van Lovanium en het Congolees hoger onderwijs door Mobutu.

In tegenstelling tot de Congolese onafhankelijkheid zorgde de nationalisering van Lovanium vervolgens wél voor significante verandering in de samenwerking tussen Leuven en Kinshasa. De interuniversitaire contacten vielen niet stil na 1971, maar er trad in de daaropvolgende decennia wel een beduidende schaalverkleining op. De sterke breuk met de Lovanium-periode en de geleidelijke academische en infrastructurele aftakeling in Kinshasa maakte de samenwerking immers een steeds grotere uitdaging. Na de nationalisering vertrokken interuniversitaire initiatieven dan ook vooral vanuit de individuele hoogleraren uit generaties-Lovanium en -UNIKIN. Dit waren professoren die van Lovanium waren teruggekeerd of later met universitair Kinshasa in contact waren gekomen. Zij gaven er gastlessen, zetten samen met hun Congolese collega's onderzoeksprojecten op en zorgden voor een instroom van Congolese doctoraatsstudenten in Leuven. Het waren hierbij vooral de faculteiten Geneeskunde en Farmacie die een relatief duurzame samenwerking konden uitbouwen. Ook de faculteit Theologie bleef contacten onderhouden met haar Congolese tegenhanger. Maar omdat deze masterproef vooral op de UNAZA-campus in Kinshasa en UNIKIN focust en de faculteit Theologie hiervan in 1975 uitgesloten werd, bleef een grondige analyse van deze samenwerking uit. Hoewel zijn ontwikkelingssamenwerking achterop hinkte, behield Leuven zijn positie als de belangrijkste Vlaamse partner van UNIKIN. Deze masterproef toonde hiermee aan dat niet alleen studentenmobiliteit, maar ook universiteitspersoneel een cruciale rol speelde in Belgische interuniversitaire contacten. Omdat

het Leuvense universiteitsbestuur na de nationalisering vervolgens relatief weinig initiatief ondernam, bleef een institutionele en duurzame samenwerking met Kinshasa uit.

Aansluitend ontstond er volgens Mantels een herinneringsproces door de plotse breuk met Kinshasa en de grootschalige terugkeer van Belgische hoogleraren.[425] En inderdaad, actoren uit generatie-Lovanium en later ook generatie-UNIKIN bouwden in de daaropvolgende decennia een beperkte subcultuur uit in navolging van hun tijd in Kinshasa. De grote verschillen in het campusleven met Kinshasa zorgden er echter samen met hun nieuwe verantwoordelijkheden voor dat deze groep professoren snel versplinterde, waardoor in Leuven een bredere Congo-beweging uitbleef. Verder was net als bij de verdere stimulering van de samenwerking ook hier het spanningsveld tussen beide generaties en het Leuvens universiteitsbestuur zichtbaar. De symposia van 2004 en 2010 toonden dat hoewel beide groepen zich vooral op verdere samenwerking richtten, de individuele professoren meer belang hechtten aan de historische banden met Kinshasa dan het universiteitsbestuur, dat een meer toekomstgerichte visie had.

In de periode van 1960 tot 2010 vond er ten slotte zowel op individueel als institutioneel niveau een eerder ambivalente dekolonisering plaats. Dit ondanks het feit dat universitair Kinshasa tweemaal een dekolonisering doormaakte: een eerste eerder symbolische keer in 1960 toen Lovanium officieel een Congolese universiteit werd, en een volgende meer effectieve keer met de nationalisering in 1971. De analyse vertrok hiervoor vanuit de concepten kolonialiteit en dekolonialiteit van het onderzoekscollectief Moderniteit/Kolonialiteit om de postkoloniale impact van en omgang met de koloniale periode te onderzoeken. Leuven is er zo maar gedeeltelijk in geslaagd om de koloniale ontstaanscontext van zijn samenwerking met Kinshasa van zich af te schudden en de postkoloniale contacten met Lovanium, UNAZA en UNIKIN te dekoloniseren. In de Lovanium-periode toonde het feit dat een algemene Afrikaanse heroriëntatie aan Lovanium uitbleef, dat de meeste betrokken actoren nog gevangen zaten in een westers denkkader dat de erfenis van het kolonialisme nog niet van zich had afgeschud. De nationalisering bracht daarentegen een relatieve kentering teweeg in het dekoloniseringsproces.

De nationalisering was zo een duidelijk keerpunt in de mentale dekolonisering van de betrokken actoren. In de Lovanium-periode waren er geen expliciete koloniale intenties, maar had het Belgisch kolonialisme toch een diepgaande erfenis nagelaten. De sterke breuk met Leuven en de groeiende afstand met de koloniale periode zorgden ervoor dat na 1971 de meeste koloniale elementen uit hun

[425] Mantels, *Geleerd in de tropen,* 281, 283.

discours waren verdwenen. Anderzijds bleef expliciete reflectie over en kritiek op de koloniale oorsprong en tendensen van de interuniversitaire contacten grotendeels uit. Op institutioneel niveau bleef de Leuvense erfenis zowel voor als na de nationalisering sterk aanwezig in Kinshasa en de interuniversitaire contacten. Aan postkoloniaal Lovanium waren de onderliggende structuren afspiegelingen van de Belgische universitaire structuren, wat in de jaren 1960 al tot interne kritiek leidde. Hoewel de nationalisering tegen deze Leuvense erfenis was gericht, bracht dit relatief weinig verandering in universitair Kinshasa. Op het vlak van relationele dekolonisering volgde de contacten doorheen de hele onderzochte periode vervolgens het *donor-recipient* model. Waar dit patroon in de jaren 1960 existentiële proporties aannam, verloor het door de nationalisering zijn koloniale ambiguïteit. De historische band bleef hierbij ten slotte de drijvende kracht, al speelde ook hier de koloniale periode een rol. Veel Leuvense actoren aan Lovanium waren immers voor 1960 al actief in Congo en ervoeren hierdoor een continuïteit met de koloniale periode. Na de nationalisering bleef deze band en vooral de Leuvense ontstaanscontext ervan van groot belang.

Kortom, een ongenuanceerde en allesomvattende benadering van 'de avonturenacademie' – als we het concept al zouden moeten gebruiken – doet de universitaire samenwerking tussen Leuven en Kinshasa tekort om de hele postkoloniale periode te beschrijven. De grote schaal waarop de interuniversitaire contacten in de jaren 1960 plaatsvonden en de koloniale continuïteiten die hierbij aan het licht kwamen, toonden immers dat het concept meer van toepassing was op de individuele ervaring van de betrokken actoren en minder op de toenmalige institutionele situatie. Bovendien viel de samenwerking niet stil na 1971, maar werd deze wel een stuk uitdagender. Daarom is 'de avonturenacademie' meer van toepassing op de UNAZA- en UNIKIN-periode, zowel op individueel als institutioneel niveau.

De contacten tussen Leuven en Kinshasa vonden ten slotte niet in het luchtledige plaats. Een breder Belgisch-Congolees of zelfs internationaal perspectief kon in deze masterproef echter niet volledig tot zijn recht komen. Zo waren bijvoorbeeld de rectoren van de universiteit van Lubumbashi tot 1970 nog uitsluitend Belgen.[426] Met uitzondering van Gent en Leuven zijn de universitaire banden tussen België en Congo nog te weinig onderzocht. Verder onderzoek is daarom nodig om de bredere (post)koloniale banden tussen Belgische en Congolese universiteiten zowel onderling als internationaal bloot te leggen. Hoe dan ook, als er één iets is wat deze masterproef heeft proberen aantonen, dan is het dan

[426] "Les Recteurs honoraires", Université de Lubumbashi, geraadpleegd op 21 juli 2024, https://www.unilu.ac.cd/les-recteurs-honoraires/.

de samenwerking tussen de universiteiten van Leuven en Kinshasa altijd bezield was en dat Lovanium nooit echt is vergeten.

8 Bibliografie

8.1 Bronnen

8.1.1 Archivalische bronnen

Leuven, International Office KU Leuven, *Archief International Office KU Leuven*. VLIR-UOS, *Projectaanvragen,* 2001-2010.

Leuven, KADOC, *Archief Herman Vanden Berghe (AHVB)*. BE/942855/2197. Nr. 8.

Leuven, Universiteitsarchief KU Leuven,

Archief Gerard van der Schueren (AGVDS). BE/212934/PU/SCHUEREN.

Nrs. 464, 484, 488, 511, 600, 602, 614, 676, 687-688.

Archief Rectoraat. Nrs. 202.1-202.2.

Archief rector magnificus Honoré van Waeyenbergh (AHVW). BE/212934/UC/RVW.

Nrs. 12373, 12380, 12511, 12694, 12723-12724.

Archief Roger Borghgraef. KU/URBORGHGR. Nr. 5.5.4.

Archief vzw Ontwikkelingssamenwerking Artsen en Apothekers Alumni Leuven.

Verslagen Raad van Bestuur en Dagelijks Bestuur.

8.1.2 Gedrukte bronnen en periodieken

"Alumnus Mgr. Plevoets eredoctor van UNIKIN". *Campuskrant,* 25 maart 2009: 6.

"Congolese 'meesters van de magie' in museum M". *Campuskrant,* 1 oktober 2010: 17.

Corps académique et scientifique. Kinshasa: Cabinet du vice-recteur, 1970-1971. Persoonlijk archief van Eric Tollens.

"Eredoctoraat voor prof. Dequeker". *Campuskrant,* 18 november 2009: 17.

René Krémer. *La Faculté de Médecine à Lovanium: témoignages (numéro spécial).* Louvain-la-Neuve: Ama Contacts, juni 2007. jrg. 50, Universiteitsarchief KU Leuven.

Ludo Meyvis. "Boek over onbekend luik van universiteitsgeschiedenis. Leuven in Congo". *Campuskrant*, 16 januari 2008: 8.

Symposium: Stoute dromen, harde realiteit, samen sterk. Leuven: Emeritiforum K.U.Leuven (Werkgroep Ontwikkelingssamenwerking) en Ontwikkelingshulp Geneesheren en Apothekers Alumni Leuven, 2004. Universiteitsarchief KU Leuven.

Tim Vuylsteke. "De vijftigste verjaardag oprichting Lovanium in Congo: de veteranen van de avonturenacademie". *Campuskrant*, 22 januari 2004: 16.

8.1.3 Mondelinge bronnen

Anoniem 1. Correspondentie via mail, december 2023.

Anoniem 2. Persoonlijk interview, oktober 2023.

Anoniem 3. Persoonlijk interview, oktober 2023.

Anoniem 4. Persoonlijk interview, september 2023.

De Boeck, Filip. Persoonlijk interview, 15 april 2024.

Dekoninck, Martine. Persoonlijk interview, 15 november 2023.

Herbots, Jacques. Persoonlijk interview, 29 september 2023.

Kiangu, Sindani. Persoonlijk interview, 11 juni 2024.

Lukusa-Tshilobo, Prosper. Persoonlijk interview, 20 december 2023.

Mattelaer, Dirk. Persoonlijk interview, 25 oktober 2023.

Mimbu-Kilol, Hippolyte. Telefonisch interview, 17 oktober 2023.

Mubagwa, Kanigula. Telefonisch interview, 6 november 2023.

Muyembe-Tamfum, Jean-Jacques. Telefonisch interview, 21 november 2023.

Rademakers, Laurens. Persoonlijk interview, 13 oktober 2023.

Tollens, Eric. Persoonlijk interview, 25 augustus 2023.

Vandersloten, Jos. Persoonlijk interview, 10 oktober 2023.

Van Geet, Chris. Persoonlijk interview, 31 oktober 2023.

Vervenne, Marc. Persoonlijk interview, 25 oktober 2023.

8.2 Werken

Aina, Tade Akin. 'Beyond Reforms: The Politics of Higher Education Transformation in Africa'. *African Studies Review* 53, nr. 1 (2010): 21–40.

Bhambra, Gurminder K. 'Postcolonial and Decolonial Dialogues'. *Postcolonial Studies* 17, nr. 2 (2014): 115–21.

Bossers, Joke, Lode Schuerman, en Ludo Lavreys. 'In memoriam dr. Victorine Seynhaeve'. *A. Vesalius* 33, nr. 4 (2021): 39–40.

Burton, Eric. 'Engineering Socialism: The Faculty of Engineering at the Univeristy of Dar Es Salaam (Tanzania) in the 1970s and 1980s'. In *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa: Policies, Paradigms, and Entanglements, 1890s–1980s*, door Damiano Matasci, Miguel Bandeira Jerónimo, en Hugo Gonçalves Dores, 205–33. Global Histories of Education. Cham: Springer Nature, 2020.

Caestecker, Frank, en Andrea Rea. *Migreren voor een diploma: studenten van buiten de Europese Unie in het Belgisch hoger onderwijs.* Minderheden in de samenleving 20. Leuven: Acco, 2009.

Cornelissen, Oscar. 'Een blik langs het IJzeren Gordijn: contacten tussen de Katholieke Universiteit Leuven en de Katholieke Universiteit Lublin tijdens de Koude Oorlog'. Onuitgegeven masterproef, KU Leuven, 2023.

Craggs, Ruth. 'Development in a Global-Historical Context'. In *The Companion to Development Studies*, onder redactie van Vandana Desai en Robert B. Potter, 5–10. London: Routledge, 2014.

Crossman, Peter. *Endogenisatie en Afrikaanse universiteiten: initiatieven en problemen in het streven naar pluraliteit in de menswetenschappen.* Brussel: Algemeen Bestuur van Ontwikkelingssamenwerking, 1999.

De Boeck, Eline. 'De Congolese student in de Leuvense aula (1960-1990): een statistisch, juridisch en socio-cultureel onderzoek.' Onuitgegeven masterproef, K.U.Leuven. Faculteit Letteren, 2009.

De Boeck, Filip, en Sjaak Van der Geest. 'Obituary: René Devisch (1944-2020)'. *Medicine Anthropology Theory* 8, nr. 1 (2021).

De Craene, Evelyn. 'Intellectuele dekolonisering in Kinshasa: een historische, empirische studie van de relatie tussen het academische leven en de politieke processen (1954-1981)'. Onuitgegeven masterproef, UGent, 2012.

De Schutter, Sam. 'De "Anciens de Belgique" in de Democratische Republiek Congo. Een historisch onderzoek naar de impact van Belgische studies in de Congolese samenleving'. Onuitgegeven masterproef, UGent, 2011.

Depaepe, Marc. '"Rien Ne va Plus..." The Collapse of the Colonial Educational Structures in Zaïre (1960-1995)'. *Education and Society (Melbourne)* 16, nr. 1 (1998): 37–53.

———. 'Writing Histories of Congolese Colonial and Post-Colonial Education. A Historiographical View from Belgium'. In *Connecting Histories of Education: Transnational and Cross-Cultural Exchanges in (Post-)Colonial Education*, door Barnita Bagchi, Eckhardt Fuchs, en Kate Rousmaniere, 41–60. New York: Berghahn Books, 2014.

Develtere, Patrick. *De Belgische ontwikkelingssamenwerking*. Leuven: Davidsfonds, 2005.

Devisch, René. 'De teleurgang van het universitaire project in Midden-Afrika'. In *Wegen van hoop: universitaire perspectieven*, onder redactie van Bart Pattyn, 47–69. Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1995.

Duke Bryant, Kelly. 'Colonial Education'. In *The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History*, onder redactie van Martin S. Shanguhyia en Toyin Falola, 281–302. New York: Palgrave Macmillan US, 2018.

Eerdekens, Adriaan. ‘Ganda-Congo 1956-1970. De Gentse universiteit en het wetenschappelijk avontuur in de kolonie’. Onuitgegeven masterproef, UGent, 2010.

Gabudisa, Busugutsala Gandayi. *Politiques éducatives au Congo-Zaïre: de Léopold II à Mobutu.* Paris: L’Harmattan, 1997.

Gillon, Luc. ‘Aspect financiers de la réalisation et du fonctionnement de l’Université Lovanium (1954-1969)’. In *Problèmes de l’enseignement supérieur et de développement en Afrique centrale*, onder redactie van Romain Yakemtchouk, 37–65. Parijs: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence R. Pichon et R. Durand-Auzias, 1975.

———. *Servir: en actes et en vérité.* Gembloux: Duculot, 1995.

Goddeeris, Idesbald. ‘The Decolonization of Belgian Society’, Memoria e ricerca, 73, nr. 31 (2023): 237–54.

Haxhe, Jean-Jacques. *Cinquante ans de médecine à l’UCL: 1950-2000: recueil de mémoires coordonné par Jean-Jacques Haxhe*. Bruxelles: Racine, 2002.

Henriet, Benoît. ‘Decolonizing African History: Authenticité, Cosmopolitanism and Knowledge Production in Zaire, 1971-1975’. *Journal of Eastern African Studies* 16, nr. 2 (2022): 335–54.

Hunt, Nancy Rose. ‘Obituary Jan Vansina (1929-2017)’. *American anthropologist* 124, nr. 3 (2022): 641–45.

Kalu, Kenneth. ‘Africa and the Cold War’. In *The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History*, onder redactie van Martin S. Shanguhyia en Toyin Falola, 661–80. New York: Palgrave Macmillan US, 2018.

Kassaye Alemu, Sintayehu. ‘A Critical Assessment of the Internationalization of Higher Education: The Case of Sub-Saharan Africa’. In *Partnership in Higher Education: Trends Between African and European Institutions*, door Emnet Tadesse Woldegiorgis en Christine Scherer, 29–61. African Higher Education: Developments and Perspectives. Leiden Boston: Brill Sense, 2019.

Katsakioris, Constantin. ‘Creating a Socialist Intelligentsia: Soviet Educational Aid and Its Impact on Africa (1960-1991)’. *Cahiers d’études Africaines* 57, nr. 226 (2) (2017): 259–88.

Lulat, Y. G.-M. *A History of African Higher Education from Antiquity to the Present: A Critical Synthesis.* Studies in Higher Education. Westport (Conn.): Praeger, 2005.

Maenhout, Klaas. ‘Van kolonialisme naar ontwikkelingssamenwerking. Het interfacultair Afrikabeleid van de Rijksuniversiteit Gent (1906-1990)’. Onuitgegeven masterproef, UGent, 2014.

Mantels, Ruben. *Geleerd in de tropen: Leuven, Congo & de wetenschap, 1885 - 1960.* Leuven: Universitaire pers Leuven, 2007.

Matasci, Damiano, Miguel Bandeira Jerónimo, en Hugo Gonçalves Dores. *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa: Policies, Paradigms, and Entanglements, 1890s–1980s*. Global Histories of Education. Cham: Springer International Publishing, 2020.

Miethe, Ingrid, Tim Kaiser, Tobias Kriele, en Alexandra Piepiorka. *Globalization of an Educational Idea: Workers' Faculties in Eastern Germany, Vietnam, Cuba and Mozambique*. Rethinking the Cold War 7. München: De Gruyter Oldenbourg, 2019.

Mokonzi Bambanota, Gratien. *Où va l'université au Congo-Kinshasa?* Études africaines. Série Éducation. Paris: L'Harmattan, 2016.

Monaville, Pedro. *Students of the World: Global 1968 and Decolonization in the Congo*. Theory in Forms. Durham: Duke University Press, 2022.

———. 'The Destruction of the University: Violence, Political Imagination, and the Student Movement in Congo-Zaire, 1969–1971'. In *The Third World in the Global 1960s*, door Samantha Christiansen en Zachary Scarlett, Vol. 8. United States: Berghahn Books, 2013.

Mudimbe, Valentin Yves. *The Idea of Africa*. African Systems of Thought. London: Currey, 1994.

Ngub'usim Mpey-Nka, Richard. *Pour la refondation de l'Université de Kinshasa et du Congo: faut-il recréer Lovanium?* Paris: L'Harmattan, 2010.

Nys, Liesbet. *Van mensen en muizen: Vijftig jaar Nederlandstalige Faculteit Geneeskunde aan de Leuvense universiteit*. Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2016.

Nzongola-Ntalaja, Georges. *The Congo from Leopold to Kabila: a people's history.* London: Zed, 2007.

Otiato Ojambo, Peter. 'Education in Postcolonial Africa'. In *The Palgrave Handbook of African Colonial and Postcolonial History*, onder redactie van Martin S. Shanguhyia en Toyin Falola, 1109–36. New York: Palgrave Macmillan US, 2018.

Piepiorka, Alexandra. 'Exploring "Socialist Solidarity" in Higher Education: East German Advisors in Post-Independence Mozambique (1975-1992)'. In *Education and Development in Colonial and Postcolonial Africa: Policies, Paradigms, and Entanglements, 1890s–1980s*, door Damiano Matasci, Miguel Bandeira Jerónimo, en Hugo Gonçalves Dores, 289–318. Global Histories of Education. Cham: Springer Nature, 2018.

Poncelet, Marc, Pascal Kapagama, Tom De, Jean-Pierre M'Piana, en Geoffroy Matagne. 'À la marge de l'internationalisation de l'enseignement supérieur… mais au cœur d'un marché universitaire national: l'université de Kinshasa (République démocratique du Congo)'. *Revue Tiers monde* 223, nr. 3 (2015): 91–110.

Quijano, Aníbal. *Aníbal Quijano: Foundational Essays on the Coloniality of Power*. Onder redactie van Walter D. Mignolo, Rita Segato, en Catherine E. Walsh. Durham: Duke University Press, 2024.

Roels, Bart. 'Buitenlandse studenten aan Belgische universiteiten: een onderzoek naar studentenmigratie en het Belgische beurzenbeleid 1945-1980'. Onuitgegeven masterproef, UGent, 2008.

Roobrouck, Jan. 'Utopie of universiteit ... of beide?: Een geschiedenis van de universiteit Lovanium (1948-1971).' Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, KU Leuven, 2005.

Schampaert, Andrea. 'Edouard De Jonghe (1878-1950): etnografische denkbeelden over Belgisch-Congo.' Onuitgegeven masterproef, KU Leuven, 2007.

Scherer, Christine. 'Relational Policies in Higher Education Partnership and Collaboration: Europe's Approach to Africa and the Special Case of Germany'. In *Partnership in Higher Education: Trends Between African and European Institutions*, onder redactie van Emnet Tadesse Woldegiorgis en Christine Scherer, 4:76–102. African Higher Education: Developments and Perspectives. Leiden Boston: Brill Sense, 2019.

Schreurs, Janne. 'Dekolonisering en postkolonialisme in academische concepten en theorieën'. In *Dekolonisering in Verleden en Heden: Postkoloniale en Subalterne Perspectieven voor Geschiedenisonderwijs*, door Enrico Castro Montes, Idesbald Goddeeris, Magaly Rodríguez García, Janne Schreurs, Karel Van Nieuwenhuyse, en Marjolein Wilke, 33–54. Historisch Denken. Leuven: Leuven University Press, 2023.

Stanard, Matthew G. *Selling the Congo: A History of European pro-Empire Propaganda and the Making of Belgian Imperialism.* Lincoln: University of Nebraska press, 2012.

———. *The Leopard, the Lion, and the Cock: Colonial Memories and Monuments in Belgium*. Leuven: University Press, 2019.

Summerfield, Penny. *Histories of the Self: Personal Narratives and Historical Practice.* Abingdon, Oxon: Routledge, 2019.

Táíwò, Olúfẹ́mi. *Against Decolonisation: Taking African Agency Seriously*. African Arguments. London: Hurst, 2022.

Thondhlana, Juliet, Hadiza Abdulrahman, Evelyn Chiyevo Garwe, en Simon McGrath. 'Exploring the Internationalization of Zimbabwe's Higher Education Institutions Through a Decolonial Lens: Postcolonial Continuities and Disruptions'. *Journal of Studies in International Education* 25, nr. 3 (2021): 228–46.

Tollebeek, Johan, en Liesbet Nys. *De stad op de berg: een geschiedenis van de Leuvense universiteit 1968-2005.* Leuven: Universitaire pers Leuven, 2008.

Tshibangu Tshishiku, Tharcisse. *L'université congolaise: étapes historiques, situation actuelle et défis à relever.* Kinshasa: Editions universitaires africaines, 1998.

Uetela, Pedro João. *Higher Education and Decolonization in Africa*. First edition. Cham: Macmillan Palgrave, 2023.

Van den Broeck, Flo. 'Belgisch humanitarisme: andere naam, zelfde imperialisme? Een onderzoek naar het Belgische discours rond mensenrechten en ontwikkelingssamenwerking (1960-1975)'. Onuitgegeven masterproef, KU Leuven, 2019.

Van Geet, Chris. 'In memoriam professor Eeckels'. *A. Vesalius* 29, nr. 3 (2017): 39–41.

Vander Hulst, Reinout. 'Becoming a Catholic Physician. A Medical Persona at the Intersection of Belgium and the Belgian Congo (1890-1965).' Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, KU Leuven, 2023.

Vansina, Jan. *Living with Africa*. Madison: The University of Wisconsin Press, 1994.

Vanthemsche, Guy. *Belgium and the Congo: 1885-1980*. Cambridge: University, 2012.

Verhaegen, Benoît. *L'enseignement universitaire au Zaïre: de Lovanium à l'Unaza 1958-1978.* Paris: L'Harmattan, 1978.

Woldegiorgis, Emnet Tadesse, en Christine Scherer, red. *Partnership in Higher Education: Trends Between African and European Institutions*. Vol. 4. African Higher Education: Developments and Perspectives. Leiden Boston: Brill Sense, 2019.

8.3 Digitale informatie

"Au bon vieux temps de Lovanium". Facebook, geraadpleegd 21 mei 2024. https://www.facebook.com/groups/92480420314.

"Congo-debat in het Stadspark". KU Leuven, 6 mei 2010. https://nieuws.kuleuven.be/nl/2012_en_vroeger/0910/extra/congo-debat-in-het-stadspark.

"Eredoctoraat voor Em. Prof. Dr. Fons Verdonck". Ontwikkelingssamenwerking Artsen & Apothekers Alumni Leuven, 20 december 2015. https://alumni-ontwikkelingssamenwerking-leuven.be/nl/post/eredoctoraat-voor-em-prof-dr-fons-verdonck.

"Les Recteurs honoraires". Université de Lubumbashi, geraadpleegd op 21 juli 2024. https://www.unilu.ac.cd/les-recteurs-honoraires/.

"Marc Vervenne Fonds voor duurzame capaciteitsbouw in het Zuiden". KU Leuven, geraadpleegd 8 mei 2024. https://www.kuleuven.be/fondsenwerving/fondsen/faculteitsoverkoepelend/marc-vervenne-fonds-voor-duurzame-capaciteitsopbouw-in-het-zuiden.

"Présentation". Université Catholique du Congo, geraadpleegd 9 mei 2024. https://ucc.ac.cd/index.php/universite/page-d-exemple/.

"Vellut, Jean-Luc". Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen, geraadpleegd 27 juni 2024. https://www.kaowarsom.be/nl/vellut-jean-luc.